

Ndang o ndang

CE1

Podel

7

Safe

1

SEEREP

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Ndang o ndang 7

Seereer

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 3.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Taap Cangel

Ndew o toog o ciyu 4

Ndol fa Kiyaafi..... 16

A cang jam 28

A tet ale noxor Fuuta 40

Ndew, o toog o ciyu

Ke naa wetandooxeel mene, oxe jegit no tund ole Jaxaaw. Betuk waa mbogna yaay fa faap a ndef'u: Laatir, Bukar, Tenenj, Ndew fa Xemes, mbatfalen. Ndew o yaal xoox a refu taa yokoox . Kom leng, Laatir, Bukar fa Tenenj ee kaa ndetaa na koɓ alaa a mbaafik xa cuuf fo xa tim. Yaa da ndetna baa miñ, o ndeɓ den onqe Ndew a reefik a den. Taaga Laatir fee refna o maak oxe a yookun a layin ee: Heey! Ndew ba reefiid a in, nomtooxi no mbind naa.

Ndew jaɓee o nan kaaga, teen a reefu a cinj den. Tenkem-tenkem, oxe beedaa o ndan-o-ndan a reef a cinj den. Ye da nga'katan, a sofa da ngof lool. Taaga a mbaasun ta yoon fa den. Ndik ke Ndew a reefna den fop, a dega o loq baa fi'in a qali fo a kas. Xa caaɗ axaa o waa na ñaaɗ, a ñaay'aa boo ceeɗ naa yaar na koɓ ale Jaxaaw. Da nga' a ndok yaa o rokaa na saate fee a mbug o mbe' maaga. Ndaa, ndax a njega teen o ndigal.

O nogoy o tew oxaa moof'ina paam a ndok alaa. Ndew a simnin no yar fo tegin.

O nogoy olaa layin ee:

- O ßees ndax nu anda meeke?

Ndew a layin ee:

- Ha-aa ! de ya'es, meeke refu mam?

Ta layin ee :

- Meeke refu saate Saamaan. A ndeer o siir ole a genu. O kaynaak nuu mosna o gar a biriid a ñaamaang. Nu naaga faanaa, xan a gar na ndok nuun ale a ñaam a nuun.

Ndew a layin ee:

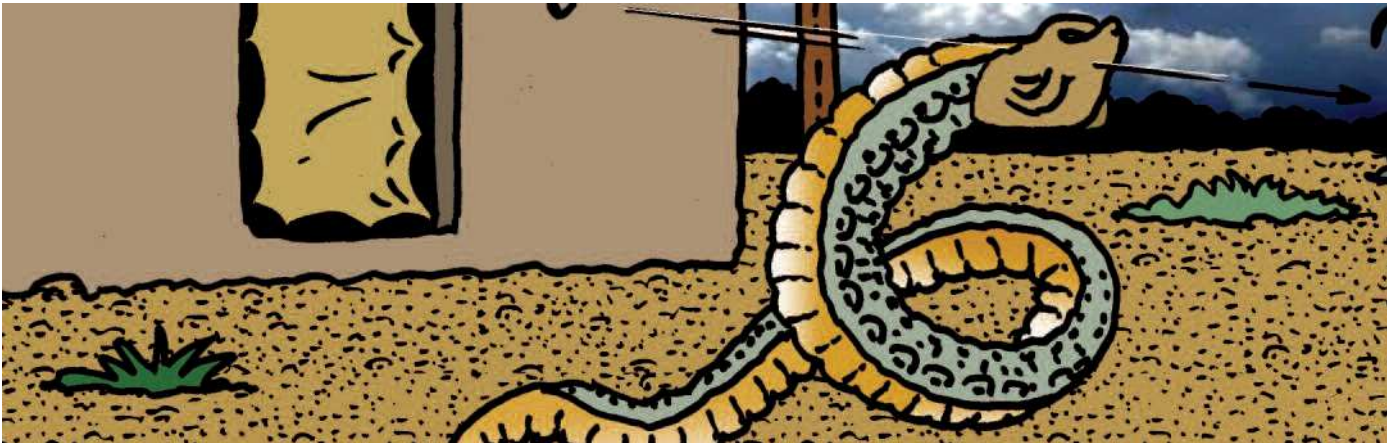
- Nam a anditkaa ee ino wee meen?

- Oxuu rokna mene xan a andin, o yaal o and a refu.

Taaga Ndew a andu ee tig a juga. Taxee ta diid mbaat ta jaaxid. Ndaa layee maagum waa tig.

Na neene, Ndew a rettu no nogoy onqaa a laamtin ndax a juga fool naak safku. Ye ta cooxuuna ten, ta xulin no don maax ole. Taaga a feru o faan, ndax ta waag o xirin ke yoqna no yeng ole. Ye ta xelkaa o daan a laya maag we da yokin yaa ngeñ ne wuudna. Ye ngeñ ne wuudna, ta yokel. Ye ta yokooxna a baatu o hiɓ fool naak le boo ta safik. A fexeya boo a yul teen maa a kas a waagna beerna. No keene fop, maagum we owe faanaa. Wene o we nqilaa, wene faadaa. Oxuu refna na den ta xembandanin qulaxum. Keene fop ngir o fañ o leng na den a yokoox a diidaa. Ye ta yutna, teen yeegu Saamaan fee a garaa. Ta waajan a kasum ngir o ñoxor fo ten.

Ye Saamaan fee a fadiidna a gimaa a layaa ee:

- Hey! hey! taa we ndefna meeke?

O ga'angaan Saamaan fa maak oo, a magin baa jeg xa peetaaw.

Taaga Ndew a doonin ee:

- ino wee, taa oxe layna keene?

- Mi o yaal a ndok ale?

- Nam ne'e?

- Mi refu Saamaan, o xuu soḡaxama mene kaam y'axkan.

Ndew a layin ee: fadiidi ino wee meeke. Ye ta matna o don maax ole rek,

Ndew a xay' a kas a leng ta beer no yul olaa ta jal'ina. Kam keene fop, maag we o we nqilaa. Ye a kas ale a roomna Saamaan fee ta dalfo xon no ndak-fo-ndukax. A fi' lac a lanq. Ndew a rokin a teex no yul olaa a yo'in-yo'in tee lac. Ta and ee pexeyum a mota.

Na naaga Ndew a yoktu maagum daduk waa.

- Laatir! Bukar! Tenij ! inooxyo! yokooxyo! yokooxyo!

Ye da inooxna, diid a dam a den da lay ee:"

- Xar xewu?"

- Inooxyo rek!

Ye da inooxna teen a nga'u Saamaan fee a let ñareet na caf den.

- An waru a Saamaan fa maak feene?"

Ta lay a den ee: ñofyo o ndam ta nomtel na sembum alaa. Xan lay a nuun an warun.

Den nahuk, o xuu refna a saq da fooq Saamaan fee a njof na sembum. Lee-leek da ndaraakoos a yen yaam o medel ole no Saamaan fee. A yenangaa a ßaat o inoox. Naaga a mbi'u baa a nomit Saamaan naa na sembum. Yaa da cutna, a ndeefu a caf den a cufaa.

No feet olaa, o tew oxe na Saamaan fee a lay
xa fiy axaa da ndet a mbidik a faap den yaam
fe'iidee. Na neene, xa fiy axe na Saamaan fee a ndok a koɓ ale, muu
refna da mbid maaga. Taaga a cufu a mbaafik a semb alaa. Ye da
mbadiidna a nga'in ta naang ñareet fo magnelum. Da ndalfo mbuuq:
faap'in a xona! o

leng na den a lay ee, xa lool fay'ee tig, fat i mbidik we mbaruuna.
O lakas ee, layaa ndigil, o seereer kaa tee: "foofi baxooxangaa, buf
lanq nquɓu yoqu teen."

O ndeɓ onqe a lay ee: keene fa lay fa yaqooxu oo"xeɗa kay baat o
yeewik". Fat i mbidik we mbi'na paaxeer kene. Taaga a sambrandooxtu
na koɓ ale, o xuu refna a xot o mbiñ. Ndew a yeeg ee o we mbaafeel.
Ta lay maag we da suptoox taxar. A koɓ ale fop a ref taxar ɓor. Xa
fiy Saamaan a mbid baa nqij a mbondoox a faanaa yoora taxar ke.
Taaga Ndew fo maagum a ndadtu.

A kaat a miñu ke a taxa da nqodomel lool, a nqeexel doon teen coono.
Na neene, da c'ook a mbeel a cufanin. Ye da mbadiidna, da lay a Ndew
ta fudoox a xafan a den da yer yaam o ten refu o ndeɓ.

Ndew a lay a den ee:

- Mbaa xan nu ndimle'aam um sutoox na mbeel a goodu lene?

-Da layin ee axaa, xan i ndimle'oong. Ndew a fudoox na mbeel alaa,
a xaf foofi a ci'a den. Ye da yerna baa nqeɗ, da ndet a mbaas a Ndew
na mbeel a goodu laa. O waa ndetaa no mbind naa. Miñee tus Ñiig a
yeriid na mbeel ale. O xe eetna o yer a ret. O fikandeer oxo a yer mayu
o ten oo a ret. O tatkandeer oxo a yer baa duudaale a Ndew. Fo'ooy
olaa a sil no daaf le saxna na tambando fee na mbeel ale.

No jamano kaaga maag daduk we na Ndew a mbadiida no mbind naa fo xa ßay xa ßor. 'Pislooxee a cuuf, ßislooxee ñaamel . Xec'a xa lool xa fomu a mbadtiidu. A lay we no mbind ne ee Ndew kaa mo' na koß alaa. Na neene, o nan ole a sambir kam saate faa. Saate fa muum fee fop a yoon ee kaa mbaafkaa a Ndew. Xemes o ndeß onqe Ndew fo o leng no qaariitum a yoon a mbidkin. Da nqij lool, a moof a ñootnooxaa paam a mbeel a leng. Kam a moof ale da feg a kangaf a njal teen a seelumb

Ye o ndeß onqe Ndew a wuudna a seelumb ale, ta jeg kaa jaabuuna no nqeñ ne. Kene a layu: o xeene wuudna a seelumb ale jalteema, o ndebes a refu. Maages we nqay'axang na koß alaa, na mbeel alaa, Ñiig a ðuudaam." O njom'andaan o maak, oleng ga'ee kaa nanditna meen fo kiin.

O njaac' onqe a yuf a cooxik a seelumb ale a faapum. O ten tam yaa ta wuudna rek, a toon alaa a baat o gar. Faap fee a letnin a yaay fee, yaay fee ta wuud, a toon ale a garatin. Faap Ndew a lay we na saate fee da mbidik a Ñiig. Na neene, o ndeɓ Ndew fo xaariitum fee a ndokatin kam a koɓ ale. Miñee tus da nqet fo Ñiig tadik a laamit a den:

- Ñiik! Ñiik! nu nga'ee o yoon nuun oxe duudna Ndew?
- Aaa! in de foofi soom i yeru?
- Da baat o ñaay' o ndik, a nqet fo Ñiig nogoy a layin ee:
- Ñiig! Ñiig! nu nga'ee o yoon nuun oxe duudna Ndew?
- Duud xar?
- Duud o njaac' onqaa ne'eena Ndew?
- Mi' de o nogoy refum, foofi soom yerum
- Ndax Ñiik lakas o we mbaamir?
- Aa! xoolleeraam oo, ndetyo boo taa paam

Ye da xooleeraam a cinj, da nan ee: mbetyo o fudum ole no saax o janoon, mi oxe maaga. Naaga xa caac' xa fak axe a mbexeyu boo Ñiig a wondoox, ye da mbetna o fud ole da soɓ taaga a Ndew. Taaga a suddun a ɓisin na saate faa. Yaa da mbadna na saate faa a soɓa fop a teerooxan ne naa teerooteel o maad. Ye ta fadiidna baa simnir fo we na saate fee fop. Ye ta wetandooxna den me ta beerna fop, fop a ndam xa ton. O xuu refna a laamtan. Kuu ta laamteena rek ta doon teen qoolu.

Kaa jofna na Ndew, o njaac' o ciy'u onqe naaga a fakittu. A mucla maagum we no Saamaan faa fo xa ɓeem, a mucil xooxum no Ñiig naa no ndimle no ndebum. Maagum we a ase, a ɗaɓɓel apaax yaan coxod den. Ke i mbaagna o nqotit taaga refu ke o seereer a layaa ee: "fat maak we a yirim xa caac' axe, xa caac' axe a niw maak we."

Adapté de : Katitu Momambo, L'Histoire D'une Petite Fille Très Intelligente
 Author-Traditionnal San story - Translation-Berthelot Paul (Bruno) and Translators without Borders
 Illustration -Manyeka Arts Trust - Langage -French - Level-Read aloud
 ©Manyeka Arts Trust 2014 - Creative Commons: Attribution 4.0 - Source www.africanstorybook.org
 Original source www.manyeka.co.za

Laamit ke

- 1 An sutu a Ndew kam Ñiig naa?
- 2 Maag goor fodnum Ndew a jegu?
- 3 Ndax a seelumb ale wuudfoogeena Ndew weeccun maaga?
- 4 Nam ga'to a pi' ale no maak wene fo ndeɓ den onqaa?

Ndol fa Kiyaafi

Ndol fa Kiyaafi

Ñaal leng, Ndol kaa widoogu kam a koɓ ale, a waafanaa xa ɓi'um ñaamel. Ta yengel, yaam foofi fo nibaan. Yee ta ñaayna baa xij, a jaaxid, a rok duga a naaq ndaxar na yenna ndax ta fe' maaga. Miñee, ta nan xa buuq a dalfo inoox a deet. Ta ga' a Njamala yufaa soo tig sadarnooxu, a ñof too o don olaa yaaj, a topin. Ndol a ga' a kid akaa kaɓaa, nofkaa lipaa, ta yuf a top took den ndax ta and mam a paangitkaa. Ndaa kuu ta ñofaa ñof, a muja xij yaam a kaat a ñofu den akaa. Taa paam, ta yookin ta fi' nen kaa na yetaa, ta boqin, a puusin ta dalfo kaɓ. Ndol a diid ba sendaa ndaa ta topin baa ga' ta rok kam a baaɓ ɓaak. Ndol a jaaxid, a nomtoox a xaadaa, a qet fa Mbat, a wetandooxin fop soo a lamtin ee:

- muumeen naaga nam ta ne'e?

Mbat a layin ee; o xaaga refree mumeen, Kiyaafi oo, monook maak ne na koɓ ale.

Ndol a nomtin ee; nam i mbi'kaa boo ndad no ten?

Mbat a doonin ee; kaa jeg baxtu kaa ta sutooxaa.

No feet olaa, Ndol a saktoox no mbindum ee yiifum le jaxasoox. Coono fee ta fe'itna damin, ta daanaa baa diid a fool soo a dalfo wuuq. Pasilum ne fop a mbidin soo a laamtan ke xewna.

O tewum a layin ee:tokoor, xaa taxu o fe' a koɓ o xoo' soo xes wuuqaa nene?

Ndol a doonin ee; kaam yengel, gulum boo andatiim a fat ale.

Taawum fee layin ee: ndax kaa o jommi 'u no yeng ole?

Ndol a doonin ee:” moonook maak ne na koɓ ale soɓum ta waraa a Njamala a bar a pary'u.”

Ndol a xooland ke ta ga'na fop, ndaa da diid boo a ndam xa ton.

O ɓiyum o ndew a layin ee: faap, a koɓ alaaga xoolee baa o reefat maaga.

Ndol a lay xa ɓeem axe ee: fogiim fa nuun xalaat, kaa jeg kaa buguuma te fi'anaam.

Faap-o-tewum a layin ee: bara, kuu o waafkaa maaga, jaree o ñis.

O tew oxaa doon teen ee: moonook naaga, ne laytoona a **nandoofum**, o xuu ta xetitna, oleng waagkirang o **yufig**.

Ndol a lay a den ee: nanaam a nuun apaax, ndaa ke um waafkaa o njiriiñ tol ke fop oo.

Ye yeng ole yiy'na, Ndol a beed a ret no moonook na. Naaga Ndol a retaa no ãaak naa soo a xet fa Mbat. Mbat a layin ee: o poges xa ñaay'a waxtu fene kam o joc o nibu lene?

Ndol a layin ee kam ðeetkaa kiyaaki ndax kaa jeg no kaa ta bugna o **damtel**.

Mbat a layin ee: kam foogee ko xirwaa, boo o fadaa ta warang.

Ndol a doonin ee: andaam me um beerkan boo ta fi'anaam ke buguuma.

Mbat a layin ee: xe'ca koo jeg teex naa na yetooxang wala kaa o jagkan?

Ndol a layin ee: fik keene ,fi'kiim teen o leng, fo dones in naxitkan.

Ndol a doonin ee: bugaa in ða'f mi mexe retaa ndax Kiyaafi waxtu fene a sutooxaa. Mbat a lool, a layin ee: andaam ee xaye in gijkang o ga', reti, baa o **yaadoox** no pexeyof. Ndol a yegnoota a Mbat, a yufan ãaak naa, ndaa so'fee ta sutoox, ta jaaxiid. A wida ãaak ne ndaa ga'ee o waa'p o leng.

Ta xalaat ndax kaa **xambrand** ãaak ne ndax ãaakne ka wetooxaa a wegooxaa.

Ta saktoox, a xalaat ee: Kiyaafi kaa sutoox too garafulee! wala sutooxafulee no ãaak ne.

Na ndak-fo-ndukax, ãaak ne yo'noox o ndik, Kiyaafi dalfo feeñ, Ndol ee dal a yen.

Kiyaafi a deeta a Ndol ta wondoox fo o neewelum, ta yirmin. Kiyaafi, a kid akaa kaa yahig too a magin, a naaq akaa njigid too o don olaa a yaaj. Ne ta nandna yoobee layel yaam oleng andee an a nandtu o **sadarnax**. Poonook njegu doole oo, a waag xa buuq, a ñof taa soxod. Ta deet a Ndol boo ta miñ, ta layin ee: wo refu an fo xar o waafaa na carin mbindes?

Ndol a tagasin a layin ee: mi oo Ndol, kaam gar simniid o yaal a koḥ ale. Wo naa fegooxaa ke refna kam a koḥ ale fop, wo waagu Njogoy too refiro' o kend Yaqaal.

Kiyaafi a daay a wet a kid, a yo'naa xoox fo a naax nen o peefec. Ndol a doon ten ee: o xuu yokoonga a diid, muu refoona fop a fas, oleng yafirang.

Kiyaafi daay lool a lay a Ndol ee: fa lay fee a mosa, ndaa lay afuliro ke o waafaa.

Ndol a matiidin a layin ee: kaam jeg dom, fop kaa **ngeesaxam** ndax o raḥ yiifes.

Kiyaafi a gid a Ndol a layin ee: yiifof a raḥangaa o bug xar?

Ndol a ñaxañ xoox a doon ee: kaam bug o baataam yiif boo in moy' o yiy' muumeen ke fop. Kiyaafi layin ee: ke bugoona a waaga jeg ndaa fok um liiḥong boo yut.

Ndol ee tek a nangilooxan. Kiyaafi coodin o bidong, a saxal fo ndal. A layin ee: fat o mayfand a saxal ale fo fosis Mbat, o bidong ole fo fo ndiif. Ta doon teen a layin ee waaf fangool fa fodna nen o fong olene, o fokat fop bisiidin. Ndol a gadoox xa ßaxañ axe, a ret. Ta ñaay' miñu, a ñaxañ xoox, a waafanik mbindum. Na fat ale, o xe xalataa nam a fi' ka baa fadin ke ta **jofnooxna**. Yaa ta fadiidna, wiin we no mbind ne ngetooxin ndax da njeg sarica.

Ndol a roxodoox, den fop yaakaar den a tas ndax tus refee kam xa ßaxañ axe.

O tewum oxe layin ee: tokoor, kene soom tax' u o saktoox no ßoonook **ndoyu waar** naaga.

Ndol a doonin ee: Ha' aa, ka ta lay ee um mayfand a saxal aleeke fo fosis mbat. Soo o bodong ole fo fo ndiif.

Ta doon teen ee: o fong ole um waaf fangool faa fodna fo ten.

Taaw fee layin ee: wo faapa o bisangaa kene fop boo y'ut, xar o xotitkaa teen?

Ndol a layin ee: a fi'angaan, kaa ta batankaxam yiifes le boo um moy'o y'i'y' muumeen ke fop. O ßiyum o ndew a layin ee: Baab kaaga yobkee yaam mbat a jega doole to kaa falaa? Faap-o-tew Ndol a doon teen ee; fangool fee andoona ee kaa nataa, too a puusaa danjarum faaxee.

Yee Ndol a nangilooxaa fa lay fee faap-o-tewum, a yo'naa a las fo xoox.

Yaa ta yutna, ta lay a den ee: ke nu layna fop ndigil oo ndaa in safkinoox rek.

O tewum oxe layin ee: xec'a tokoor i njegangaa o ndam, in fop Kiyaafi a baatankaa a yiif' in?

Ndol a doonin ee: Iiii! yaam fop tol a ndefu, in naa mbogkaa o njiriiñ onqe. Faap-o-tew Ndol a lay ee: yaaga koy, fat i nqoy tol ke fop i njoktoor. Ndol a fokat nogoy tol ke fop a xooldan a den ke ta xedna Kiyaafi fo ke Kiyaafi doonuuna.

ta doon teen ee: fat o xuu refna a xalaat ndax i mbaag o mayfand o bidonj olene fo fo ndiid.

O nogoy Ndol a lay ee: kaaga yooba. Kaa i soƆkaa a den maada njiltaa, i **sag** a den

O lakas ee: kaaga waagooxa nda boo sutaa soo bekan kam o bidong ole, a waaga Ɔostoox a yet. Ndol a lay xalaatum ee: i nqalaat pi'el kaa taxna boo tiif ke ndokanaa a qoox den no bidong ole. Fop a feetir, a yo'in xoox nen wa njabna.

Ndol ee ndiiki koy, nam i mbi'kaa boo mayfand a saxal ale fo fosis Mbat?

A jeg oxaa layna ee: kaa i mbaafkaa Mbat na rimna, i ndamin Ɔirin boo a saxal ale may.

Da jaabel ee: Mbat felaand o dam, kaa may doole; kaaga waagooxee.

O nogoy o leng ee: i njegee doole faa i mbagna o pokit Mbat, xec'a i ngumin boo ta safik. Ndol a lay a den ee: ga'aam kaa moy'na o ñof. I mbaagaan o nax boo ta mayfand a saxal ale too i nqijkeer. Tol ke top a layandoor ee; koo bug o xijil a in, wo moy'u and ke o laamtaa in.

Ta lay a den ee: kaaga nu mboogu, ndaa ndiisoor kaa taxaa juumkiro. Ta doon teen ee: fangool fee yoqu, layyo ne i njegitkaa fangool faa fodna fo o fong olene.

Ndol nogoyu baatanin ee; fongool felee tig yaam, a ñofa, kaa nataa, a puusa too dajarum faxee. O nogoy o lakas ee: a fangool o mat, ke ñofna teen refu o yaqanin boo ba ñat too baa puus.

Ndol ee njooko njal, ndiiki fop a mota, i feetik fo ndiif naa, fangool fa fo Mbat naa.

O leng a laamit ee: ndax fop naa ndetkaa a ngawlooxik a den?

Ndol ee xa' aa mi fo o lalas rek a faaxa, i yoonangaa in fop, oleng sadkee in. Tol lakas ke mbokatin fo ndol ne moy'na neew kam tol nogoyu ke. A jeg oxaa laamitna ee; mam a mbaafitkeel. Ndol a doonin ee: fo ndiif ne, ka ngawlookeel na banj alaa, mbat fo fangool, no joc alaa. Kelfa fee no tol ke a xed'an a den a roog, a lay a Ndol fo o yoonum da ndet. Soo a wokit we yoqna.

Ndol fo o pogum a mbadiida no yerand ole no tiif ke, a ngas a kamb soo a fas kam. Miñee tiif ke ndong, xeet **ndiif** nuu refna kaa yeriidaa na mbanj ale. Taaga o mbanj onqe ee muut fo tiif, da sutoox o ndang. Pexey den refu ngar boo matiid tiif ke, mbi' nen waa naa ñimatiraa. Tiif ke ndongaa, a yetaa, a coowaa, a mbidaa foofi le. Ndol fo o pogum a ndop waxtaan jaxu. Ndol a ñaay'aa, a debaa xa ßay soo a lay ee: xa-aa, waagee jeg , waagee jeg. O pogum oxe lalakinooxin soo a lay ee: a waaga jeg, xec'a ga'iro ne tiif ke mayit'na. Tiif ke naang tek, a feetaa tol fik ke boo ta miñ, da mbidaa den. Ndiif leng a laammit a den ee: xar nu coowaa nene?

ndol a doonin ee: jaree laamit, kaaga waagee o jeg, nu mbagiran waay. O pog oxe a lay a den ee: o bidong olene a layu ee wagee may fo tiif yaam nu mayee.

Tiif ke njal, a yet a pictoor soo a coowaa. O leng na den ee: kaaga yooß boo, ga'iro ne i mayitna.

Ndol a lay ee: ñak o gim, o ga' foguee teen, nuun we'i o bidong ole xe'i, ndok yo i nga'. Ndiif leng a dalfo rok, lakas ke topin boo o bidong ole may muut, Ndol ee rap a wegin.

Ndol fo o pogum a sawar boo, a ngeek o bidong den sa cungaa a Mbat. Da cung miñu, nga'ee dara, da ndok no joc ole a mbiidaa baa cook mbat naa na numnaa. Da cung baa matiidin a ndop coow soo a njoxoñaa a saxal ale.

Ndol a foolaa a sipooxaa a xasooxaa ee: xee ! jeg, baa o xalaatin . O pogum a doon a wisid xa ßay taa lay ee: jañiim, kaaga ðomee, ga'iro ne mbat a fodna.

Ndol a layin ee: Mbat ne magna ndaa jegee fosis olaa mayna a saxal alenee.

Yaa ta nanna gonum kam jeetaay laa, Mbat xecatee yaam o wat kumpa, ta gar maana den. Ta lay a den ee: kum nu layaa boo ßekaa teen gones?

Ndol a doonin ee; jaree laamit, wagirow teen tig yaam wagee ref.

O pogum oxe lay ee: baa o teel o lay kaaga, Mbat nene waaga o mayfand a saxal ale fo fosis.

Mbat a doon a doon ee: kon keene nu coowaa, kaa nu yafaam, keene jaree ñimmatir.

Ndol a lay ee: a refangaa naaga ga' tano, fi'i i nga', a saxal ale maa-gna too a yaaja.

Mbat naa fuux, a **witiloox** muu refna, soo a yoor feennum kaa na saxal ale.

Ndol fo o pogum a feetaan, fosis ole ðaxoox na saxal ale boo tee muut, da mboxanin ta ðaay.

Ndiiki koy fangool fee yoqu da ɓaatin o ndik a cook **saamaan** a garaa me na den. Ndol fo o pogum a fasin o loq ole a mbañaa fangool fee a sadar a den. Yaa fangool faa matiidna den, da faapatin pexey den, no coow fo tapale. Ndol a ɓol o cok, a letin xa ɓay a lay ee: o loq olene xupun fuuf, ɗeeti fangool fee apaax.

O pogum oxe moos xoox taa lay ee: andiro ke o layaa, ga'iro ne fangool fee jigdidtna.

Da layaa fangool fee ɗeetaa den a nan da layaa gonum. Ta ɓoodoox maa den, a lay ee: xar nu ne' ta xam?

Ndol a layin ee: o loq olene a mbodantang. Fangool fee letnoox, a doroox , a dorit **bangoor** soo a lay ee: nu andiraam, letinyo o loq ole.

Da letin o loq ole, Fangool fee doon xoxum le no cat ke saa letnoox baa fag.

Ndol fo o pogum a nqum xoox le, ndet ne fa las ale boo te koŋ.

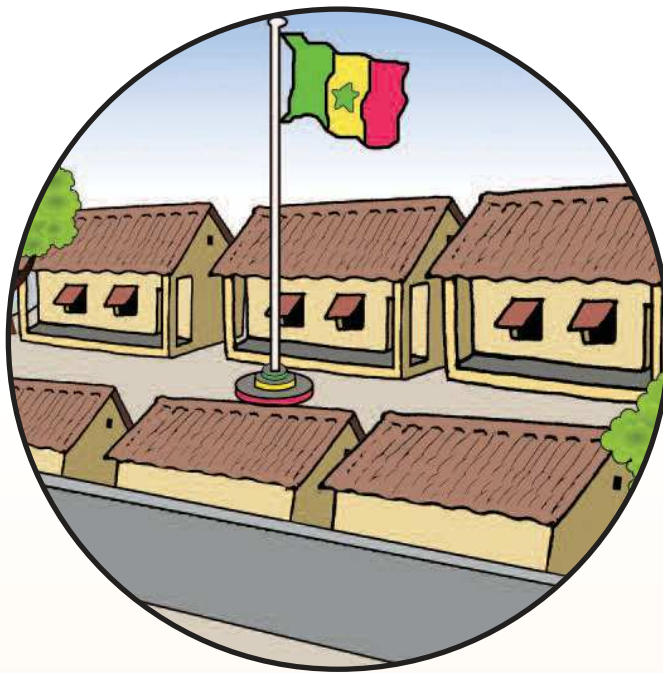
Fangool fee **naftoox**, a puus ndaa jegee pexey.

Ndol fo o pogum a ndet no ɓaak naa, a ndoon maaga xa ɓaxaɗ axe. O pogum a nomtoox. Miñee, coow a dalfo nannoos, Kiyaafi ee jad a fambir fa Ndol, a ɗeetan ten fa xa ɓaxaɗ axe. Ta laamtin ee nam a fi' u baa jeg fosis Mbat, a dam fangool fee fo tiif ke. Ndol a wetandooxin fop. Kiyaafi layin ee, ke yi'foona a deya, i ɓaatangaan kaa o moy'kaa o yi'. Yaakaar ne Ndol fop a tas.

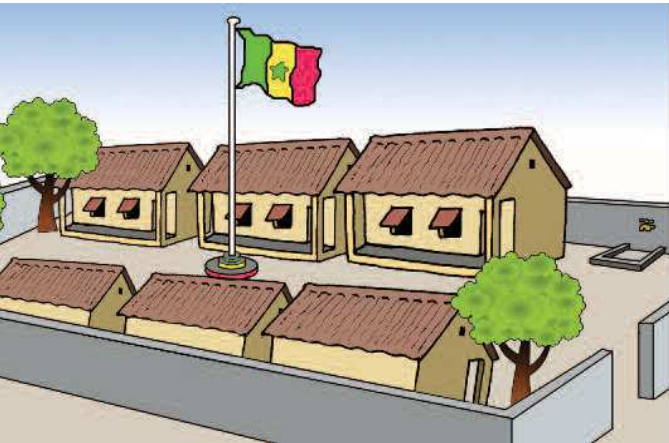
Laamit ke

- 1 Naa Kiyaafi a wartu Njamala ne?
- 2 O xum o xaaj no saar ole naa laltaa ee ndol a maya pexey?
- 3 O xum o xaaj no saar ole na laltaa ee ndol kaa safik xoox?
- 4 Xar nu mbaagu lay na Kiyaafi fa Ndol took yaa nu niirna a nax ale?

A cang jam

A cang jam

Kuu refeerna jam, jam moyun. Muu jam a refeerna tus waagee jeg maaga. Keene taxu boo i mbugangaa supit xa yeng axene i ndefna no fop xan i adin jam. Ten taxu itam i mbugangaa adna fee muc, kaa i adinkaa a cang. A cang a safku, alaa andoona ee kaa refkaa ñonax ne moyna jeg doole.

Yaaga boog i mbara o njangin jam ndax adna fee fel . Keene tam waa-gee o tax, a ñox jegkee mbaat nqasir fo qicir a fag.

Keene waagu tax adna fee a doonoox na fat. Oleng jikooxkee doole, ngendtand ne fel. Keene kaa war o safkandel yaam a cang naa fi'aa boo o kiin oxe yoon fa jamaano. O kiin oxene xan a waag o cood o yoonum fo o xuu refna cir.

keene ci'u in adna fa mucu faa doonooxna no jof fo ndigil.

Ndiiki koy, i ndet ekol Muse Joob, ndax ta **xooldan** a in ne i njangnitkaa jam

Kalaas ne maya xa elew. Xa kiid den a def ndeer xarbarxay fo leng boo na kiid xarbaxay fo xa tadaq. Rend ekol Muse Joob kaa mbi'kaa eksame. Kalaas ne a jega goor fo rew. Ndaa rend koy rew we ngupu goor we fuuf. Kam rew weene i andda teen a Aysatu, Kiristel, Umu, Kodu, Margo .Goor we i mbaaga ne'teen : Mamadu, Omar, Bernaar, Alasaan, Paskaal..

Kalaas ne Muse joob, kaa xool, kuu refna a doonel me ta warna ref. A banj a luu refna xa elew xa faq moofu teen. O elew o luu refna a wet a safe' um. Den fop da mbaamir fa a **tat** a maak ale. Muse Joob a geenoox mbaamir den, a baatnangaa, a ñaay kam kalaas ne. Xa elew axe fop a niir, lesorj eetand ne a faga, xa elew axe a tay o suur lesorj ne na cang jam.

Muse joob a naanga jangnaa jam, xa eleew axe kaa faayaa. Genit jam, kaa warna fop oo.

Neene, Muse a laamit: nam i mbi'kaa boo njeg jam faa saxna?

- Aysatu yod o bayum a jaab ee: mbaas a ñox.

- Muse joob a layin ee jook a njal soo doon teen ndax kene rek a doya ndax jam a jeg?

- Mamadu lay ee : " ha- aa"o ñak o jeg a ñox, mbaat nqasir soom, kaaga deyee.

- Kiristel a baat teen, jeg jam refree rek, ñak o ñoxorel, ñak o xasrel, kaaga soom deyee ngir o jeg jam.

- Muse Joob a laamit lakas kaa naa bisiidaa jam.

- Kristel a baat o yod o payum a lay ee: nqeex a waaga o bisiid o ñak jam.

- Omar a baat teen ee: o ñak foofi faax a waaga o bisiid o ñak jam..

Umu, o elew o lakas a lay ee: ñak maa fay'oorootona itam kaa taxaa o ñak jam.

- Muse Joob, ye ta safkinnaa keene xa elew axe layna. Ta doon teen ee an jegu kaa ta baatna teen?

- Bernaar a doonin ee: mbañ o **yetooxaa** a koß ale, a waaga bisiid o ñak jam.

- Kodu, o elew o lakas ee: sut o kiin no xeet fee itam kaa bisiidaa o ñak jam.

Neene koy, Muse joob ye ta jookna den a njal , ta dam o xet o lakas.

No feet olaa a ref talaata. Muse Joob, ye ta fagidna lesong a liif, a baata o rok na cangin jam. Ta ga'ee xa elew axe a mbuga keene lool. Ta dalfo laamit ke xa elew axe njang'ina faak.

Neene koy, a deetloox ee xa elew axe mbeccee ke naa bisiidaa jam. Ta laamit a den ee xar nu ndamu ee ten naa bisiidaa jam?

Alasaan ee: moytoox sabab kaa taxaa sabab jegkee.

Muse Joob a layin ee jook a njal, ee an jegu kaa ta doonna teen?

Margo yod o bayum ee: dax a cir akaa naa nqabaa kaa bisiidaa jam.

- jook a njal; a cir akaa naa nqabaa kaa bisiidaa o njom'andaan fo diid no saate .

Xar nu mbaagu o faat teen?

-Paskaal a doon ee; yudir kam' in a waaga at jam. Nu mbi'a ngoor koy, jam tig no fop oo.

-Ndiiki koy, mbetyo a safe ke nuun, no saar xarbeen fetik fo fik nu mbi' a aqatin ale. Nu cutangaa, i mbi' lesong no ke jechoogna fo maak waa.

Na ardaba faa, Muse Joob, ye ta siminna xa elew axe baa **yut**, leson a **liiɓ** no yiif a eettu xaye. Leson neene koy rew we moy'un o mbug. Aysatu, Kiristel fa Umu a mbuga leson neene lool. No goor we Bernaar fa Paskaal itam a mera leson a **liiɓ** no yiif.

Ye waxtu xarɓaxay a mbadna, Muse Joob a nomtooxiid no leson a cang jam."

Neene koy, ta dalfo **liiɓ** ke xa elew axe andna na cang jam. Ta ga' ee xa elew axe a ngeenwa a keen ceek. Rew we oo a ngoorgolooxa. Goor we oo yoqee a cinj.

Xaye koy, Muse le, ke ta janginkaa refu:" ne o kiin a xendanteel baa yoon fa jamaano."

Neene koy ta dalfo, **liiɓ** ke xa elew axe a ndamna na cang jam. Ta ga' ee xa elew axe a ngeenwa a keen ceek. Rew we a ngoorgoolooxa . Goor we oo yoqee a cinj. A cangin ale oxe jofnoox : max o kiin o xaa yoonna fa jamono . » leson faaga a moy'ana xa elew axe. »

Muse Joob a lay xa elew ee: tiimyo!. Den fop da tiim.

Muse Joob ; "xar nu ndamu ee kaa xendandaa ngentand?

Nafi jaab ee: yirmaa we moy'na neew a in doole.

Muse fee a layin ee : jookanjal, rek da nan o fiip ndax xa elew axe **ñootnook**. Muse Joob a lay xa elew axe da **sutoox**. Ta jeg xa elew axaa yerikna. A jeg waa cufna a ndet a ñaktook no pind den.

A juga itam xa tebandoonng xa lakas axaa na nasaa kam ekol ne. Jaajangin we ekol fee yit owe mbokatoor no duga ndaxar. Na den a juga teen rew taduk.

O we ne'el Madam Njaay, Madam sow fa Madam jalo. Xa Muse koy nahuk a ndefu: Muse Joob; Muse Faal, Muse Gomis fa Muse Juuf. Oxe **adooxanna** ekol ne o tew oo. Madam Ba a ne'e, ten koy oxaa bugna calelum oo.

Yaa waxtu xarbaaxay fo waxtu fa leng a fadna baa doon kiis qarbeen tadik. Oxe adwanna ekol ne a fiip. Xa elew axe fop a ndet a ngeenoox a ndeepatir no don maax kalaas den. O caajangin o xuu refna a lay xa elewum da ndok o leng-oo-leng.

Muse Joob a dalfo **paang** lesong a cang jam. Ta laamit, me xa elew axe nday'ina.

Samba doonin ee yirim oxe mayeerna doole.

Muse Joob a laamit xar nu mbaagu **faat** teen?

Jaynaba doonin ee: i mbañ o **nqeef** oleng.

Jook a njal jaynaba.

Xar nu mbaagu **faat** teen?

-Abdu doon ee: i mbañ o toroxil oleng.

Jook a njal Abdu.

Neene, Sala a **faat** teen ee fañ o xeef, too fañ o neewand oleng.

Nuun, cambaar nu ndefu, fop a nandangaa ne nuun, jam xan ta jeg.

Ndiiki koy mbi'yo a aqatin ale.

Na arxemes fee, Muse Joob a war o rop a cagin anddiloor ke no saax le.

-An gareeru no rew we xaye?

-Aysatu a yod' o bayum a layin ee : rew we fop a ngara.

-Goor we koy an gareeru xaye?

-Alasaan a layin ee: goor we itam fop a ngara.

- I mbaaga o ndop lesor ngas ne.

Saax nuu ga'oona kam adna fee, a jega o anddiloor. Senegaal fee in a jega anddiloor kaa na mbeeñnaa saax le. Anddiloor keene kaa i mbar o niw a den.

-An waagu layaam teen o andiloor o leng?

-Paskaal a doonin ee: a jega a laay ale no saax le.

-Jook a njal Paskaal, a laay ale saax le kaa i mbarin o niw.

-Muse Joob ee fo xar?

-Kodu baat teen ee "fak le saax le".

-Jook a njal Kodu, fak le no saax le itam kaa i mbar o niwin.

A faafangaa a laay ale fo fak le no saax le, xar i mbugu faat no **anddiloor** axe.

Xa elew axe fop a yod xa fay den. Muse Joob a ga'ee xa elew axe fop mbugu njaab. Ta deetlu ee goor we itam moyu yo'noox.

-Ta laamit a Omar: "anddiloor oxum saax ando?

-Omar ee: **kañ** ne no saax le.

-Jook a njal Omar, kañ ne no saax le kaa i mbarin o niw.

-Anddiloor kene nu ne'na fop kaa mbar o ndef no **nqel** naa wiin we a ngetaa.

Kaa i mbarin o nga'an no toki ke no soldaar we.

No weene a jega teen waa ndefna kam saate fee. Waaga alkaati ndefu. Soldaar we naa yetwaa a ndeer 'in fo caate lakas ke.

-An bugu ref alkaati mbaat o soldaar?

Xa elew axe fop a yod xa fay den, goor we fo rew we. Muse Joob ee a supit, a jega no rew we.

Eetand kaa, rew we calel a cangin fo dogtoor a moy'u o yo'nooxaa.
 Jamaano fee ndiiki kaa suptoox. Rew we moofatee no pind ke.
 Ndiiki koy fat i nomtooxiid na cang jam. Widaa jam, a foga no ke naa
 gayaa ke fop a mbogna.
 Widaa jam itam, a foga no fañ o duq tig no kiin.
 Fañ o rodgandin, a bisiida fa ngen fa mosu.
 Moytoox yaq ke na bisiidaa jam.
 Fañ o guud tig no kiin itam kaa bisiidaa jam.
 Adna fee jegangaa jam soom o kiin-oo-kiin xan a coodel **haq fo wargalum**.
 Too keene kaa ataa o ñoow o felu fo a baadnax apaax.
 Kaa taxaa itam mbof ne njangnel, a yetooxel.
 Xa tebandoonng axeene mbaag o cood maak we cer den too a niw anddiloor
 ke no saax le.
 Ndaa waafaa jam it refree ee o tiimaa no ke referna ndigil. Mene i
 ndefna i mbugangaa njeg jam fat i mbi'aa jam, ngenya'raa jam. Yaam
 fop no jam a xecu.

Laamit ke

- 1 Limi xa elew xa faq goor fo xa elew xa faq rew no kalaas ne Muse Joob?
- 2 Xar Muse Joob a moy'u jangin no ñaal kene?
- 3 Xar xeef o kiin a waagu o bisiid na adna fee?
- 4 Xar taxu a cangin jam a jeg solo?

A tet ale Ñoxor Fuuta

A tet ale Ñoxor Fuuta

Ñaal naaga Ñoxor a biib cuy a inoox ndik a oreer ale naa retkaa a waasin. A ñaaɗ ale, a waajaan ye o ɓiy faap-o-tewum, Soogi a retna ndooŋeen na saate faa Seeme.

Demba o "farasnaabe" oo, a jalnaa mbind a cooxin calel kaa. Demba fi'a xa kiid xarɓaxay, maa refna faraas na Mant-laasoli a soogkaa a gatiid Senegaal. Ne ta yooɓna o laytel: jom naa ɓisang o ñaay'ik, ndaa fula naa gatinkang. O ɓiy onqaa Seeme naa waajaa o jang o tew. O ɓiy faap-o-tewum, Maryem, a buge o ci'. Too a bugaan o dalin no mbind mosu. Kaaga soom waagu a butin kamum na coono faa ta gomoogna faraas ngir a fokat halal fee ta atiidna..

Ke calel ke a neeweerna ten taxu Soogi a xoy a Ñoxor ndax ta damtin teen.

Ñoxor o siingandum oxe, a jega o ɗaay o maak no ke ta warna o ret Fuuta maa no maasirum dukluur waa. Mosee sutoox a Ñaaxar alaa ta genna. No tele soom a mosu ga' Fuuta fo ne wiin waa a ngenitna. A waaja a fat ale apaax, weeccee daara no tikoarik ke ta soxla'kaa. A asooxa fogum fo gendtand we, fop a ngedanin a fat jam.

Ardo, o sofoor ole na biis ale naa yufaa Fatik-Fuuta kaa layaa a seereer a qoolu.

A laya ee: ke ta miñna siin taxu ta nan ðelem le no fadum we. Kam a biis ale; Ñoxor oxee moof a cinj Ardo na palaas ake mbamir ne. O xe ðeetaa fo o ðaay o maak, xa qol axe ta joonaa fo taxar saqtu ke , mbi'na ne no kaa na ñaay'aa. Kuu da moy'na o ndetaa, njooxe ne a suptooxaa. Ñoxor a xortoox ee: muu da sagtaa na ðemb roog a canuun, taxar ke a mbaajooxaa.

O ñat ole naa xoyeel deseer fee saxara fodna a Naareem ten naa rokiidaa Senegaal, too Fuuta a rokiiidaa. Ñoxor a yo'in xoox, soo a lay no yiifum : "pexey a fada waafel na keeke." Naaga Ardo a wi'aaqi-loox, a ðeg a yiif akaa Ñoxor a layin ee : "o maasires, mam o jofaa na Fuuta?" Ñoxor a niid o doon. Ardo dakoox a layin ee : "o kiin o koor xe'ca koo ram?" Wo xe nanaxam nde?

Ñoxor a nanaan apaax ndaa kaa ta wetandoox kaa ta jangin'eena ekol. Oleng waree o layaa fo o sofoor olaa naa yufnaa. Ardo, ee : "yaag koy a faaxa, kaa'um bugoong o lal ee saac' pelu fo fosis a njega na Fuuta.

Ñoxor a layin ee : "kaa o bgaam o jaɓ saalit. Saac' fo fosis a Sinig a xuptu".

Ardo o xaa dam no delemum. Ñoxor a nuunufuoxan baa xij, ta xox. Da cuf o ndik ta lay a Ñoxor, i mbadangaa Fuuta xan o andee dukluur we ndefu maad no seereer we. "Too kaaga, no daan waa boo ndiik oo. Ñoxor a doonin ee : "o maad oxe no fulaane we a fadangaa Fuuta, fadum waa fop kaa mbarin o teeroox." Ke moy'na faax ,fo ke moy'na fel kam Fuuta o ten waareem o coox". Wondoox no njong mbaax, fad we mi a cooxaxam um ñaamaa ! kaaga soom na jegkaa. Ardo ee : "daan' in waa mbi'un, a njikoox'angaa seereer we da ndam'ina fop, refkoogiro meen xijlaxam.

Ñoxor ee : "yufni too waas fa lay fee. O fi'aangiran, um jaɓ o oto le cooxin o lakas. Kuu pulaane a saqna o seereer jegun. Too fat o andee paaskiim."

Ardo y'feel a layin ee : " i mbadangaa Fuuta kaam jikooxkang. Kum o seereer a andu na ñaamel pelu? Yoq' in ke o ñaamkaa yaa fadoona."

Ndeer o yeng a mbadu na saate faa Seeme. A biis ale kaa ta paan' u na fat ale. Ñoxor a damit a Ardo apaax na qemand ale no oto le ndax a anda o ndik no mekanisee kaa sogkaa o ref o masonj. Naaga maasir dik we a moy' o merir. Ardo a lamit a Ñoxor : "mam o retaa na Xawre? Mi Seeme genum. Ñoxor a doonin ee : "Xawre um jofaa; Soogi kaa layaam ee um fadiidangaa um xooyin telefonj ta xotiidaam. Ndaa waxtu fee da mbadna kaa tax boo Ñoxor waagee o xoy a Soogi. Ardo dalfo layin ee : "o koores, i ndet o fe' mbindes boo o feet, o soogkaa o suur Xawre. Saate faa a mboondooxa too a fat ale kaa niɓ. Ñoxor a dooni ee : "o poges baa um xijlong. Waagiyo o xay' um jeem o ret." Ardo ee : "mukk, Ñoxor, mbindes mbindof oo, in fop xa ßiy saax le i ndefu.

Mi kaa um damong nen o pog yaayes.

Ñoxor a muja o jaɓ ke Ardo a xeduuna. Ardo a ɗaay lool ,a yoon fo ten no mbindum.Yaa da mbadiidna, o tew o yaxgu, a njool too a laac o xoc, o ten xetooxiidu den. Salimata a ne'e o ten refu o tew oxe na Ardo.Ta simin a dalfo ci' a Ñoxor foofi ta yer no pot o qoolu. Ñoxor a yer baa xec, a doon teen : "njok a njal o cigeenes."

Sali a muuy'oox,soo a doonin ee : "kaa um genarang ndaa andaa moos ee no mbind no padof garo."Da ɓaatin, ta atiid o roon saac' fo a saxal fosis. Na ndak-fo-ndukax Ñoxor a fi' ne no xaa sofoqeena. Ardo layin ee : "gamu, o ndang rek,saac' ke mbagkee."Andaam ee, xeexe, ndaa koy baa jaaxid' yaam baa mbagna o paatanel.Andaam ee xan o lay ee saac' ke taxu boo um sofoqel."Ndaa, Roog moy'u, a fela a maya." Sali layin ee : "ju'ooxi boo giñ.Too mban nuu bugoona o lay o yipanel fosis. Fosis fa ngas a refu yaam ndiiki a bire no kirand ne."

Yaa da nju'ooxna baa cut, Ardo bisiid xaal maak. A laxadin, soo a degin a las a tadak. A leng ale ta cooxin a Ñoxor, o lakas ole a Salimata, o dadkandeer ole ta doonin no palaat .Ñoxor a ref teen baa batin a lay ee : "fad we mi weeke , kaa nu mbugaam o mbar ndaa jabkinum.O fud ole mi o xe may baa naang fuut.Waagatiim o doon teen lakas."Kames a buta na nuun, mexe xedanaa nuun o muc fa xiiwal kam mbind nuun ne boo kili.Yaa saam fasil ne a njeg o ndam na cang ale fo wod, too Roog a fi'a den maak waa njegna o njiriiñ.

Me ta refna, kaam daanarel lool. Um waagangaa fad kam boo letnoox xan a faax. Ardo a layin ee : "cungi um xawanong a lewal o fooru." A faaxa waay, um yerangaan sagkiim a ngid."Kaa yaqankaxam o faan".Jook a njal.

Naaga fi'u, a gidim njaatige' um fo o tewum a suur a ret na ndok alaa.

No feet olaa, Ñoxor a inoox, a bogoox a asoox ngir a ret. Maaga, Ardo a layin ee : "o koores, waagkiro o ret too ñaktooxiro. O fi'angaan xan um fuuxanong. Cungi boo o tew oxe a xemband a ñakit ale. Yaa Ardo tiimaa Salimata a fadiid fo tikorik ke na ñakit ale. Ta simnir fa Ñoxor, a dalfo xotik puuru fik tapa-lapa a bisiid fo o moon suum. Ñoxor ee : "mexey xijlaa nuun. Roog moy'u dooninum a nuun. Um fadangaa Xawre xan ñaktoox." Salimata a layin ee : " muk, o pog' in, moofi ñaktoox boo y'ut. O fi'angee kaaga xan fuxaanong. Too o maadof a fuuxanan-gaa a waaga o jikoox o padum." Naaga mbi'u a ceelandoor. Ardo a doon taaga ee : " kum moy'u fel keeke? Maasir dara raxiran yaam kaa ta ñoowdandaa ndeer wiin, soo a ataa jam kam saax. Maasir kaa miñ ndeer seereer fo fulaane. Kuu miñna rek ndigil a refu. Ñoxor ee kames buta no ke jaboona um fe' no mbindof. Lalaxamo ee fog yaay i ndefu. O fadangaa Xawre, fat o ret mbind tokores Beydi Sow, ndax o andir fo wiin mbind naa. Xan um xooyin boo layin o ten."

Yee Ñoxor a ñaktooxna boo a yut, ta asoox a Ardo fo o tewum, no ne ngenar ne a felitna. Ardo yoonin a fokatin fo taawum fa ngoor ta bisin na sareet boo Xawre. Yaa ta fadna, ta soɓ a Soogi a cungan no ngel naa. Mbind Dembayiin fo ngel naa den mbaamru. Ye da ndokna kam mbind naa owe soɓ a Demba fo o ndeɓum Ajiibu a moof dɗuga niim naa a ndeen ataaya.

Soogi dalfo laltir a den da simnir, a njoktoor, a njamoor. Ajiibu ee : "aa ! i njegiida o pad o lakas kam mbind ne. Taax ne Demba xan a ñof o yut too i ndabidkee tus." Ñoxor a doon ee : " kaa nandit ee jabaam yaam kaa ga'uuma Seeme a taxa boo waagatiim o lay a nuun tig." O sofoor ole na ooreer nuun ale o ten dalnaxam faak. "Ga'a fuliro tig; ga' aa suk fambe laana xibeena , wo a cungoogu . Demba a laya ee, ten o genaritkeel. Demba safkinin ee: " ndigil! o kenar kaa genareel. Kaa nu mbaas pind nuun kaa soo ngariid me na yaal nuun we. Yaaga koy waagee o ñak i lal a nuun ee tig'in nu ndefu.

Too fat nu ndam apaax ee no mbind nuun nu ngaru."

Yaa da ñootnooxna boo a mbutoox baa ćut, gend we Ajiibu a ngar no mbind naa. O leng na den Jibi Taal, a foga no we naa ndamtaa Soogi no calel ke. Yaa ta simnirna fa Ñoxor baa ćut, a layin ee : " mbind' in oxe'i, miir roku a ndeerum fo mbind Demba. Ñoxor o bugangaa o gar ref mbind'in. A ndok alaa oxaa maaga a wegel, oleng ref ee taaga. Mi fa ya'es fo o tew no maages soom ndefu mbind naa. Xa tebes owaa o Ndar na iniwersite faa. O maages o xe o tewum a refna no mbind ne oxaa Gabonj.

"Ñoxor ee gees a deef a Soogi. O xeene a ñarnoox soo a lay ee : " kaaga de a wara o waago ref yaam maas nu ndef too nu mbara mbaag o yoon." Demba a deċ taaga o ñuxur ee : " pind fik kene leng a ndefu." A felangaang o ret Taaleen. Yaam Jibi o ndeċ ya'es a refu, too o maag den oxe refna Gabonj xarites o ñis o leng oo? "Ñoxor ee : "yaaga i mbi' neene. Jibi jook o njal no ke fi'oona." ndaa koy kaa o bugkaa o neexlaxam yaam mi refu o maadof." Jibi jal a doonin ee : "jabaam. Andaam ee mbind' in xan a yungtoox."

Faatumata, o tew Yoro oo. Ye da simnirna boo a cut, Jibi a lal a Ñoxor a ndokum. Yaa Ñoxor a rokna kam a ndok alaa kaa ta jomi. Yaam kaa soɓ Jibi a waajanin yaaga. Dara ñakee na ndok alaa. Ponax ke Ñoxor a soxla'kaa fop owaa kam faa. O tele deɓ oxaa maaga, fo o wantilaateer Keene fop o soleer ole naa keɓandan. Mi o xee soɓ took njong ne tarap qas, fo xa sarbet fo muswaar xa qas pul. A ndoonanaxam o palaat xa kaas, o pot kafe, fo ataaya fo o boyet sukur.

Ñoxor a xoy a Jibi a layin ee: "kene kaa o waajanin a miña. Kene kaa xup! bugiim o xijil a nuun..

Jibi layin ee : " Keeke fop ya'es oo, ye layanuuma ne tige garitna kaa layaam ee : "ndeer o seereer fo o pulaane, tedaanga soom waru jeg maaga. Kuu waagoona na Ñoxor fat o fi'in too o mosand a ndeerofo ten. Nuun mbogu o taan. Seereer we Fuuta a inooru. Maaga masir ne a ndeer' in a xatu.

Ñoxor a lay no yiifum ee : "keene oleng waree o jeem kaa watnuuna ndeer o pulaane fo seereer.

Laamit ke

- 1 Mam Ñoxor a retaa fo xar a waafkaa maaga?
- 2 Kum refu maasir?
- 3 Ndax Ñoxor Seeme a jofaa?
- 4 Ndax Ñoxor fa Soogi naa mbogkaa mbind?
- 5 Xar taxu ke refna ndeer o pulaane fo seereer a war o jof a paam?

Ndang o ndang

CE1

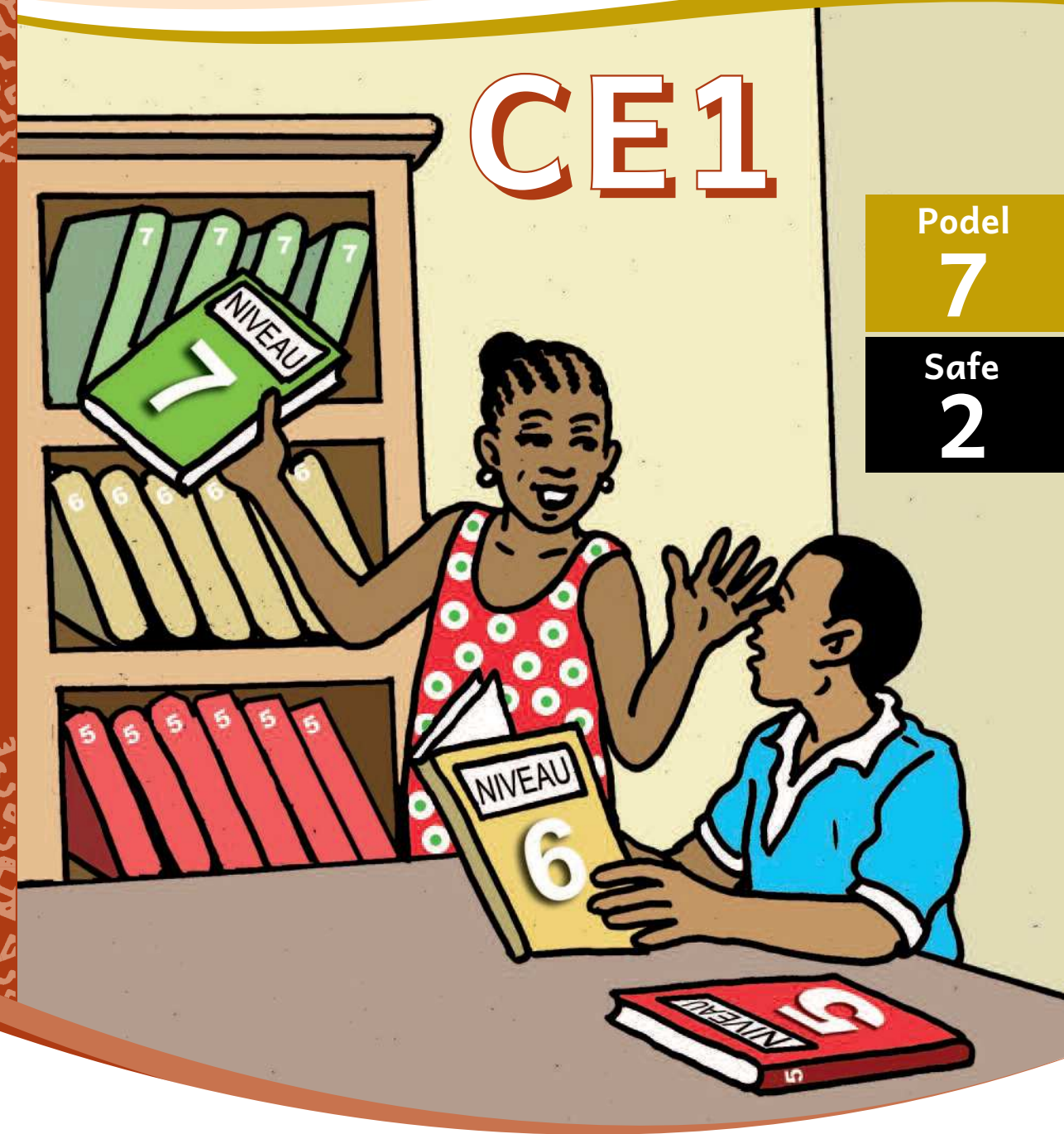
Podel

7

Safe

2

SEEREP

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Ndang o ndang 7

Seereer

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 3.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Taap Cangel

Jiinga..... 4

A keel ale fo juujuuf waa 16

Laamit fa toon no yetax o widand 28

Teefel ke 40

Jiinga

Ñaal leng a ref' u, o paafaal o xaa gen' ina paam o maag ole fo o tewum.

O waa ngen' u na ndok daaf leng.

Nqes nuu refna kaa retaa no maag fo sukum maak ne.

Ta jeg o daay o maak yaam kaa o maag ole a yaandaa.

A naanga itam o daayaa yaa ceeɗ ne a doxan na tagid.

Ndaa itam yaa a ɓay ale a wuudaa xoox le.

A ga'angaa ceeɗ ne a mudaa, a yiifum fop kaa da nomtooxaa na roog.

Ne leng ke mbindooritna fo o mosel ole, kaa ta gartin o njaaxid.

Kaaga tax boo ta moof miñu a yiifaa boo a weecit o deɓ mbaal ne.

Ñaal leng o maag ole a naang tek, soo ta deɓ mbaalum. Foofi le a xool

boo. Yaa ta cutna ta dalfo gidim a Roog yaam ñaal naa koom kaa ta

faal lool. Yaa ta qicaa mbaal naa a xija lool yaam naa ta meditna.

Ndaa fañtee ta dooqan boo a suusaa.

Ta fi' teen doole' um fee fop. A qicaa rek. Ta y'ut a foog ee a dama liɓ mayu. Ndaa kaa ta ga'na kam mbaal naa, jiinga oo, olaa jegna fool wurus. Ta jeg o mbet o maak, yaa jiinga fee a layna fo ten a saq o ñuxur no kiin. Ta layin ee : "Wo' o paafaal o teɓ oxe ci'aam too waasaam um nomtoox kam o maag ole ." Xay'aam um ret, soo um cooxonj kuu bugoona." O paafaal oxe a damin no bay o ndan. Soo a nomtin kam o maag ole. Yaa o paafaal oxaa a xaadna no mbindum baa a wetandoox o tewum ke ta ga'na. O tew oxe a fuux boo a sendaa soo a doon taaga ee : "a neew-new, o laacin mbuuru , book ! Ñaal mayu a mbaafa too i njegee mbuuru. Nomtooxi o lay a jiinga ee mbuuru nqas bugum." Yaaga boo fa ndiikI i njegee mbuuru

O paafaal oxe a nomtoox maa ta waas'ina a Jiinga.

Nqeñ ßuubu wuudoogu maaga. A yaand ake a nafaa na kaal ale. Na ndak-fo-nduqax, ta dalfo xooyaa a Jiinga. A layan ee : "Jiinga oo! Jiinga fa mosu!

Sofiidaam mene, o tewes lulaxam."

Jiinga a sut xooxum ,soo a layin ee : "xar ta bugu?" O paafaal oxe a layin ee : "kaa ta lay ee,

ye xetuuma fa wo' kaa um war' oong o laac mbuuru.

Kaa bug o xedān a in i may mbuuru."

Jiinga a layin ee: "reti xaad too o and ee a jega ke ta xedoogna."

O paafaal oxe a rokatin no sukum a nomtoox no mbind naa. Ye ta fudooxna na tefes ale, ta geenoox, a yiifaa. Yaam o tew oxe kaa bug mbuuru lool. Ndaa, ta lay ee : "Roog o maad oo, xan a faax."

Yaa ta faadiidna no mbind naa a soɓ o tew oxe a leemaa xa miis puuru ke. A doon teen, kam a ndok den, xa saaku foriñ a leemu na kooñ naa. O tew oxe a layin ee : "ga'aa a noomtax ale maa na Jiinga ne ta faxitna na in.

Ndaa, yaa tigaa a xelkaa o jeg o nqool, o tew oxe no paafaal oxe a fer a ñuxmatilooxaa. Naaga, ta lay o kor oxe ee : " kaa o warin o lay ee ta xedanoong o njeg mbind". Deefi a ndok daaf a paaxeer a leeke i ngenna , safkeerna.

Roog moy'u mbind mosu moy'anu in, nomtooxi o deetik a Jiinga. Fat o layin ee ta ci'a in mbind mosu."

No kaa moy'aneeruuna, o paafaal oxe a saktoox maa ta waas'ina jiinga ta nomtoox kam o maag.

Njeeɗ ne a mudkaa a fi'ne no kaa naa ñoomaa a eel ake.

Ngeñ ne kaam o maag ole a yo'naa a kaal ale. Na ndak-fo-ndukax, o paafaal oxe a wuuq a Jiinga.

Ta layin ee : "Jiinga oo! Jiinga fa mosu! Sofiidaam mene, o tewes lulaxam. !

Jiinga a sut xooxum, soo a layin ee : "xar ta bugu?" O paafaal oxe a layin ee : " kaa lay ee o xedan a in i njeg mbind. A ndok daaf ale in, kaa nogoy boo a waajaa o yen". Jiinga a layin ee : "reti xaad too o and ee a jega ke ta xedoonga."

O paafaal oxe a fadiid a moof miñu a deetaa took Roog.

A cinj mbind naa, kaa jeg a fing, fo o guuna maak

Soo a laytooxaa ee : xar fi'anum a Roog boo ta fi'anaxam xiiwaal keeke?

A sofa ee, a mban nuu xiiwal ke a ngariidna, kaa ta baataa o ngidim onqe na Roog. Moy'taa, ee ke ta fi'anuuna ta jaɓ o dakin a jiinga kam o maag olaa.

Ye paafaal oxe a fadiidna no mbindum, oxe soɓ o tewum oxe a rokoox rob nqas.

Oxe genoox na cariñ mbind nqas ne. O tew oxe a layin ee : "ga'aa a nomtax ale maa na Jiinga ne ta faaxitna na in."

Ndaa, yaa tigaa a xelkaa o jeg hookom, o tew oxe no paafaal oxe a dakoox a ñuxmatilooxaa.

A lay o koorum ee : "mbind ne kaa ta neew lool. Waagiim o ref no kene."

Naaga fi'u a layin ee neene o fi'kaa.

"Reti maa jiinga o lay fo ten.

Mbind naa moy'na yaaj o ten i mbugu."

O tew oxe a xijlin lool na : "inooxi ret no maag."

o paafaal oxe a saktoox maa ta waas' ina jiinga ta nomtoox kam o maag.

Tigaa a yudnoox boo wee xar tige a refu? Nqeñ ne a magin too a wuudaa a maak.

A yaand ake a yodaa a kaal ale. O paafaal oxe a diid, a fokat o njaaxid fo o laac o fuuxan o teem. No ñak pexey, o paafaal oxaa a xooy a Jiinga.

A layin ee: "Jiinga fa mosu fee ! yaal fool wurus fee !

Sofiidaam mene, o tewes lulaxam. Jiinga a sut xooxum ,soo a layin ee : "xar ta bugu?" Mbind naa moy'na yaaj a bugu. Jiinga a layin ee : "reti xaad too o and ee a juga ke ta xedoonga."

Yaa ta fadiidna no mbindum, a soñ o tew oxaa a rokoox boo a mos. Soo a geenoox ndeer mbind maak a naang pañ. Surga kaa a ndetaa a ngaraa kam mbind ne.

O tew oxe a layin ee : "refee ga'aa, ret maa Jiinga tigaa suptoox.

Ndaa, no miñeer,ta soñ o koor oxe a daanaa ta bafin.

Taaga laytun ee : "ke yoqna fop, ten refu i ndef maad kam saate fee."

Naaga, o paafaal oxe a layin ee: "bugiim o ref o maad." O tew oxe a doonin ee : "mi' o mat xan um ref o maad. Reti o layin ee kaa um bug o ref o maad.

O koor oxaa dakoox no maag maana Jiinga. A tagid alaa a med d'is, kam faa fag lool. Ye ta fadiidkaa, o yufaag, o balgu, a xul a eel ake. Xoox laa a wegoox lool.

A kaal ale a mata sagoox yaam a yaand ake a yodooxaa fa doole.

No miñeer, o paafaal oxe a beer me ta beeroogna a Jiinga : "Jiinga fa mosu! fa mbaaxu fee! O tew oxe mi lulaxam. Jiinga dalfo sutoox took o maag.

Soo a doon o bayum maa ta reef'ina : " xar a bugaxinu?"

O paafaal oxe ee:" a lay ee kaa ta bug o ref o maad. Saate fee fop a njaabaa no gonum." Jiinga a layin ee : "reti xaad, too ta and ee a juga kee ta xedoogna."

Yaa ta fadiidna , a soɓ mbind yaaju.Xa soldaar xa mayu a ngeenoox a mbidin.

Ta yook o tew oxe a ndeer alaa ta moof na siis no maad. O xaa a rokoox boo a nandtaa ne na Jini. Ndoki naa a jeg xa per axaa naa meleɗaa .No yeng olaa da mbondoox no njong yaaju. Ye tew oxe a ga'uuna a dakoo layin ee : "dakooxaa ma Jiinga te fi'axin naa ta fi'oo-gna."

No yeng olaaga, no njong yaaju too a mok, taaga a mbondooxu.

Ndaa waagee o ɗaan yaam a yiifaa, lakas kum a baatkaa a laac a jiinga.

Naaga ta fool, ee : "um gifiidaa o faan, seec ne wataa too layinum o ten."

O tew oxe no paafaal oxe a layin ee : " retanaam ndiiki maa jiinga."
Layanaam o ten ee : "ta cooxaam, seeɗ ne, fo
nqool onqe fo xa qoor axe da ñaay'aa no ke felaxama."
Naaga fi'u a lay soldaar waa da sut o koor oxe tafil.
Ta fokat naqad fo dom a ret no maag olaa.
Nqeñ maak a daabin kam o maag.
A yaand ake a mbi'aa o njajaajan mboo waagatee o dam a kaal ale.
Kuu ta jegna no katan fo njambaar oxe a fi'an ngir a kaal ale sagoox-
kee.
Maaga, ta dakoox a xoyaa a Jiinga : "Jiinga fa mosu!Jiinga fa mbaax
fee!
O tew oxaa luliidaxam. Jiinga a sut xooxum a layin ee : "xar ta
bugaxinu?

Xe'ca o ten naagee o doyfaa? Bug fop, jeg fop waagooxee. Muñi, o koor o maak, Roog a faaxa. O tew a refu kaa may bug-bug.

A lay ee : "kaa bug o ref o maad adna fee."

Jiinga fee a doonin ee : "O leng waagee o fi'an o teef oxe ke ta bugna fop.

Yaaga koy, mi oo mi o xe retaa boo kili. Mi fa wo' i nga'irkatee boo kili."

Yee o paafaal oxe a fadiidna no mbindum, a ndok daaf alaa ta jeg'ina a sofu maaga. Taax mosu naa a naang mes a ret. O tew axaa mat, o xaa rokoox liir ndoki naa diiseena boo a may, a loolaa. O koor oxe a layin ee : "bara, ba lool yaam wo' ref' u mene o maad." Ke felna no ñoow ten refu ee o doyfoox.

O jegangee ke bugoona kaa o damaa no ke jechoona.

Maaga tew oxaa beeru a tiim na xa loolum axaa.

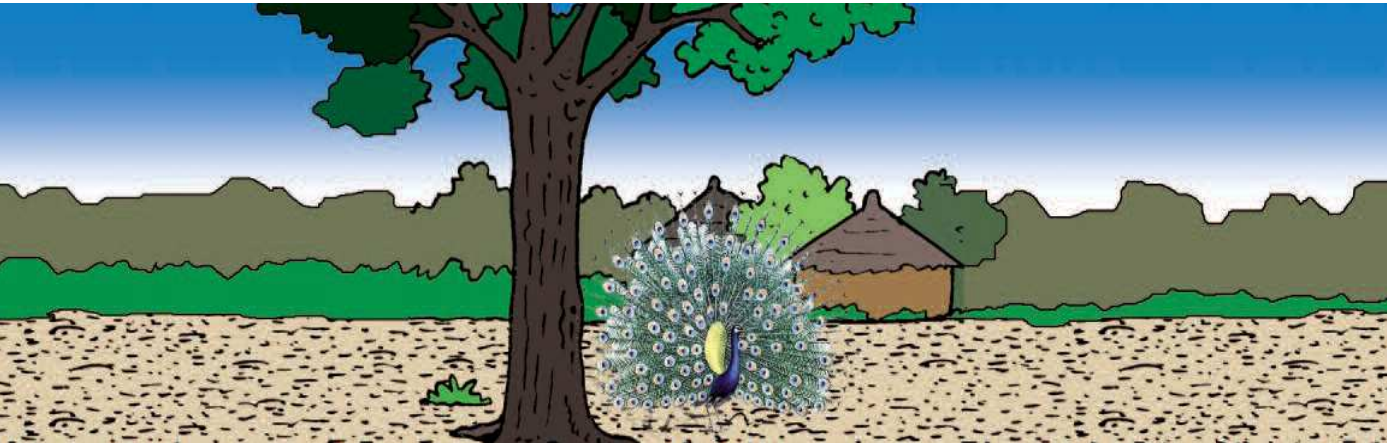
O paafaal oxe a dalfo inoox a nomtoox no maag a faalik kaa da ñaamna.

Roog a ci'angaang, kaa o doyfooran, soo doon taaga, gidmin apaax.

Laamit ke

- 1 Xar o paafaal oxe a dam'u yaa ta debna mbaal naa?
- 2 Ndax jiinga a waaga o ci'it kuu feluuna?
- 3 Xar taxu o tew oxe o gen no lulaa o paafaal oxe maa na Jiinga?
- 4 Kum taxu o paafaal oxe a lay ee : "o jegangee ke bugoona o dam no ke jechoona?"

A keel ale fo Juujuuf waa

A jeg meen, no saax gofu, saate faa da ngoyoogna a Njuujuuf.
Saate fa neewu a ref'u too a ref na koɓ a nibu laa mayna taxar.
Kam a koɓ alaaga a jeg'a ndaxar maak naa ref'ina o genand olaa naa
layeel a keel. O xe xoytoogel o yetangaan ole.
O moselum a ref kaa jaaxland'ina wiin we.
A nafum akaa a njeg a piis a yaxgu, a werte, a ɓalgu fo tan, .
We payna na naax ake fo a las ale a njigid lool, a fooqaa.
A **firtangaa** a naf ake, a naaga daawaa meetar fik.
O copir ole a magin lool soo a **welit** ne no japil.
A deetangaam, kaa o foogaa ee a kidum ake kaa da kaɓaa.
Naaga a magnitu itam. A doon teen a xaacooxaa.
Ndutum naa kaa yaaj boo a fod ne no ndaxar .
A xaacooxangaa, muu fodoona o nanan.

Saate faa kaa meraad'un a cooxan ñamel pelu no hookom nuu fadna. A ndetoogangaa kaa da ngimanoogun, a **kañan**.

Keel, a yetangaan alaa, a ñaamangaa boo a giñ, kaa dalfa o firit a naf ake. Soo a foolaa a sipooxaa. Saate faa ngaŋoogiran muk ta ñak o ñaam.

Naaga ngedtoogu foofi yaa a feɓ ale a niid'ina o fudoox.

Tiig den kaa da njaboogu kili. Tap den ke kaa da yipel o ñoow boo a may . Nandu ne no ngeex, yiif **gomoogirand** maaga. A ñaam alaa xus a refoogu maaga.

No camaano, saate faa no juujuuf waa a lal a cinj o xeene refna a keel.

A mboolaa ñaal kaa da bisanateeruuna ñaamel. No **Palakaand** kaa, naqanatirand ñaamel. A keel alaa a jaaxidɗ, ngeex fomu a daabin.

Naaga ta fuux a yegnooxaa fo xa buuq xa sadarnooxu.

Naaga, Jogoy, o ɓiy no yaal saate a lay a ba'um ee : "baa! i cooxateer a keel o ñoowum, Ku ta refkaa o feet, fat i andee in ndoonun a qoox' in." Na keel, kamum a fag ta lool ».

Faap faa a doonin ee : "Jogoy, ci'aam jam.

Ke i mbarna o ñoowit cooxkaand ndiif **mbaaxeer** nene."

Jogoy a dakoox a doon ee : "fat nu andee xan nu ndicoox keeke nu mbi'aa."

Naaga, o tew oxaa na yaal saate a rok na fa lay faa. Kaa ta lay ee : "ke layoona refu ndigil , ke i merandna a keel alene waagkee o ret."

Jogoy a and ee, juujuuf a ndaabooya ee a yuta. No hiid olaa reefna, saate faa a **mbigoox**, a ndox daaf. Fop a nduuf a cungaa Roog a deɓ.

Ñaal-oo-ñaal, da ngeenoox a **cenlooxaa** a eel ake ndax a yufaaga.

Ndaa ta nandit ee no ciid a ndefu.

Ta fi' ne na sabab kaa genariid a den.

O weer o domu a jeg na saate fee; a banj ake, kas ke, foofi jegatee sen.

Yaa wiin waa a ga'na ee tap kaa o waa mbagaa, da and ee ngeex naa donooxkaa taaga. Ye cegel ke ngonaa, Jogoy a **yufan** a ba'um a layin ee : "keene fop lay'aaxong o ten. A keel ale nu mbesna a cinj ,kaaga taxu debee boo ndiiki."O kiin kaa gore'aa."Faap faa a naang tek a tiimaa."

Yaay faa a sutooxiid a layin ee : " wo ! Jogoy, kaa o naafiik. Ndiig ne **xicooxu** soom ndaa ndiiki Roog fee a deɓ. No yeng olaa koom, Jogoy a daanaa boo a keel ale a garanin, a layan ee : "Jogoy! Jogoy! kaa um xeexel."

Jogoy a yokoox, a diid no faad ole a sendaa. Ye ta wetandooxna ke ta daadna,ta daabooy ee a **xesangaa** xan a deetik a keel.

Kee yoqna no yeng olaa fop daanee, a cungaa mbeet ne o xool.
Biib cuy Jogoy a inooxu a waafanik a koɓ alaa.
Xayee a ñaaw, kaaf fo o roon olaa mayna fut fo fosoow.
Taa ñaayaa boo ta miñ ta nan tig a fangooxaa a cinjum.
Ta wiɓakiloox a yen took o **ndeɓum**, Ñilaan.
Naaga, ta laamtin : "mam o jofaa?"
Ñilaan a doonin ee: " kaa um yoonang maa na keel."
Um layong xaye ee kuu layoogoona fo ba'es kaa um nanoogun.
Ke layanoona fop ndigil a refu, a **keenaxof** a mosaa lool.
Xoox a keel ke ta jegna naa sutkaa in no weer o domu le i ndefitna.
Jogoy a jeg o daay no ke o ndeɓ onqe a layuuna, soo ta xay'in ta yoon
fo ten.
Da adnir a ndetaa boo ta miñ a sog o mbad no ndaxar ne."
Yaa keel a yookna ngoor kaa a dalfo yet a waafaniid a den.
Jogoy a gooknoox a doonanin ñaamel ke no mbaamirum.

A Keel a yooroox ñaamel kaa a deetaa.

Naaga **tawid** ñaamel ke boo a caf a tadak, a yet a noomtoox no ndaxar naa.

Tigaa nandit lool ee kaa ta fod ñaamel kaa. Yaa ta wuuqna rek, Jogoy a and ke ta layaa. Taaga o goor ole a andtu ee a juga ke a keel ale a fi'na no ten.

A Keel a layin ee : "Jogoy , wo' de o rik o faax refo ndaa ñaamel keeke waginum o **jang**." Jogoy a doonin ee : "wo' o mat xar taxu o fon ñaamel ke?"

A Keel a doonin ee : "kaa o xottin no ndap naa ba'of too yegirand. Um ñaamangaan **lewkiraam** to kaaga faxee.

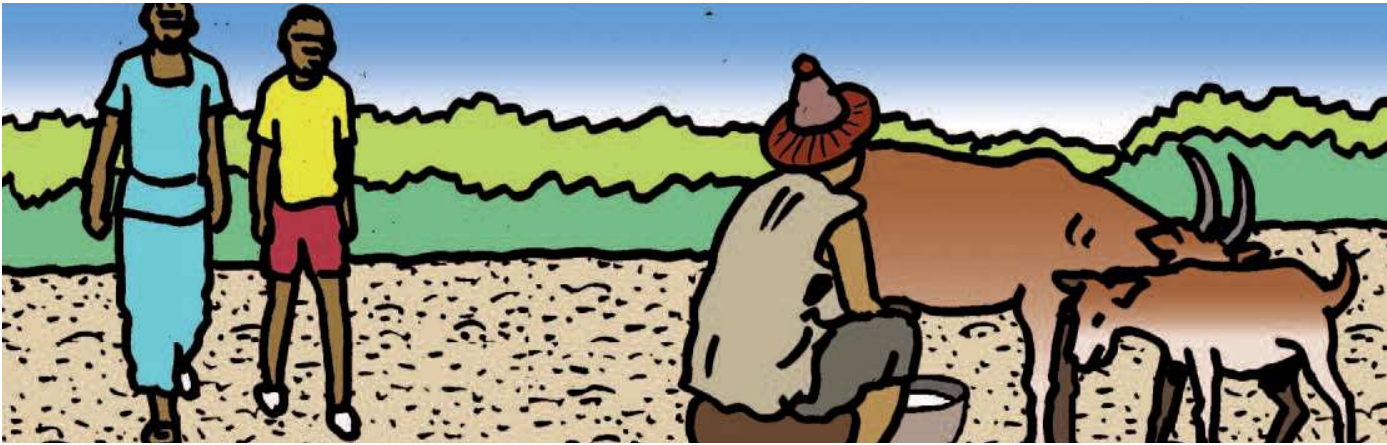
"Ta ref ndigil." Naaga Jogoy a doonin. Soo a layin ee : "xar naa refkaa teen pexey?"

A Keel ale a layin ee : " kaa o retkaa o lay fa ba'of, a jabangaa soo o nomtooxiid."

Maaga Ñilaan a lamittu o maag oxe ke ta layaa fo ndiif ne.

Yee ta layuuna ke da **njeetaayitna**. Ta fool a layin ee : "kaaga, yoobkee yaam ba'es kaa daaboos ee refkatee o ten fo a keel ale."

Jogoy a doonin ee : " i njeem o njeetaay fo ten, mbaat i nged a tookor Waaly boo and."

O waa a soɓ a tookoor a **biraa** pambe kaa, ndaa o ndik fosis refu no roon alaa.

O siir fambe laa a waañoox lool, too, kaa yoqna maaga a ɗak boo. Xa caac' axe a simin a tookoor den . Soo Jogoy a layin me ta beerna fo fapumiin fa a keel alaa.

Ta y'ut, taa doonin ee : "tookoor refu yaay fa ngoor, yaaga koy xay'kiim a nuun o bor.

Gimaam ee keeke nu layaa a waaga mucil saate fee. Reti maana **umpaañof** ta cooxong kaa doyna no ngaaf fo a ñaaw.

Nu nomtooxiid a soɓ fosis ole a moy' o may um xafan a nuun teen.

Ye ke da mbaafoogna fop a xetna, da njook a jal a tookoor fa umpaañ den.

Soo a mbi' naaga a mbaafanik a koɓ alaa. Yaa da mbadiidna a soɓ a keel a cungaa den paam ndaxar naa. Jogoy a ñof o andanin ee : " o poges, keeke i ɓisiidna, maa na tookoor'in a xatu. O ten ci'un a in." Ñilaan o ndebes ongene o ten refu seede'es. Naaga a jabtu o ñaam.

Ta ñaam boo taa **ndeer**, ta yut a deet a Jogoy miñu. Soo a doon taaga ee : "jook a njal, a ref'angee wo um xon fo ngeex. Ndaa itam oo, juu-juuf a ngijkooga lool."

Kam keene fop, faap den a xota a qali' um, boo o xe a **sopiidaa** den na koɓ ale.

Yaa ta fadiidaa a jopir a keel ale a pangaa fa layum fa Jogoy.

Na ndak fo ndukax ta liit a kas ale took a keel, xa ɓiy axaa a ndok a ndeer den.

O koor oxe a laya den ee : "nu **ndiñafooxangee** xan room a nuun."

Maaga koy Jogoy a laytun ee : "baaba a fada o deetatin yiifof.

Yiif o fic o mo'u oo, o ndeɓ a waagaan o gis nen o maak."

Faap faa a **xor** boo ta miñ, a kas alaa samin.

Naaga a keel a fi' u a yet a dong no ndaxar.

Jogoy a faamir fa faapum, a lool. Ñilaan a deet took Roog a gooknoox.
A keel a fod took ndaxar naa a layaa fa Jogoy.

A layan ee : " Jogoy, xarit fee mi jegaam o daay o maak na wo.
Fat o dam ee xaye Roog a debiid miñatee. O xuu jegna o qol fat o
waajanin.

Foofi le xan a may lool ndaa yaqkee.O fog a roka a ndeeres fa
wo."Pasil naa Jogoyiin a adnir a nqaada.

Yaa da badna rek, yaal saate a dalfo xooyit , goor, rew, maak fo xa
caac fop a **njaabiid.**

Ta laya den ee : "jegaam yakaar ee coono in ndiik a fag."

"Kaa fi' ne no ke garitna o weer ole i andaan, mi fo xa ßees."

"A keel ale kaa fuuxan'u in lool."

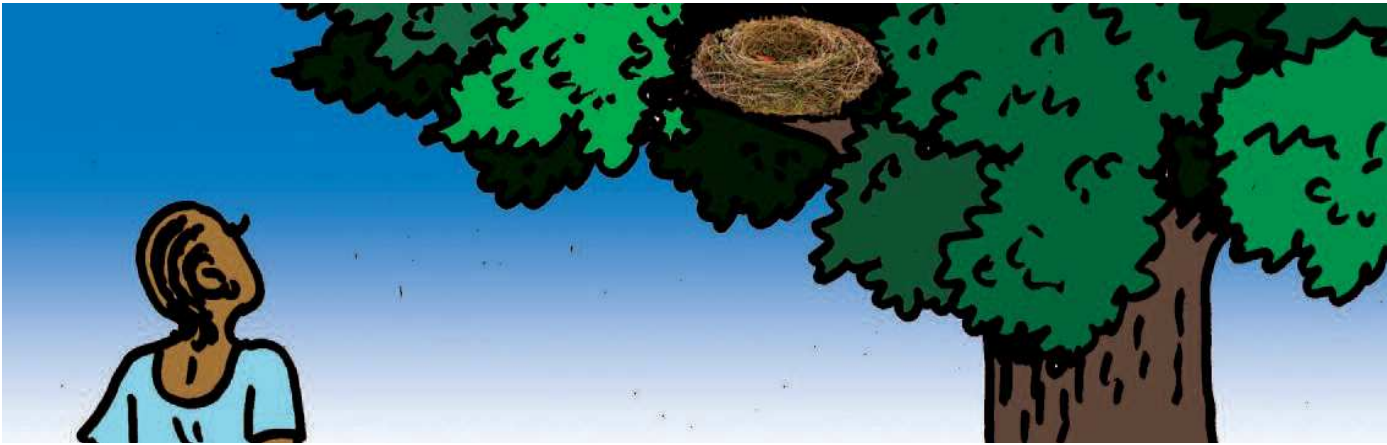
"Ndaa i nanoora , boo ta lay a in ee ndiig ne xan a may foofi laa
yoonna fa jam fa ßor."

"Fat o kiin-oo-kiin a inoos, a **faamnook** no ndiig ne, too ta and ee a
qooq a fada."

Yee ta maafna, Siga layin ee : "tokoor waali, i njookang a-njal apaax,
fo o tewof ."

Jumaling faaga, a qeñ fo a saaqul mbidu saate fee.
 Ndaa kaa ta dom na fop, yaqeer maaga tig.
 Yaa a qeñ alaa a dalna, a teɓ alaa a jang.
 Foofi laa may boo fop ee xar kene.
 Xa qol axe a nguɓ sap, kas ke may, a banj ake a naag del a may.
 Muu fodoona o nan a paab akaa **ngooqaa** ne no waa naa mbeetooxaa.
 Ye teɓ ale a waajooxna, mboɓ naa sutoox a ɓogooxaa kam peel kaa.
 Xa mbuuq den axe, muu fodoona o nanan.
 Yaaga fop, Jogoy fa Ñilaan o waa kam a ndok ya' den a mbaxtaanaa.
 O cigeen oxe a lay o maag oxe ee: "a keel ale naxee'in."
 o maag oxe a doonin ee : "mosiim o jeg teen a **yiif a fak**.
 A xoolaxam ee xaarites fee xan a xedan a in ta deɓ."
 Ya' den a baat ten ee : "no ndigil, boo o andaa tig, andafar a matong
 o war."

No hookom laa, a koɓ ale a fi' nen kaa duufeena **gason**.

Muu a ngidof a sagna, o foog ee maaga moy'u moos xa qol.

Kam a but, saate fee a faay, fop a njalooxaa.

Tuufe Ke fop a Njaɓ : kaaf ke, a aareer ake, a ñaaw ake, a qaal ake, fassaɓ le Jogoy ee muk ndaa xan a ret maa na keel a daknin o ngidim yaam a qef ake.

Yaa ta fadna ba faamnoox ndaxar naa, ta fi' nen ndut naa kaa pictoox.

Kaa nandit ee a keel ale refatee taaga.

Ngagum naa a fakaa. Na ndak-fo-ndukax, o ñuxur olaa alayin ee : "

Jogoy, xanum **yungandong** yaam a nomtaxes kaa fad.

Ndaa fat o dam ee xan gen no xedanang.

Wiin we fat da and ee cegel Roog kaa mbar o mbaasteel yiif.

A mbi'angirand, nqeex fo a qofom xan da may kam a saax ake.

Jogoy a deef o saax -oo- saax waagee o ga' a keel, xa koonit axaa a sam .

Yaaga soogu jaɓ ee a ñaka xaaritum faa.

Ndaa ta dam ee a xaytaan o ñuxur olaa ta weecitkeerna boo muk.

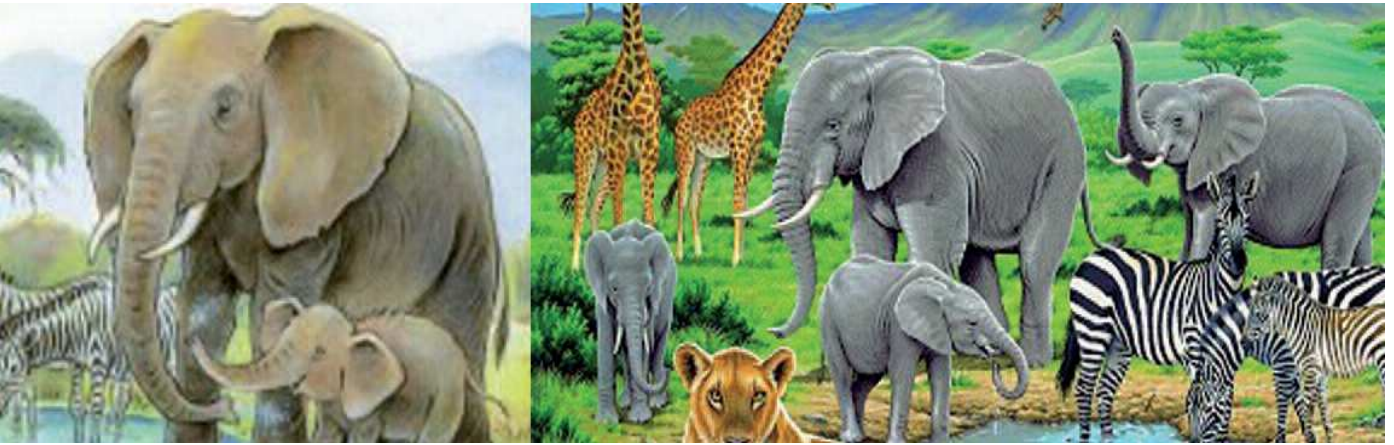
Laamit ke

- 1 An refu o kiin oxe moy'na o ne'el na nax ale?
- 2 Muumeen num moy'u o may ke ta ne'eena teen?
- 3 O fañ o naqan a keel ale xar a rimanu saate faa?
- 4 Nam faap Jogoy a ne'ee ?
- 5 Kum a keel ale a xay'tu a Jogoy ye ta retaa?

Laamit fa toon no yetax o widand ole

Laamit fa toon no yetax o widand ole

Ñoxor xa ñaay axe. Taxar ke, daaf le na koɓ ale naa ñoownaa ɓaabaan ke. A ref'angee o ñoowand jegeer ndabid tus. A saak ale fo ndoofnaan ne cegel ke fomu a refkaa na senegaal fo na saax ake no **ɓem roog**.

A koɓ ale tig cegu solo, Kaa ñoownaa cegel ke. Taa ataa ndofnaan no wiin mayu waa naa ñoowaa no ngaynaak. Ke xotna na ñaaɓnoof ndoofnaan ne saate ke fo maat ne, o neewin doole ngaynaak kaa war o ñoxoorel.

No ke naa ataa o ñak daaf fo taxar ke na saate fee na ɓemb roog, xa ñaay soom oo.

Xa beer axaa ndeepatirna a yoon fa xa ñaay axaa naa ɓaataa o yaqax ole no taxar ke fo daaf le.

Ndiig ne sutwangaa, daaf le kaa mayaa too a mos. Ndaa taxee o ɗaay yaam a waaga at xa ñaay xa maak. O dox ole no daaf le kaa ataa xa ñaay axe. O dox oleene fo ngeñ ne fo a sumaan ale naa paata fidel le. O dox oleene kaa yaajaa taa ñof a moy' o ɓaatooxaa yaa ngeñ a jegna. Daaf le fo taxar ke fop kaa ndoxaa.

Taxar ke fo daaf le kaa faax na koɓ ale. Den naa ñoownaa cegel ke. Ten taxu i mbar o yetoox a den. Keene taxu boo fop kaa mbar o ñoxor fa ñaay axe. Ndax ta soti, kaa mbar o mbegoox. No ciid, wiin we kaa mbar a yegnel ke xotna no fidel na koɓ. O warangaa dox, o xay' boo ngeñ ne jegree o asoox we saqna ke xotna na koɓ ale. Heɓandaa maa gofna taxar ke, fo kuu waagna kaɓ. Ba **heɓand** kaa yaajna ndik xa **meldaan** axe kabin lakas. Fat o ñufaa fidel le fo foofi mbaat lanq boo o inwaa maaga. Baa deɓaa xa yoqit sigareet akaa ñufeerna. Fat o xembandaa xa pegoox fidel.

I ndama ee a ñox ale moyna no xa ñaay axe ten refu ee fañ o heɓand.

A saytax ale no cegel ke na koɓ ale fo ndoofnaan mbaaxu.

A koɓ ale a jega solo lool. Ten saqu o ñoow ole fo ndoofnaan ne. A saytax ale na koɓ ale fo cegel ke, wiin we andata ee tigaa jegna solo. Yam fop a andata **ndokrand** ne jegna ndeerum fo ndofnaan ne. Wiin we a ñoowa sabab kaa taxna da ndaɗ keene. O weer ole fo taxar ke naa mbañooxaa,fo lanq ke naa **yaqwaa** faaxee. Fo ke keene a rimaa ta ref xa qol axe naa mbañooxaa kaaga fop kaa yaqaa o genand **ɓabaan** ke.

Xaye, fop a andata ee i mbaagee njof a paam miñu muk fa a koɓ alaa yaqoorna. Kaa fop andna oo yaam tikoarik ke fo cegel ke i ñoowtaa fop na koɓ ale a inooraa.

Yaa fo xet o maak olaa Estokolmo na 1972, senegaal kaa humnoox a geenoox a keen safku. A keen alaa taxna ta yetoox a koɓ ale. A won-din qalaat fa qet apaax. Keene refu no Mbind ne saqna a yetax ale na koɓ ale. Soo mbind neene a damin, a ñaaciin ale, a safkinan.

Senegaal fo caate ke ndefna no bem roogum fop kaa njeg jafe- jafe na koɓ den.

Ndaa i mbaaga ndam jafe-jafe tadik kaa mbareena fax ndax i saytoox a koɓ ale. Ta ref:

-yaq fee fo ke ta rimaa.

-Jafe-jafe fee no leel ke fo foofi faaxeer ole yaq fee no lanq ke fa **ɓeeraan ale.**

-Jafe-jafe keene fop owe inooraa no taax ke na maakaa too oleng fañtiran.

A **caɓandax** ale tootook we no taax ke, wiin mayu we, baraak ke, xa oto xa mayu xe, isin ke mbokatoorna.

O baatangaa ten, leel ke fo o ñak o mbiñ onqaa keene jalatin teen.

Keene fop kaa yaqaa o genand ole ɓaabaan ke. A ataa coow, fo suun ole took roog, fo jir xeeñ. Ndoɗ ke no maag ole kaa baatwaa.

yaam tof ponu ke, fo poofi paaxer ke, fo celem ke fo petorol,fo asib fee. Keene fop kaa ɓaxwaa kam fee roog fuu feedna. I mbara song keene ñoxor fo ten. Ndax i **yetoox** a koɓ ale. Me warena song a maya.

Ke moy'na ataa o njat ole na Senegaal ten refu a teɓ akaa na mbañooxaa. Senegaal fo caate ke ndefna no bem roog fop, a teɓ ake kaa mbañoox. A baat ten a teɓ keene ne da ngartaa faaxee. Kaaga naa bisiidaa xa beer xa mayu xe andoona ee kaa wañaa a qooq ale no saax le. A paan akeene moy'na a ndaaw teen ndefu we no **maag o maas** ole Senegaal fa a paan ale ferloo. Kam a paan a keene a qooq ale fo daafe le a juga jafe-jafe apaax yam a teɓ ake naa mbañooxaa. O Ndakaaru. Keene ataxiniidu jafe-jafe lakas no wiin we baa tax maat ne jaaxid' no jeg calel na xa teɓandoong axe fo no kuu naa lora.

Keene kaa taxaa boo cegel ke njegkee ñaamel ta waag o at fa ngon den.

O njat ole kaa waraa taxar ke a xijlaa wiin we fo cegel ke. Refee jafe-jafe soom a ataa no ñoow ole fo no jegel ole, ndax kaa bisiidaa jafe-jafe no wiin we da **njaɓandook** kam taax ke nandna nen O Ndakaaru.

Taxar ke kaa njeg solo lool no ñoow ole. Keene taxu boo da mbar o yetooxel. O ñak taxar kaa war o ref tig no fop. A dāx o ñat oleene no maat ne kam saate in Senegaal fo no caate ke i mbogitna o maag o maas ole Senegaal too i ñoowaa jafe-jafe keene i yoon mbog a **bondin**. A bodin alaa taxna i yetoox cegel fo daafe le Keene taxu boo **baaraas** fee jama kam Senegaal fo fee Manantali kam Mali a ndoofin a qooq ale no Ćiid ne. O baat teen, no nandu neene baaraas teɓ kam Kaasamaas , ndax a qooq ale Ćiid ne a roofandeel. No cofnax keene doole fee na qooq ale no kaaf ke fo maalo fee a wara baatel , yam a qooq ale tiya ke kaa waraa lanq ke too i mbaagatiran o mbaaas.

Yaam kaa ref kaa i lamna no tubaaɓ oxe ye da njegaa saate fee. Cegel ke, daaf le na koɓ ale tig cegu solo oo. I mbugangaa ndoofan tootook we fo ñoowoof ole. Cegel ke fo daaf oxe moy' o may na paan a mayu kam adna fee. Kam a paan a mayu, o xe fagaa maaga.

No jafe-jafe keene, a yetax refu ke caate mayu a njilna. A tax boo Senegaal a yetwaa a koɓ betuu-fo-leng a cektooxu. A koɓ a cektooxu keene ndefu: ñokolo kobaa a ndeer Tamba Kunda fa Koldaa. Den ndefu kaa mbarna o ñoowand tikoarik ke, cegel ke fo daaf.

A **koɓ a cektooxu** refna kam o maag ole saalum a ref kam a sinig, oxe kaasamaas, o xe no tiif ke refna juuc no bem roog o Ndar, oxe layeel barbari, oxe refna Madleen no maag ole Atlantik no mudan ne Ndakaaru.

A juga a koɓ a lakas a cektooxu kaa na yetooxeel Kam a koɓ ake naa yoogeel i mbaaga njil teen oxe refna kalisaay fee Binjoona, oxe refna ferloo o bem roog saate fee, oxe jegeerna a nandit refu na gembel o Ndar a nderum fa Raw a ref kilomeetar xarɓaxay fo kilomeetar fik, a juga yiit oxe refna njaayel a ref no kilomeetar qarbeen nahik no bem roog o Ndar.

A juga o lakas olaa refna popongin na kees, fo o xaa refna Maka jama o Ndar.

A koɓ a saytooxe le ñokolokobaa fo le no tiif ke juuc , a koɓ a keekax fa yetax ndefatu no adna fee fop.

O xet o maak ole INESKOO no hiid 1972, a yoonaa a njaɓ a koɓ akeene a ndef kaa adna njegna ndax da yetooxan. Ta ref a koɓ akaa andoona ee o njiriiñ adna fee oo. Yaam a keek oo no adna fa muum fee.

Xa kiid a xene mbaafna, jafe-jafe daaf fo ɓaabaan o njom'and oo, ta ɗom no ñoow ole kam taax ke fo caate koɓ ake. Kam taax ke, toɗgan ke fop a njega maaga. coow le, **fosuun o faaxer** ole, na retaa took fee. No caate ke took fee: o ñak taxar ole kaa yaqaa lanq ke saa wañaa o jeg ole na qooq ale. Jafe-jafe fik keene fop a naaga bisiidaa fomu no wiin we fo no maat ne. **Todgin** keene, a faafangaa **sabab** ke da ataa no jeg ole, o maag ole fo mbaal ne, kaa bisiidaa a cir a paaxeer a kaa naa inoora no toɗgin kaa ndekwaandeenaa. I nqotangaa a qooq ale koɓ ale a juga jafe-jafe yaam lanq ke naa nqooxeel o we mbañooxaa. Keene a bisiidaa kaa oleng a wageerna o liiɓ, taa ataa o ñak taxar. No fa lay feene fo ndigil neene, i mbara mbodin safku ndax i yetoox a koɓ ale, ngendatinin yaam xa ɓiy' in fo xa taan 'in.

Ta jeg koy xa seerit xarɓaxay axaa andoona ee i mbara nqalaat ten too mbegooxan. Na koɓ ale matna in tok ke in, xa maax axe in, a fat ake i ndeefaa , roog fu feedna a pi' apaax waru in, i mbar o leelaa, mbortaa. I mbara moytooxaa we naa njogolaa leel ke, moytooxaa foofi faxeer ole i mbartaa ɓook ke, ɓoox ke, poot ke, a pom ake. Na koɓ ale gofna, too i mbogin a yetax ale no daaf le, fo cimb taxar ke mbarna ref pi'el roog fuu feedna. Na neene i mbaru andee a yetax ale na koɓ ale kaa war o ref njofnax no xuu refna fo no fop.

Keene taxu boo oxuu ga' oona no saate fee a xooyel teen. Maat ne fo wiin we, a mbokatangaa doole den waagu tax a suptax a ñaaciin.

O kiin o ɓaal kaa mos o jiriiñooraa taxar no ñoowum. Kam **a paan** a mayu, o ñoow ole waagee fel muk yaa taxar a njegeerna. A ñaam ale, cael ke naa bisidaa o jeg, a pay' ake na cir ake, daaf le naa bombteel, xa cuuf fa a teex ake fop na **koɓ mandin a sutteel** na paan a mayu. Wiin milyonj temeed naa ñoowaa no taxar. Lakas mayu a njokrandaa teen no luuma ke, ñaamel den, o wod-fo-ɓaal den, fo o njiriiñ o lakas. Kam adna fa muum fee fop, isin ke na teex ake, pind ñootnoor ke, fo lakas.

Pind calel mayu a bisiidaa. I mbaaga njaɓ ee a koɓ a naaga bisidaa calel. Too **calel safku** taa miñ a refaa. Xa yeng axene, fop anda ee, o ñak calel fo ñak no maa damoona kaa ref kaa saxna. Yetoox a koɓ ale kaa ref tigaa jegna solo.

Keene taxu, fop a mbar o ndam teen. Ta war o ref kaa fop ndamna. Adna fa muum fee a mbarin o lijit yaam tig cegu solo oo.

Fop mbaru njeg **dom** yaam yaq fee no taxar ke Kam adna fee fop. Ndodgin ne fo fo suun o faaxeer ole na mbaraa taxar ke. Njiriiñoor ngupu ne, fo a qotit a kupu le kaa bisiidaa jafe-jafe, a wañaa taxar ke. juni ektaar mayu no taxar naa mbañooxaa. I nga' teen a koɓ mandin ale naa yaqwaa. I nga' itam o ñat ole fo taxar ke naa nqonaa. Xa yeng axene, fop kaa **njomi**. Fop a mbar o nqalaat. Fop a mbar o nqot pegax kaa yoonna fa pi'in.

A Pegax keene o xuu refna waru o ñaaynan. Moytaa maat ne yaam o jeg no fop oo. Taxar ke, halal oo too i ñakangaan xan i njeg jafe-jafe. Xan ta bisiid sabab fo **ɓaañax** kaa oleng a waagkeerna o fay kam adna fee fop.

Laamit ke

- 1 Pegax kum i mbaru nqot ndax i fax xa ñaay axe?
- 2 Xar naa bisiidaa o ñat ole? Xar ta waagu o rim?
- 3 Xar Senegaal fa caate ndeer o maag o maasu le a mbondnu ndax da yetoox a qooq ale.
- 4 Limanaam a koɓ a fetak a cektooxu na naa yoogaa mbaat ta yetooxaa cegel ke fo daaf le ?
- 5 Xar taxu a koɓ ale a war o yetooxel?

Teefel ke

Teefel ke

Bes fee xaye, adna fee kaa **ndofnaa** a yetax ale fo a kay ale no widan ole. Kelfa fa maak fee adooxanna xa cangand axe na Kawlax a xota jeetaay no ndof ke na yaqaa asamaan fee. Espekteer fee adooxtun fo kelfa no maat ne naa xooyeel Aliw Sow. O ten o caajal a refu no ministeer fee saqna o widand ole fa a yoog me i ñoowaa. O nqet onqe oxe jegit no jangand o leng o maak. A **nqura** tagaa meer fee saate fee, kelfa cosaan ke, xa caajang axe no ekol ke fop. A xooya tagaa it wiin we ndax da geenin pexey too da mbamir fo ndof keene. Naan neen na rodgandaa **asamaan fee** too a rima cangaru ßaaxer ke. Muse sow o ceejeetay oxe, a simna kelfa ke teewna a doon ten mboolo ne. A gidma kelfa xa cangand axe fo jaajangin we. A mosandooxa a yok ale da yokaa wiin we no sabab ke ndodgin ne fi'aa.

A baata lay na solo no nqet onqe, a asaa no ßaaxeer ke fo suun o faaxeer ole fi'aa tok roog. A lima no paaxeer keene a sumaan a fomule, jir oqootax paaxeer ke fo kuu naa gartaa bodafar. Fo suun oleene na wataa no oto xe fo xa ñaay axe fo isin ke . A simta o **nqumnoox** a ñoox fo ke naa bisiidaa ndof kene. A xoya meer ke fo wiin we fop ndax da ßek xa ßay den no yoqoox ole.

Ya nqet onqaa fagna, Muse Sow a yegnita **nqicir** naa na fokaatkaa jaajang we kam xa pe' a matu. A laya ee da yaajandin na cangand axe fop. Kaa ta bug wiin we moy' o and faap ne refna kot fe geeninna a yetax ale no widand ole. I nqay'it yiif puus palastig ke tasna kam saax le fop. Simtel ke no qicir ne d'ik a ndefu:

A pind a cangtax mbaat a pind o saar mbaat samandaal olaa naa laltaa a yetax ale widan ole . No ke da njangna na nqooland kam o jangand den ole . Yaa nqicir ne y'utna, a ndakooxa a nqet ndax da neexil jaajang we moy'na lalit o waag den. Muse Soow a jangtooxa ke xa elew axe a mbindna. A laya no **mal** ke da geeninna no ekol ke na ngooyel gornomaa ekol. A mosandinooxa yo'nax den ne na **cimb taxar** kam xa cangand axe.

Weeccee it pexey ke da njangna na ñox ale no yaqax le widan ole. A layaa na yetax ale leel ke fo ndof ke naa ngartaa sabab ke. A gidma jaajangin we na **aqatoox** ale no jaajang we boo da and ke warna den no genand ole den . A yegnita ke maat ne saate fee a bugna o ngeenin na **teefel** ke . A anda na mboole ne ke faap ne simitna na a saytax o widand ole .

Yaa o xet o diikandeer olaa fagna, xa elew xa mayu a cufaa a nqaadaa. Ndak-fo- ndukax, xa buuq a yodoox. Maa na qal ale xa oto xe ndeefaa **gadandna** a fat ale retna ekol fee, magaa tigaa jegtu. O oto o leng o maak babu o njaac onqaa **yakandooxoogna** a qal ale. O njaac o ndew a refu no ekol ne. Yaa kelfa ke mbadiidna maa sabab faa jegitna, da nqooyaa poliis fa pompiye ke. O ambilaas ole a gar a bisin na opitaal faa ndax da mbay'in. Muse Njaay kelfa fa leng o xaa ref'ina no xet olaa a dalfo laamit xa elew axe ee:

-Nu anda fat ale na yaay'naa a tet fa kar ale? -Xa eleew xa mayua layandoor ee ii. A laya ee a fat alene wondnu a **ñaacin ale** xotna na tet fa kar.

Ta dakoox a laamit a den ee:

- Nam nu mbi'kaa yaa nu cakandooxaa a qal ale?

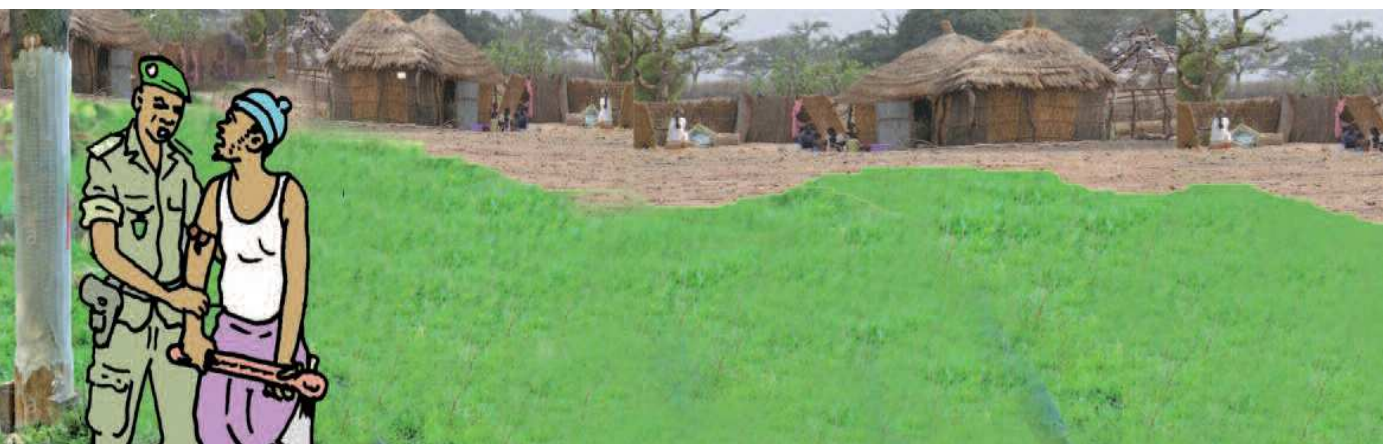
- Samba layin ee boo i cakandooxaa kaa i geenwa feet a ñamaak fo a canoon ba yut. O oto leng a garangee, i ndef na xa **sor** xa tan axe ngadandoxna a qal ale. I mbañ o cuf yaa i cakandoxa. Inj jootangaa boo yut, i ñaay na peeraam ale.

Kelfa fee a gidim xa elew axe no and fo andid ke kot fee simitna.

Na qal a maak ale, aksidaa mayu a njega taaga. Goornoor a sima kelfa fee adooxanna a tet fa kar ale ta jang xa **fegax** no sabab keene. A bug o moy' o geenoox no yoog ale elew axe fo win we no genand ole. Na ñoox ale na wajinkaa aksidaa ke, a faapa xa qet ndax wiin we yokoox. A yegooraa fa **yeyegnit we**, biibind we na surnal ake, tajo ke fa a tele ke no xew- xew fee. A andana den pexey ke naa baatkaa yar fo a ñaaćoof ale naa mucilkaa wiin we. A wetanda sofor ke na qal a maak ake da niw o kot ole fa arduwaas ake no **njofnax** ne. A laya ee xan a max **keenir**, a xasand xa samandaal ale na arduwaas ake. A laya den da ngay'it yiif den samandaal ale na yegnit ale no ndokand na saate taax. A jega it oxaa na laltaa xa caac' axaa na c'akandooxaa a qal ale.

A doona tagaa ee xan a muy' o andan jaajangin we kot fee ndax da ßaat **cangtel** ke eleew ke. A ndaawangaa safe ke no yoogax ole , xan o yookax den a baatoox. we ndimna den it a mbara o mbokatel teen ndax da ngay xa ßiy den apaax. A mbara sim a den pi'el yar fo muñ took a qal ale. Xan a lalit o njektir onqe no njofnax ne xa arduwaas axe. Fa xa sor axe ngeninna a fat ale na kot fee.

A jege xa pason a koḽ fak:

O we roog a sakna fo we wiin we njimbna. No we adooxna, o ne'el, maat ne soom jegu sañ -sañ a ḁaap a yetax ale fo ngaynaak ne. O njiriiñum onqe refna teen taxu ta **geenoox** a yoog ale fa a saytax ale no widand ole. Ken waralu kot fee foore ke. A las a **kolektiwite lokaal** ke no maatum ndax da yetoox xa qol taxar ke caate ndefna no lanq den. Teefel ke kot fee a geenna njofnax no njiriiñ onqe foore ke. Kolektiwite ke a njega sañ- sañ a **fegax** na ñaaciin ale. A fegax ake da njankaa a mbara yoon fo we maat ne geeninna boo a yut. A mbara it a ngeenin faap ñačnoor naa maat ne jabna.

O jiriiñoox a koḽ ale fo cegel ke ndefna teen, na cik fa cikax, neeke da ḁaapte :

-xan ta jeg o jabanel ole meer fe,

-xan ta jeg permi na sarwis ne naa yoogaa foore ke.

O ciikax ale no cegel ke fa kod ale no taxar kaa da ndabdaa **juutii**. Meer ke na paan ke a mbara mbokat wiin we na saytax ale no foore ke. Kagaa na nomitkaa a cinj a kod ale na koḽ ake fa xa ñaay axe. O xuu refna naa yo'nax a keene naa jabkan a soḽangaa to yoon fa a fat ale na kot fee.

A kod ale o taxar ke, a cikax ale na kiriñ ake, o geekand ole fo ke naa bisaa den ka faapel no teefel. Kot fee foore ke a ngeennaa a **faapoof** ala na ñaaynaa den. A fat a ci' a o maad ta jaɓ kuu sutooxna na koɓ a ke too yoonnee fa permi. A jega foore kaa o maad a geekna too a yoog a den a geɓnoox na fat. O leng jegée sañ sañ a jiriiñoox a den. A jega it taxar kaa o leng a naageerna goda yaam kaa a fat ale fañtan. O kiin nu guudna a god taxar keene, o damange, xan o maalel. O wegeloƴ kaso a xeca teen. A koɓ ale fo njiriiñ onqe naa wataa teen kaa laac a kayit . A saytoox ale den fo widand ole wargal o maad a refu. Kagaa taxu i mbar o **yoonand** fa kot fee foore fee ndax yetax ale xudan a koɓ ale.

Ngaynaak ne fa a yoog ale koɓ ale yoobee no maat ne yaam o njiriiñu onqe ten **dawreer** fop. Ndax a koɓ ake fo ke da sutaa a njiriiñooxel miñu, wiin we fop mbare mbokat na ñaaciñ ale.

Saytoox o wod-fo-baal ole wiin we fa a qooland no genand ole a juga solo. **Leeltiind** fa ndof ke no pind ke a na bisiidaa qoolatar. A cir ake ndof keen a bisiidaa wiin we taxu maat ne jegin kot a qooland. Na saytax ale o qooland ole fa pexey a yoog o wod-fo-baal ole, i mbara andid fik:

O ferand ole refu a **qooland sengof**. Tiikandeer KE a refu a **qooland a poge**. O qoolel no kiin jegée njiriiñ oleng a yoonangee fo o qoolel ole no ke widuuna. Keen taxu o qoolel sengof a juga o njiriiñ da fok ta yoon fo oxeno wiin we. A qooland ole war no ndof mbind kaa war o doonel na fat ala safikna. Kagaa taxu kot fee daap a **ñaacnoof** alaa na muclaa wiin we na sabab ke. Ndofo ke pind ke kaa mbar o o ngeekel kam yipir ndof kaa mbaaxna. A fat ale a fañta mbokat ne ñndof ke kam wala laqa pind ke.

A fañta it o mbokat ñaaylax ke, baraxaan ake fo ndof ke. O leng nu refna kaa war o sengel a jilange a cil a qoolu boo a yut. Oleng siman a teb ale ndof ke no mbed onqe. **Foofi xooleer** ole, oleng waree o baax na a qal ale. jaajal na qooland owe maat ne a naaga layaa fo wiin we. A naaga njangnaa den o ñoowoof no qoolel ndax fop a ñoow fo o wod. Ndaa o kiin nuu nu ndamna no piyel paxeer, xan a maalel. Wiin we a ase ndax da yooband jaajal we callel den kam pind ke. Na qooland, wala no a bar a pom mbaat no pudar ñook , saate fee a mbara ndeef teen.

Kot fee a qooland ale a geenna pexey no ke wiin we ñaamaa. Ñaamel yaqooxu a naaga rimaa a cir a ponu. Jaajaal we na saytooxa o qoolel ole a naaga **feetakinaa** xa cikwand axe no ñaamel ke. Isin ke na jalaa ñaamel ke it a naaga **pelaxel**. Den fop kaa mbar'u ngeenoox, a yoonand no qoolel ole ne o lay ole simtuna. A mbara ngemband a den, a topatoox a den boo ndof leng yaqkee ñaamel ke da njikooxaa. A mbara yaajand a den boo **ngeñ mbaax** a wundaa a ciijikooxel ke a maak. A mbara muurel boo njeec ne daawkee den. Calir ke naa bisaa den a mbara nqoolandel boo ñaamel ke fañ o roḍig. A cikax ale fosis ole a juga a ñaaćnoof a safku. Oleng wariran o jikooxit maa refeerna marse wala maa xa buuse a njikoortaa.

Witirineer ke a sime a yetax ale no fosis nuu refna boo ta jikooxeel. Ke moy'na refu ta ngeekel o mbiñ o nqoolu onqaa laqooxna mbuc' ke fo ndof ke. Ñaamel ke naa njikoorteel no mbed onqe it a mboga na yoog ale. Oleng ware ḍaap a lanq a jikooxaa ñaamel too xaay'tiro yiif ndof ke na yaqan. Wiin we na ngembanaa ñaamel ke na jikooxeel a mbara njeg o qool cer fo o qoolel tokwel. Oxuu jegna ten jir laa na xaḅaa, a fat a fañtaan ta jikoox.

O njiriiñ foofi, oleng xamiran no ñoowof. Kagaa kelfa ke maat ne andu boo a tax da ngeenoox a ñaaćnoofum apaax. O ñaak foofi a refa o **fomel** o maak na saate fee. A qooq ale fa ngaynaak ne it o we yaqwaa yaam o ñaak foofi kam xa paan xa mayu. Maat ne a geenna o fay ole foofi le ndax te ɗaax coono ke wiin we ngomaa. Ndoŋgin ne, a **kayax** ale fo o qoolel ole taxu faap ne geennel. Pexey fa lakas fee refu a yetax ale no foofi le fo cegel ke ta rimaa boo fop a njiriiñooxin. A fat ale laya ee win we njegu foofi le. Ndaa boo da njiriiñooran, a mbara **yoonand** fo teefel ke na kot ole. da and it ee a juga jaajaal no qoolel fo a qooland no maad naa saytooxaa o paaxel ole foofi le. Kot fee a sima oxuu na jikooxan, o fexeey boo ta xool, a **faax**. **Foofi** juga o njiriiñ o maak no ñoow no kiin.

Oleng waree jikooxaa mbaat ta cooxtaa foofi faaxeer. Ole naa jawteel wala ta fokatel fo ke naa ñaameel it a wara faax. Win we naa njikwaa galaas fo foofi no puus a mbara ndeef simtel ke fat ale. O xuu fi'na cageer, jaajal no qoolel fa qooland ale no foofi le xan a maal a den.

Ke wiin we soxla' na no foofi no ñoow den, yobee jegel. Ndaa maat ne o xe jalaa ndax ta **ɗax** coxla ke. No saate maak ke, wiin mayu a njega foofi faaxu too a fel ndaa kaa da njikan. Ndaa caate mayu na koɓ ale njegee foofi faax. Foofi **ngas**, fo foofi a mbel ale da ñoowtaa faaxeer na den. Foofi xoolafaru keene naa bisiidaa den a cir a mayu. Jaajal we na qooland fo o qoolel kaa mbañtaa foofi faaxeer leen. Wiin we naa njiriiñooxan a mbara yoonand fa teefel ke boo foofi le xool. A mbaraan o saytoox boo ndof ke yaqkiran. Kagaa taxa boo foofi le wiin we ñoowtaa kaa jaɓ o xoolandel. O ñoow o faax too o wod waage o ñak o yoon fo o ñoowit foofi faax.

Keene taxu kot fe foofi le a serit a keenoof a safku boo foofi le a daawnel win we fop. Kaaga jeganga, da mbokat teen ngaynaak ne fo a qoox ale fo yo'nax lakas kaa soxla' na foofi. Jaajal we maat ne naa saytooxan a mbara ñaay'in apaax ke fat ale simitna. O kiin nuu reefeeruuna, da maalin ndax a yaq ale foofi le a waajoox a paax. A fi'angan, saate fe fop xan a jeg o **wod fo o ɗaay**.

Laamit ke

- 1 Nam a fat ale naa saytooxaa too a gaya o widand ole ne'e?
- 2 Xar na warala aksidaa mayu ke no xa qal axe?
- 3 Xar i mbaru mbi' ndax xa kenand axe in a nqool?
- 4 Xar taxu i mbar o yetoox too mbañ o yaq a koß'in ake ?

Ndang o ndang

CE1

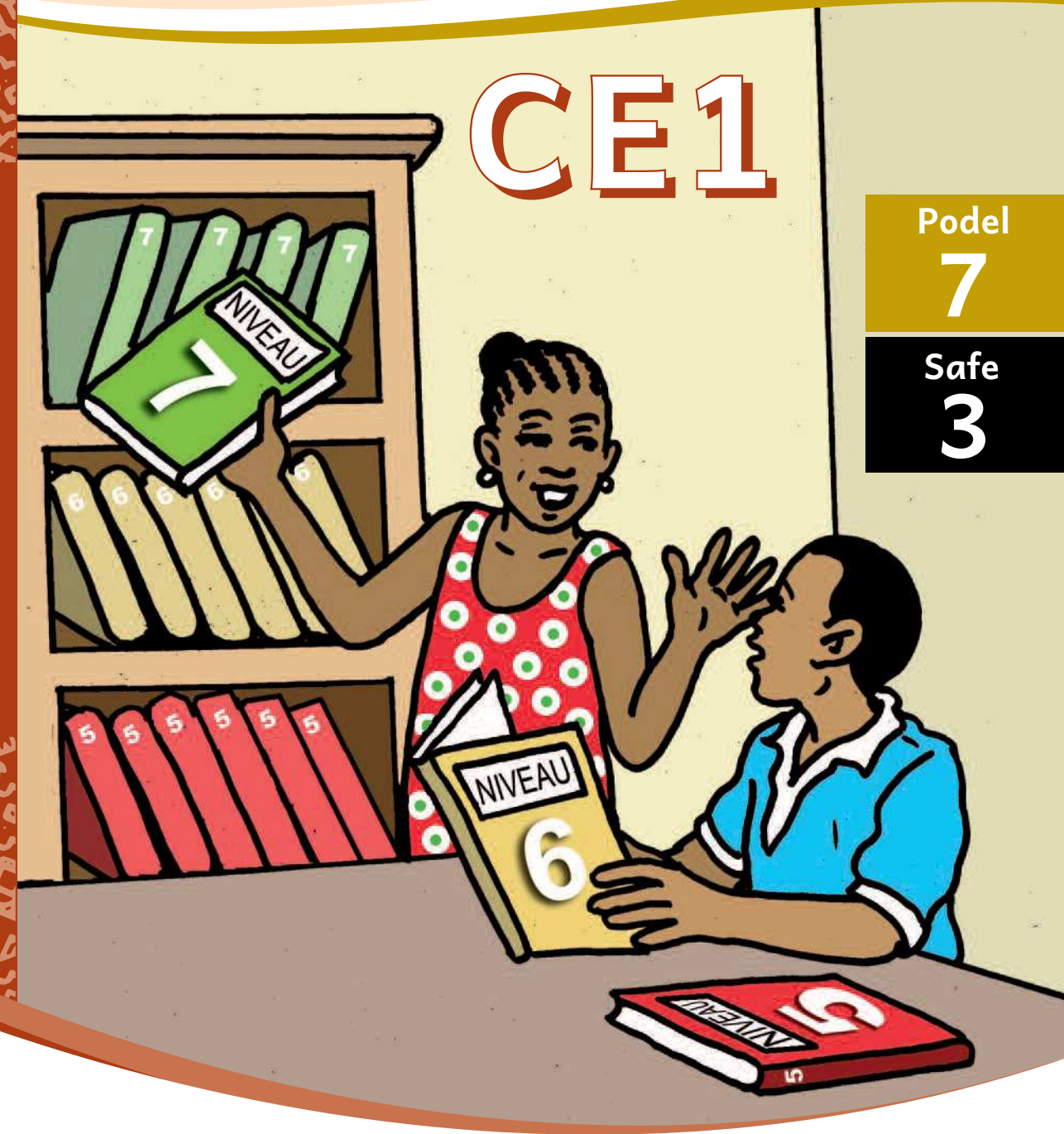
Podel

7

Safe

3

SEEREP

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Ndang o ndang 7

Seereer

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 3.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Taap Cangel

paabaan ke 4

Cegel Mbind 16

Taxar ke naa mbay'aa 28

paabaan ke no maag 40

Ƨaabaan ke

A juga muumeen mayu kaa naa ñoowaa kam a koɓ. Mbogee fo we na kudeel no pind ke. Ƨaabaan a ne'e. Xeet mayu ndefu kam den. We naa ñoowtaa a tegey neene, too i ndam teen Njogoy, o Moon, o yaxal fo we nandna fa den . A juga teen waa naa ñoowtaa daaf, a naf fo xa tim taxar. I mbaaga andid teen a Njamala, Rul a koɓ, Ñiig, Mbat fo we nandna fa den. A juga xeet fa naa numnaa xa ɓiyum. Xeet faa na yetaa too a jeg a naf, too ke moyna may na den kaa ɓoofaa. A ɓopangaa miñu, a ɓoof ake mboctoox , a sut xa ñeek. No caate mayu nandna ne na Senegaal, ɓaabaan ke we mbaajooxaa apaax. Kene taxu boo maat ne jang teen dogal.

A koɓ a maak aluu refna, a doona maaga a alkaati ndax da ngayaa a koɓ ale. Kaaga taxu ɓaabaan mayu a ndaɗ ɗanna we.

Njogoy refu o maad no ɓaabaan. A motangaa cer ke kaa laacaa sokolaa. Fo Njogoy ne kaa njegaa xa toq na caɗ den fo na pud den boo yaa da maakaa. Njogoy ngoor kaa mit, nuu ta maaktaa, wiil le no cok ole a moy' o mayaa. A lasum ale kaa jigid soo a ɓalig no cat kaa. Ngangum ne kaa yaaj soo a laltaa doole fee. Fa a ñiiñum a maak ake a wartaa no ñofu muumeen ke ta ñowtaa. Njogoy ndew moy'u neew ndaa a moy' o soxod. Jiko feene a laltaa ndax ta fegoox ɓasilum. Cogoy ke ndefangaa kam a koɓ ale, ngoor, ndew fa xa ɓiy den, kaa mbokatoo-raa a mbi' ɓasil. O ɓiy o ndew onqe, no ke moy'na o may, fa ya'um a refa. Nda o ɓiy o ngoor onqe, a retanga baa mot, kaa berooxaa.

Cogoy ke no ɓemb roog o ñamaak na Afrik, a moy'u may. Mene Senegaal, cogoy ke Ñokolokobaa a ndefu. Alkaati ke saqna a koɓ ale naa yetooxaa den

Moon, Ɔaabaan naa na ñoowtaa a tegey' oo. O wuuqum o fefaru le a
 andditeel. O Moon o rew ole xupu o goor ole too a moy'in o soxod
 yaam danar fee refna no cerum ke. Kaaga taxu o ,Moon o rew a
 adooxanaa Ɔasil ne. O Moon o rew a waaga rim o leng boo no fik. A
 rimangaa, kaa ɗasna den, a numnaa den kaa fadna a qool xarɓaxay
 fo betaa fo leng. O Moon o deɓ kaa balgaa, a maakangaa a laac o leer.
 Moon o ɗanna o maak oo. O siir a mbi'aa yaa da ngay'looxkaa. A
 pabum a maak ake taxu kuu ta damna, a ñaamin baa y'ax xa kiiɗ axaa.
 Keene taxu de Moon a waaga y'ax a caɗ ñiig boo tee tak. A kiiɗ ake ta
 ñaamaa taxu boo neefere'um ke ndanig. Lee-leek, o yeng, Moon a rok
 no saate faa matna a koɓ ale, a dam muumeen ke.
 Kaaga taxu i mbar o o yetooxaa muumeen ke ndax da mucc no
 saasaay ke nandna ne na Moon.

A Koy refu muumeen ne moy'na o nand fo o kiin, ndaa cerum kaa may fo wiil. Xoox neewu fo nof maak a jegu. A caf a nahak a jegu, o xuu refna na den a saq qol fetik. Nqol maak ne taxu a koy a waag o cayooxaa na naaq taxar ke. A koy a waaga o geenoox nen o kiin.

A juga a koy a maak a ne'e a baabun. Xeet a koy a soxodu oo too a waag o dam o kiin a xijlin. A koy na koɓ a maak o yoobu o genaa. A bug a nyaay boo. A ga'angaa kaa waguuna xijil, kaa nyaayaa no jul olaa no ndaxar naa soo a das maaga. Ke moy'na may no ñaamelum, xa tim ndaxar oo.

Yiifum felu taxa ta waag o yarel baa gen fo o kiin. Too a naaga jiriiña a o kiin itam. O kiin a naaga retaa baa waag o lul a koy.

Fa ñiig moyu magin no ɓaabaan ke . Ñiig ke ndefna Afrik, a naaga ndaawaa meetar naxik no cigdel. Fa ñiig ngoor a naaga magna baa daaw parig xarɓaxay. Ndew ne koy, o liifangaan, a waaga daaw parig xarɓaxay. O medelum a taxa boo waagee a kaat fo a pool. Fa ñiig, a qool xarbeen fik fo fik a jegaa soo a rim o leng kut. Nof ke kaa yaaj too a laaɓ ale jigid. Fa ñiig, a naf fo xa tim ndaxar a ñoowtaa. No ñaal leng, a waaga ñaam teen kaa fodna fo kilo teemeed boo teemeed fik.

xa can a maakum ake wiin we moyu o mbug no ten. Keene taxu boo caate mayu na Afrik njegatee ñiig. Alkaati ke saqna a koɓ ale naa yetooxaa den.

O yaxal βaabaan naa na ñoowtaa a tegey' oo. A naaga retaa baa xup njogol o saax. o liiβangaan, lee-leek ta daaw meetar tadik. Xa pasong xa caxal a maya. No cer ke a andditeel. A juga teen waa sokolaa' na taa njeg a piis a βaal. Lakas we kaa ndanig soo a njeg a piis a βaal. Xa caxal axe maya lool kam adna fee, ndaa a mbañooxa apaax ndiiki. 'Danna we, fool den fo xa kiič den a mbugu . Keene taxa boo i mbar o yetoox a den.

Kam Senegaal, xa caxal axe o we yetooxeel. O xuu retna no parka Ñokolo-kobaa mbaa Aan, xan o soβ a den maaga.

Ruul a koɓ, ɓaabaan maak oo. Kaa ta fariy' too a sadarnoox. O deetlooxangiraan, waagaano foogit naak. Ngoor ne a waaga daaw kilo teemeed no medel. Ndew ne naaga fi'aa kilo qarbeen ɓetik boo qarbeen betaafaq fo ɓetik. Ruul a koɓ a juga wiil jiig laa geexooxna no cokum ole. A juga a sel a fak a ciig kaa ta fegoora. O yookaangaan, tee fanj tafil.

Ruul a koɓ, daaf, a naf, a pay' fo xa tim ndaxar a ñoowtaa. Kaa fariy',too a ref yaayaq o maak. A rokangaa no qol, a selum ake a lupaa no lanq ke, saa ut duufe le fop. A naagaan a yaqtaa xa qol axe. Kaaga taxu, xooxoox mayu kaa sipaa pooy' ndax da yetoox xa qol axe

Njamala muumeen njoolu oo soo a cafum ake njigid. A fogaa no
 ɓaabaan ke moy'na mos. Cer mosu a jegu kaa nandna fo oxe na ya'al.
 A caf a nahak a ciig a jegu ndaa a paambaamir ake moy'u njigid. O
 jaf-oo-jaf a saqa o foxos o magnu. O cokum ole taxu Njamala jigid
 baa waag o daaw meetar nahik boo ɓetik.

Njamala muumeen magnu oo. Ndew ne naaga o retaa na parig
 betaafoleng. Ngoor ne ten o medelum a wagaa daaw a parig
 xarɓaxay fo ɓetik. O deetlooxangaa cerum ke fo xooxum le, o ga'ee
 xoox neewu a jegu.

Njamala jegee a sel boo ten taxu wagee ñaam a tegey'. A naf ndaxar
 xupu no ke ta ñoowtaa. Njamala a foga no muumeen ke naa caxdinooxaa
 ñaamel den.

Mbat, ɓaabaan naa na yaxdilooxaa ñaamelum oo. Kam a koɓ a nibeer a ñoowaa.

Pat a maya Afrik lool. Ngap xeet pat kaa ndaawna qarbeenbetuu fik naa ñoowaa meen. Geel le, xa can axe mbaat xa piis axe no cer ke a andditeel. Den fo mbambe nandu cer, ndaa xa can xa ciig a jegu. Kaaga taxu ta ne'el mbambe a koɓ.

Mbat muumeen ñofu oo. A waaga yuf kaa daawna kilomeetar no waxtu fa leng. Baa yufaa, kaa foolaa ndax ta moy' o ñof. o foolaand ole a waaga o daaw meetar xarɓaxay fo fik. Daaf xupu no ke ta ñoowtaa. Ndaa lee-leek ta ñaam a naf ndaxar.

Pis a koɓ ɓaabaan mayu oo kam Afrik no bemb roog o ñamaak. Pis a nandtaa. A piis a ɓaal ake no cer ke pis a koɓ taxu nandee. O ga'um fo o nandum o leeru a jegu. O liifagaan ke ta yufaa, xan a daaw kilomeetar qarbeen betuufik na waxtu fa leng. Cogoy ke fa xa Moon axe kaa ndamaa den. Kaaga taxu a ga'anga den kaa yufaa ndax ta dad. Wiin we mbexeya o nqud pis a koɓ, ndaa waagooxee. Ke taxuuna, pis a koɓ kaa andee mbind

Laamit ke

- 1 Mam cogoy ke moyfu o may na adna fee.
- 2 Xar taxu ta lay ee a koy refu muumeen ne moyna nand fo o kiin?
- 3 Xar taxu Njamala waagee o yax a tegey?
- 4 Xar taxu baabaan mayateer no saax le?
- 5 Nam ga'to pexey ke Senegal daapna ndax a ta saytoox a koɓ ale?

cegel mbind

cegel mbind

Muu wiin a ngenna, **cegel** o waa fa den .Njegel ne naa damtaa o yaalum no **ñoowoof** fo calel.

Nandu nen Mbaal, Fambe, Muus, Ngeeleem, Naak fo Tiif nandu nen a Cek, a Koopin fa lakas

Cegel ke falaktuuma o limaa o kiin a naagaan o ñoowtaa. Ndaa cegel nandu nen Pis, o Faam kaa dimble'aa o yaal den no calel.

A juga cegel lakas kaa naa ngenaa fo wiin we too a ngaynaakaa den. A waaga limel no wene,o 'Box, Muus fo lakas.

A doon teen itam a naaga muclan no yaayaq we nandit nen c'oox. Kam **ngentand** neene, xan o ga'ee nqaaritoor a rimnooxa. Fa ngen fa mosu wiin we a ngenna fo muumeen cegel keene. Na **feetlax**, xan o ga'ee a juga teen waa naa siisraa o yaal den. Kaaga juga ndeer Mbaal fo Fambe, a juga itam ndeer Muus fo 'Box. Njegel kaa fog no ñoow no kiin, kaaga taxu boo i nqudaa den, mbaadnaa den a njirangaa.

Damit cegel ke, na padax roog a fogu.

Muus a refa njegel naa na ñoowaa kam wiin we.

Maak fo ndeɓ, goor fo rew fop bugun.

O xee fog no ɓasil muumeen ke naa numnaa xa ɓiy den.

Muumeen naa bugna a **qesax** a refu.

Muus, muumeen raɓu a refu, nofum ke a neew boo.

Muus ndew a naanga rimaa a neew-neew xa ɓiy xa ɓetak boo a doon.

Na qool a fak a refaa fo fud, xa ɓiy axe ndimange, a naanga mbuulaa kaa daawna hookom. Boo ta ñaay'aa kaa sipaa qolum ke.

Ndaa itam **pambaañ** ke kaa ndokaa kam ngol ne, kaaga taxu boo nan-gee o ñaamooxaa.

Naaga itam a maytu too mbogree.

Wene kaa a biil ake a may, yoq we a biil ake faapoox soo a ndaɓ ne na Muus **Abisiin**.

A jega Muus kaa andoona'ee, o jeg a den yoobee yaam njigand ne kaa seer.

Ndaa koy ɗoox matkiran, yaam no ñoowtelum a fogu.

Muus a refa muumeen naa bugna liɓ boo ta jaranin o ñisum.

Sebii no naak ke a fogu.

Oxe inooraa no saate faa na Endu kaa.

Waaga kaa da mbadooxan yaam fangool den a refu.

Muu felna den da ngenoox mbaat da mbondoox too oleng raxkee den.

A refa njegel naa bugna o mbiñ o yaaju too a xool.

O retangaa no caate maak ke kaa o soƴaa den na qal ake da **mbirilooxaa**.

Naak maak a refu xa can axaa a magin too a yaaj.

Naak yaal geel a refu, diiñ naa a let soo a ɗepet a doon teen.

Yaa ta inoorna **Endu**, a fudoox Amerik baa fadiid Afrik.

Njegel naa na ñoowtaa daaf, fo gooñ(aareer fo a ñaaw) ripaas, **kooraay**.

A maya ke ta wareel no xa qet xa maak axe yaam kaa may njiɗax.

O rew ole a naaga refaa fo fud ka daawna a qool betaa nahaq.

A rimangaa fosis fo mayu o xelko jegaa.

Muumeen nguudu a refu, yaam a naanga ñoowaa boo kaa daawna xa qiid qarben fik fo ɓetik.

Ndaama, naak a refu a fog no xeet naak ke jegna.

O ding nak a refu, o cok ole a qic, xoox le a magin .

O deetangaa ndiiñ ne kaa yaaj, a caf ake a **nda**□.

Muumeen fa njegee jaxya a refu yaa ta fiiqlandaaneena.

A foga no ne ta andidteel, xa can xa taƴu , fo ñak o jeg o rand ole took ndiiñ ne ?

Coosaanum oxe ref **Fuuta Jalon** na Gine, maaga inooriidu a rok kam senegaal.

A juga jir laa ƴook leng a cooxtaa taa waraa naak ke, Ndaama a muca no jir leene.

Ndaama, waagee o ñoow maa andoona'ee ciid ne kaa **jigdaa**.

A juga mal maak naa andoona ee na Ndaama soom a yo'nooxaa, a xooyeel: "Mal ne naa yetooxaa naak Ndaama."

No kaa jofna na calel ke, Ndaama a naaga o **yobandaa** a qook ale.

No ke payna no ñoow ole, a tegey'um a naaga jikweel mayu no marse ke.

Na qool xarɓaxay a numnaa o nqeel onqe.

A taxa boo na cik fo cikax yaal den a naaga jegaa teen xaaliis fa mayu.

Na 1923 boo fa ndiik, mal neene kaa gen no saytooxaa naak Ndama.

Pol-pol, mbaal a refu o laa na ñoowaa na Afrik no **mudan**.

O retangaa me naa layeel, Fuuta, jof na Ferloo, a maya maaga.

Mbaal ndaŋu oo, soo o saax ole a jigid.

Xoos le na suk le moyu o yaaj ole mbaal ndew ne.

A doon teen, a **tagid** ale moyu jigid .

Mene kam saax le senegaal, a naaga o ga'el mayu na luuma ke fo me paal ke a njikoorteel.

Tool ne took cer ke a naaga ndoonaa xa toq xa ɓalgu.

Tool ne ten kaa, ɓodax, a ɗaapoox .

O **ñoowum** itam jafeñee, yaam daaf a jegangaa kuu ta doonna teen a retaa.

Kaa ref mbaal ngayel, a ñaay'aa saate fo saate.

Yaal den itam, a njegangaa coxla a mbaaga **njikoos** teen a fax coxla ke.

A waaga ñoow kaa daawna xa qiid a ɓetak.

A naaga itam o siidaa, ten refu ee ta rimaa ɗik boo daduq.

Ndiig a xoodangaa, a naaga nqija lool yaam a teɓ ale.

Bali-bali, mbaal naa **coosaanooritna** no saax la Niseer.

Oxe andidtel cerum cigdu ke, fo xa can xa nadnu'um.

A juga ngoor fo ndew.

Mbaal njegu geel a refu ,a las ale kaa jol **kuɓay** ke.

A refa itam, muumeen na siɓdinooxna.

Bali-bali waagee ref maa rodigna .

Mbaal naa xatna no rokrand paal a refu.

Kaaga taxu boo a saytax a safku naa saqan.

Muu retoona kam saax le fo kam Afrik fop, a juga maaga.

No ke jofna no halal, wiin mayu kaa yafilan ngir a njikooxin.

Mbaal naa seerna jigand a refu.

O leng ole a naaga jikoorteel milyoŋ leng boo na milyoŋ ɓetik.

Kam saax le Senegaal a juga wiin waa andoona ee, na cikax bali-bali
a njegitu mbind fo oto.

Yoq we, taaga a ndabidtaa a cang ɓasil den .

Tabaski fadangaa, yaal xaaliis ke, na bali-bali ke a njikoortaa jeg xalis.

Fambe kaa fog no muumeen ke naa numnaa.

A foga itam no muumen ke naa **ñoowtaa** daaf.

A koor ale oxee a xooyeel suk-fambe le.

Kaa jeg xa can xa qoɕu too a **mbel**.

Kaa ta ñof fa ndim, kaaga taxu boo da ñofaa o may.

Fambe kaa rimaa a caf a fak no hiid ole.

Fosisum kaa jalteel foromaas.

Muu refna a waagu o ñoow yaam kaa ta **sadnqeex**.

Tool fambe, ten gawul we a nqultaa a pamb.

Muumeen yaayaq a refu, muu xooxum le xecna te roknin kam faa.

Fambe, muumeen ciy'u a refu, a ga'angaa ñaamel xan a fi'pexey nuu refna ngir a ñaamin.

Ne ta ñaamtaa a lanq, naaga a ñaamtaa took.

Kaa **daalandooxa** taxar ke boo a caf ake a njof took.

A juga pambe kaa andoona ee kaa ndaɓ, a may wiil, Kaa ngoyel itam Ndaama.

Muumen neeke Ngeeleem a xooyeel. O xe fog no muumen mbind.
Kaa jigid took, a daawa meetar tadik took. Xoox la kaa magin, xa ñis
axaa a yaaj.

A lanq alaa na cafum akaa, kaa ðepet, soo ndiñ naa a jeg o rand. A
caf aluu refna qol fik a jegu. O cok ngeeleem kaa jigid lool boo a tax
kaa ga'aa kofu.

Ngeeleem kaa moofaa hokoom a fak too yerkee.

Kee garitna keene ten refu ee kaa refaa maa andoona ee jegee foofi.

A taxa boo a naaga yeraa kaa daawna teemeed fik na xa liitar foofi.

Ngeeleem kaa ñaameel, too jegee tebel, fosisum kaa jem.

Kuu refna no Ngeeleem kam fa tafil a juga kaa ta jiriiña.

A las Ngeeleem kaa raß a jeg xa car a lanq alaa.

O siir Ngeeleem a mbaaga pang a koß a muum.

No caate ke no Naar we a moy'u o mayit.

Ndaa o rokangaa Lingeer, sag Luga boo yaa o daawkaa o Ndar,
keeleem kaa o waa maaaga.

Njegel neeke o Faam a xooyeel.

Nof ke kaa magin, o cok ole a raβ a jeg wiil took.

Xoox o faam kaa magin ; o ñis ole a fi'o **luuβ**.

O don ole a juga a ñiiñ boo a may .

Daaf a ñoowtaa,fo gooñ, fo **soxon**, a naf ndaxar fo lakas ...

Muumeen nene, refna o Faam a kid ake kaa yaaj.

A ande no ref yaal katan yaa ta ñaamneena.

O Faam a naaga yeraa kaa daawna xa liitar qarben nahik na foofi.

Na kaa jofna na qook ale o fam a juga lool o njiriñ no **yaalum**.

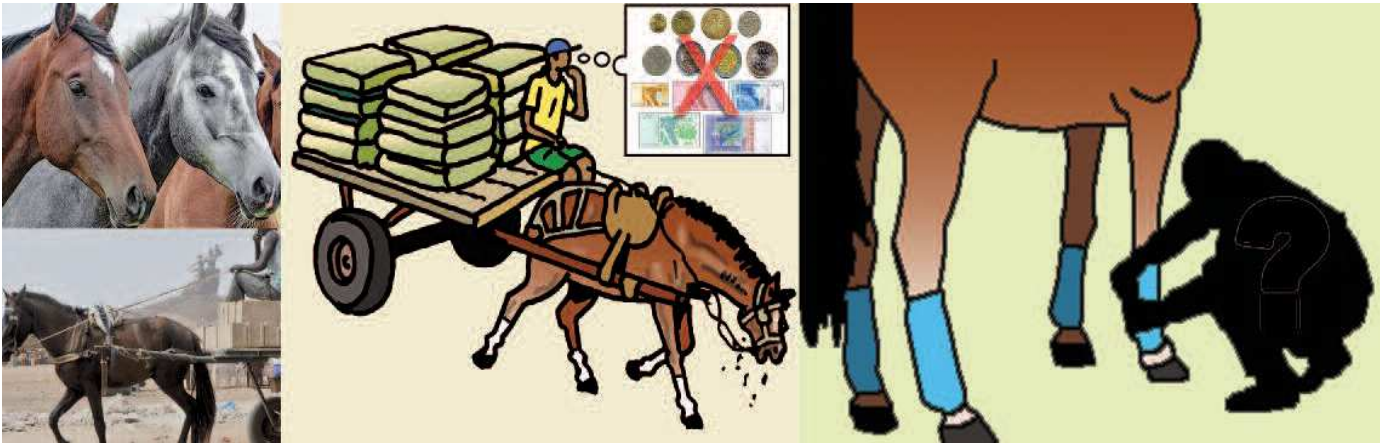
ta ref a cikax foofi, bis wiin na marse faa, doon bagaas took a sareet ale, o faam a waagaan.

Molaan mayu na xa paam, qibnel a sareet, taaga ndoonaa **tikorik** den.

Na xa qol axe , xa paam axe kaa da ngibnel masiin.

O wuuq no faam naa xoyeel: ñaas.

A juga xeet ,xa paam, xa, mayu: ngonka, raas ndaama,o fodu le.

kopin ndiif naa miñna fo o kiin a refu.

Ndiif mbaryu o ref too a **sadarnoox**.

Ne ta bindoorna a yeeme a lool yaam xoox laa jeggee wiil. A kopin a tew ale moyu neew a koor ale.

O xee inoor, Amerik, a **suur** Espaañ naaga rokit' u Faraas boo a fadiid Afrik.

Maaga na faraas, na feet no maad, a kopin mbare taaga. A kopin a koor ale, o ten kaa ta soxod.

A laye ee ,ndiif naa sadarna o cogoñ fo a sumaan a fomu a refu. Ndiif mbind ne ta refna kaa tax boo, maa xoolna rek a waagu o ñoow.

A kopin a jugaangaa a qool **xarɓaxay** kaa boofaa.

A naaga boofaa kaa daawna a ɓoof qarɓen fik.

A naaga jegaa camaano kaa ta bofaa a caf a ak kam o hiid o leng ole.

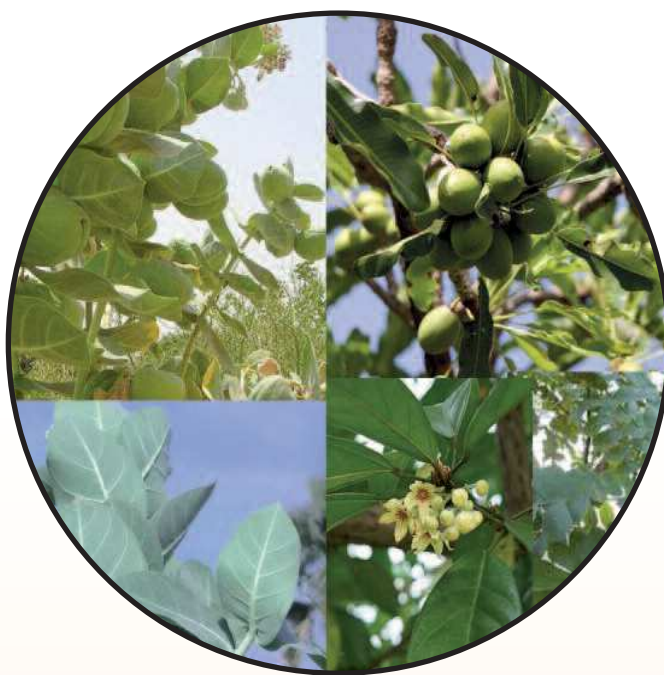
Xan a ɓop kaa daawna o nqool a sogkaa o woɓit.

A kopin a koor ale a **firtangaa** a laas ale kaa fi'a nen o wundir.

Laamit ke

- 1 A n naa ne'andkaxam a kon no muumeen tadiik kaa ngenna fo wiin we?
- 2 An na nuun andu a koy, xar refu a ndeerum fo wiin we?
- 3 Kum pis fo faam a njiriiña o kiin?
- 4 Ndax nu anda muumeen lakas kaa ngenna fo kiin?

Taxar ke naa mbayaa

Taxar ke naa mbayaa

Ndaxar a juga solo no saate fee yam o njirñum kaa may lool.

Ten, naa coodaa in **yook** naa i ñootnooraa. Mbind naa jegeerna taxar kaa **yooɓ** o sum fogree fo mbind naa mayna taxar. A jela yook ne, ndaxar kaa rimaa xa ɓiy a xaa mbaagna ñaamel. Xa qoɓ taxar axe, mbaat a pay' ake mbaat xa tim axe a mbaaga fax a cir. Taxar ke i mbidaa a mbaaga mbay' **cer fom**, o fud o dom mbaat xoox dom. Taxar ke kaa ngaafaa ne wiin we mbi'tan. A naa soxla' aa foofi fo o mbiñ onqaa xaadna ndax a maak den a ñof.

Keene taxu boo i mbar o yetwaa den, yoog a den apaax. Too yiit, tig paax oo na saate fee.

A maya ke i fomeel, feetik a dogtoor, too a soɓa ee ke naa fay'an gofee. Ndaxar naa refna kam mbind ne mbaat na koɓ a le naa fay'an. O bugangaa and o njiriñ taxar ke, xan o jaɓ o widaa. Xan o laamtaa maak we njegna o and. Ne dogtoor no tubaaɓ a jegitna neene dogtoor cosaan faa naa daxtaa taxar, a jegtu.

Taxar ke maya lool ndaa i mbaaga njil teen.

A juga teen waa mayna no saate fee. O **duufaangaa** den wala o jimb a den too yetwaa den xan da maak. Taxar ken nandna nen mangu, fasaap, nebedaay, limon, mbeñefeñe. Ndaa a juga taxar kaa kaasamaas soom a njegu mbaa saalum nandna nen ndaxar mad, solom, ro'oy, daaf.

A juga taxar ke moy'na may no bem roog. Ta ref ngiic, model fo saas. soof fo baak koy kajoor mayu fo bawol fo a sinig fa a mbeey.

O bugangaa roofin saate;naangi jimbaa taxar yam den naa fisiidaa a tef fo **ndoofnaan** . Yaaga koy, i mbara ngenoox a keen ceek muu i ndefna. Goor fo rew, maak fa xa caac a njofnoox na cimb taxar ndax saate fee **roof** fo taxar.

Keene waagu tax o nat ole fo **nqeex** ne inoox meen. Taxar ke o xuu ga'ona teen a juga o njiriñ onqaa refna kam fee i andin mbaa i ñakin o and. Yaaga oxuu refna waraa jang o njiriiñ ndaxar. Ne ta faaxitna no ñoow fo o wod-fo-baal.

Taxar mangu a maya no saate fee. A mbaaga nduufel mbaat da njimbel kam mbind ne mbaat na fing alaa.

A retangaa baa maak, kaa rimaa xa ßiy. Ndaa kaa eetaa **fid**. Ndaxar mangu a maya o njiriñ. We moyña andel teen a ref xa **qoß** axe andoona ee o jawangaan yeran kaa dāxaaa titaanoos. mangu le foorna kaa jegaa sukur fo ñaamel paaxu no kiin. O naanga **modaa** mangu mayu, o fud o dōm xijilkirang. Yaaga koy mangu a waaga ñoowir yaam oxuu refna anda ee nqeex faaxee. Okiin a xeexange baa xij a waaga jir.

A jelaa mangu, a juga ndaxar njegu solo naa na layeel faaf nduurubaab. Ndaxar maak a yoobu ref, a jigid. A rimangaa xa tim axe ne'el dāaf fo xa co'dāaf.

Daaf a njega ñaamel kaa na dāaxaa nqeex. Ndaa ke moyña jeg teen solo refu xa kong axe naa layeel xa co'dāaf.

Co'faaf dayee no fel soom boo o ñaaman. Kaa jeg ñaamel paax no kiin. Too a fay'aa a cir a mayu.

A naaga fay'aa jir xeeñ, a fudnaa suukar. A faaxa no jir jabet. Dayee maaga, co'daaf ke kaa faaxaa cer **qo6dooxu** fa kid akaa a ka' ale wañooxna. A sumaan a caf itam fo cer kaa naa doomaa , a faaxa teen. O bugangaa a ñiiñof a safik, taa mbod itam naangi y'axaa co'daaf. Kaa safkinaa tinjlaañ taa taxaa jegkiro jir a ñiiñ mbaat da mbataa. Kaa ñoxoraa jir luu na dalaa a ñiiñ mbaat ndinjlaañ. A juga a ciir a lakas a kaa ta fegwaa nandu nen oqotax. Ndaa koy, oleng waree xupal teen. A waaga fokatel fo ke ñoowtaa. Ndaa baa ta jel co'daaf xarɓaxay a caf a tadak boo yaa bes fee dakwiidkaa.

O merangaa ñaamaa co'daaf, koo sawaraa na xalaat fo calel.

Ngiic, ndaxar naa andoona ee oxaa inoor Amerik mbaat Siin. O njir-
ñum taxu ta fadiid Afrik fo saate in senegaal

Ndaxar ngiic itam kaa jarna jegel kam mbind mbaat kam a paan.
Ngiic oxe andditel no **kiɕ** fo no qoɓum xa mayu taa neew. Ndaxar
yaaju too a jegaa yook mbelu; Kaa rimaa itam. Xa tim axe **mboorangaa**
kaa yaxgaa a safaa suukar.

O xuu gojoreena mbaat o ñaam boo o fudof a may muut, o moɗaangaa
xa kiic o fudof a **boos**

Xa qoɓ ngiic xa beeru, o **dibangaan** fokatin fo foofi, **bogwan** a faaxa
no sibidu mbaat jir.

Xa kiic kaa ɗaxaa ñak o ɗaan. Xa kiic axeena a njega ñaame-ñaame
kaa ne' eena Bee fa See . A faaxa itam no wod-fo- baal. Xa qoɓ axe
na kiic axe a waaga ɗax siti. Kaa fay'aa it o fud o yuf mbaat o fud o
ɗom.

Yaaga koy, ngiic ndaxar mbaax oo . Ndaxar naa wareena fonjik.

Ndaxar goyaab oxaa inooraa Amerik. Ndaa yaa ta garu Afrik boo mene senegaal a miñata. Ndaa kam senegaal, goyaab mayatee. O cigdelum a naanga motaa metar βetuufoleng.

Pind mayu ke njeg'uuna o retangaa maaga, soβkatino maaga. Ndaxar njegu o njiriñ oo. Xa qoβ goyaab a naaga dāxaaa o fud o yuf. O naagaa fayooran koy, koo way'naa foofi kaa fadna kiis xarβaxay fo βetik. O yutangaa, o **yip** xa qoβ axe no βaxañ, soo yip teen foofi fo sumu, o **afnin** boo taa baatin. O yut a ngaa o **sidfin** soo yong o yeran no kaas. Foofi leene naa safaa xa qoβ goyaab, o naa gugujaanwaa , a faaxa no tinlañ kaa naa fomaa.

Xa qoβ axe, o way'nangaan yeran kaa dāxaaa basil kaa nqijloonga.

Xa βiy goyaab a mela too a mbaaxa no wo fo o mbaal. O merangaa ñaaman kaa taxaa yoobkiro jir. Kaa taxaa yiit tasion ηay kee. O naagaa ñaaman itam jir aa-wee-see naa mafa wiin we ndiiki, damkirang.

‘Paak, a foga no taxar ke naa mbay’aa too a jega itam o njiriiñ. Ndaxar leng moy’iran o yaaj no saate fee Senegaal. Ndaxar anddiloor oo no kañax ne saate fee. Ten taxu i mbugin.

Xa qoɓ um kaa samaa no ɗiid. Ndaaa ndiig o xaa garaa ta **saqit**. Pid ke kaa ndangaa, xa qoɓ axe kaa suptuwaa. ‘Paak a rimangaa, a baak a ne'e. **O gefangaan** o soɓ kam fee ñaamel kaa ne'eena baak. A naf ɓaak kaa liileel xa yeng. A weerangaa, o dibin ta ref laalo, a faax no saac. Baak fo ɓaak a jela keene ta ataa no ñoow’ in, kaa mbay’aa a cir.

Teex farmasi mayu kaa nqotteel no ɓaak.

Teex ke na mbay’aa jabet, baak a foga teen. Baak o mooñangaan, yip teen suukar kaa baata cer no kiin foofi. Xa fuum xa mayu waa andoona ee kaa mbaax, kaa njegaa baak.

Ndaxar ne naa layeel solom, oxe inoraa ndeer Afrik fo no mudan Afrik. Senegaal koy no mudan Afrik a refu. Ndaxar naa geenooxna oo. A waaga **jigid** boo no metar qarben tadik took.

A nafum kaa **nibaa** soo pid ke **ndanig**. xa qoɓ axe kaa nand fo ndoki woluur. O luk oke ref kam o rim ole saqu ñaamel ke. Solom a maya ñaame-ñaame boo ten taxu kaa fay'aa a cir a mayu. Kaa ci'aa o tew fo deen boo o ɓeem a moy' o giñ taa wod.

Jir le na xoyel jangaru kajoora taa damaa we naa moofaa a moofa a miñu, solom kaa ɗaxan. Yaaga koy we naa ɗufnaa, we naa fiisaa, fo o xuu na mofaa a mofa a miñu waraa ñaamaa solom. Solom itam kaa taxaa i njegkee jafe-jafe no ngeñ ne haɗeel.

O ndabandoong o xuu andoona ee a naaga **daanaa**, a jegaa jafe-jafe, a ñaama xa solom, xan a tane. O xuu naa oqotwaa fomu, layeen ta moɗaa xa solom.

Yaaga koy, xa solom a juga kaa mbaagna. O ga'angee ndaxar ne no saate'of ; o retaangaa luuma o soɓ maaga xa ɓiy axe da njikweel.

Ndaxar lakas naa andona ee a juga o njiriiñ refu ndo'oy. O cigdelum a naaga fadaa meetar qarbeem ɓetik took. Oxe saxaa na koɓ alaa faaxna taa may a teɓ.

Xa to'oy axe kaa ñaamel too a mbela, a saf suukar. A waage geek miñu yaam yoobee yaqoos . O moñangaa xa to'oy, yip teen suukar, a faaxa no wod fo mbaal. Ñaame-ñaame ke moyña may teen a ref witamin SEE" C".

O ro'oy kaa doxaa suukar, keene taxu boo ta faax no xij fo no cer fom. A jeg a cir kaa nqijilna wiin we nen kaa nandna nen ñaxañax, o kurfaan mbaat ndet fom. Ndo'oy a foga no ke waagna fay. Ne i lay-tuuna no xa solom axe, ndo'oy a mbanu ta foorna i nga'in no luuma fee. Modan mbaa o mooñan yeran kaa citaa o wod. Kaa fayaa itam a cir a mayu. Yaaga koy a jara xoteel deseer i ñaamangaa boo yut.

A jega ndaxar siiwu naa na layeel nebedaay. Gon le kaa inoor no duɓaaf waa. Oxe xoyteel "ke xon kerna muk". Ndaxar naa waagna sax muu refna yoo, yaam a **sada** o ñak foofi. Too itam muu jimbanoona ta yodoox. Mene Senegaal koy oxaa moy' o may meen a layel koldaa fa sikicoor. Ndaxar mbaax oo. A maya ñaame-ñaame. A jega o njiriiñ kam ñame- ñaame ke nandna nen witamin A B C" fo paax lakas no wod- fo- baal.

No ñoowoof' in o deetangaa nebedaay , fop kaa ñaameel. Ta ref a naf ake xa pas axe, a pay' ake, pid ke, mbaa xa ñiy axe fop jegu njiriiñ. Ndaxar moy'iran o faax no jabet. Kaa wañaa suukar fa mayu fo **neer** no kiin.

Nebedaay a wara ñaamel yaam kaa taxaa i njegkee jir xeeñ, too yoobkiro jeg tasionj. Xa qoɓ nebedaay, fo pid kaa laxadaa kam o fud. Kaa watnaa poson fa mbaaxeer fee. Nebedaay kaa dāxaa a cir a mayu. Kaa fay'aa itam **ɗoy** laa wodkeerna. xa ñiy nebedaay kaa nqoolandaa foofi itam.

Laamit ke

- 1 Ndaxar num faaxu no tasiyon?
- 2 Xar taxu ta layee ngiic kaa faax no kiin?
- 3 Xar a moof a miñu a coodtaa fo xar naa fay'an?
- 4 Nam naa mooñteel?
- 5 Xar xalaato no taxar ke mbidna in?

Paabaan ke no maag

Paabaan ke no maag

Senegaal saax laa mayna paabaan oo. Ndaa ke xupna teen kam foofi ñoowaa, kam o maag mbaat kam o maag o maas. Paabaan keene xa qeet xa mayu xa pogreer axaa mayna oo. Kam foofi soom a mbaagu ngen. Paabaan nuu sutooxna teen foofi le ñoowkatiro. Kam foofi a nqottaa ñamel den, ke da yeraa , kam fee da boofaa ndax da may. kam foofi le a fasaa ndaa a naaga o sutwiidaa a mbey'aa took. O rokangaa suk xan o ga'aa teen waa naa mboolaa took a mo'aa kam foofi le. Lee-leek da mbey'aa a yoonaa fo suk ne boo way'aaseer ke a ndiid a moytooxaa. O kiin a labangaa kam foofi le **jiinga** ke ngar a ndimle'an. A juga teen waa andoona ee kaa ñaamel nand ne no liɓ. A juga it waa naageerna ñaameel nand ne no fanoox.

Ten taxu boo bes fuu refna xa maag axe kaa mayaa fo **faafaal**. Paal maak a saqaa kam foofi le ndax da ndam liɓ ke. A sutiidangaa mbaal ne , kaa mayaa muut fo liɓ. A fi'angaan jijikax we a ngar a mbid a den a njikin a pisin luuma. Duɓaaf we koy kaa ndamaa panoox ke fo paabaan lakas kam foofi le ndax a njeg teen o and . Kam o maag ole a juga njom'andaan mayu kaa oleng a sadeerna, nand ne no **samoy**.

Samoy koy ; o qaaqawlax o maak oo, a waaga bey' taa ñof. A jega nguutatir ne da mbodna fo ne da nandna. Kaa ñoowaa no xa maaga axe fop. Samoy ke mbada xa qeet temeet no ke wiin we limna teen. Tool ne cer ke kaa **yelef** too a las ale jigid saa xaajoox nen a naf a fak. A las samoy nandee fa a las Jiinga too nandee fo a las Leemar. A naagaa wey'aa a las ale kaa retaa na ñamaak fo na canoon. Ndaa a refaangaa jiinga a las ale kaa retaa took a fudwaa.

Samoy ke fo leemar ke koy kaa ndimaa, Samoy naangee wey'aa took ke moy'na may kam faa a mudaa no poofi ßuubu kaa.

Samoy kaa wareena o sadar oo yaam kaa fog no liß soxodu ke yam ke moy'na may na den na maag axe in fo ke widuuna kaa ndef xaaxawlax kaa naa ñoowtaa fop kuu da ndaawna.

Nahik ke moy'na teen o soxod a njigdita baa mbad nen meetar betuufoleng. Fop sadaru samoy ke ;too o we moy' o mbañ waa yaam a caar ale.

O we mbaalel yaam o pelel den fa naax ake naa njaraa kaa seerna lool.

Faafaal maak kaa ndamaa den kam paal ke too njiriiñoorkee den.

Fanoox refu **food** ne moy'na magin no ke naa foodaa taa moy' o xuud. Ke xupna na den a naaga ñoowaa kaa mbokatooraa no maag o maas mbaat no peel ke mene kam Afrik.

Fanoox kaa jigdaa baa daaw metar βetik a naaga medaa baa fad kilo juni. A waaga ñoow xa kiid qarbeem fik a jof took. Panoox ke ngenna no maag o maas o maak ole naa layeel Niil no saax laa Esipt. A mbaaga o lor o kiin.

A sutwangaa no foofi le kaa retaa a liiloox no ceeɗ ne yaam fo' oyum kaa buubaa.

Fanoox koy a kid ake kaa magin ten taxu ta ga'aa apaax kam foofi le. Paabaan naa ñofna a bey' oo too kaa fadaa a las ale no foofi le. A refangaa no lanq koy kaa foodaa. A kid ake fo ñis ole owe no xoox le. Baa wey'aa kaa wetaa o don ole. A jega a ñiiñ qarbeem βetik a belu kaa andoona ee kaa palwaa lakas a sax no ñofu.

Cer ke no fanoox kaa sax xa **bas** a caf ake njeg paambaañ ciig. Fanoox fa ndew fee kaa waqaa a kamb pam o maag ole. A boof maaga kaa fadna a boof qarbeen tadik a jof qarbeen βetik.

Fa ndew fee naa refaa maaga. A yetwaa den kaa fadna xa yeng betaatadaq a jof no xa yeng βetaanahaq boo xa βiy axe sutoox.

Yaay fee naa siiñkaa den a bis a den kam foofi laa. Panoox teβ keene a ñoowtaa muumeen teβ.

O hookaar o xe fog no liḡ ke andoona ee kaa ñoowaa kam o maag. Liḡ naa jegeerna xa bas too cer ke hoḡ. Hoḡ olaa yoonna fo tig ḡaal. Tool ne no cer ke kaa **ḡodax** Liḡ mosu oo yaam ne ta nandna. Boo keene taxu boo fogree fo liḡ mayu. O fud ole kaa yaac o ranig ndaa xoox le kaa magin saa **ḡambat**. O hookaar, o don ole kaa magin, a ñiiñ ake neew taa may a ndeepatir. A ñiiñ ake fop kaa ndaḡ a ndeepatir kam o don ole. O ḡeetlooxangaa a ñiiñ ake xan o lay ee nam a fi'aa baa ñaam. Liḡ naa jegna mustaas ḡetaafoleng oo. Tik ke kaa njigid ;tadik ke a neew. We njigidna o we ndef no muuceek ne took. We neewna koy o we ndef ḡuga xoox le.

O hookaar a jega beyir nahik: fik ke a cinj xoox le, fo o leng na las ale. A nahakandeer ale kaa jigid a jeg cat tutuuñ.

O cigdelum a mota meetar too we ngupna teen meetar fo o ndik fop kaa nandaa . O medelum a fada no kilo xarḡaxay a jof no kilo qarḡeem ḡetik. Xa kookaar axe moyña magin kaa yaaj apaax.

O hookaar koy kuu refna a ñaamaa ndaa kaa wootaa no genandum. Liḡ naa bugeerna leer too maa xoodna kam foofi le a yoobu o gena. Neene ta xooditna kam foofi le, taxu,faafaal maak we mbaagun o ndam. Ndew ne kaa ḡoofaa a ḡoof teemeed ḡetik.

A yaraŋka kam o maag ole a ñoowaa. Cer ke kaa **mok** taa jeg a laar. A mota xa qeet temeet nahik axaa mbogreerna ndaa den fop, ndaa a yaraŋka a nqooyeel. O mayel den taxu njegee a kon akaa da andidteel. Muu sofoona den ngenkee den soom, kaa mbokatooraa.

Liɓ mbelu oo ndaa kaa seer yoobee **njigand**. Xoox le juga bey'ir fik fo a laar xarɓaxay. Ten a wey'taa. A laar ɓetaatadaq a taɓu ke ndef xa ɓay axe, a fak ake njigidna a ñaay'taa. A kid a yaraŋka kaa yaaj lool. yaraŋka liɓ naa na xawluwaa oo ,yaam a tegey' a ñoowtaa. Ten taxu liɓ ke fop a cufan. A laar ake no xoox le teen a damtaa ke ta xawlooxaa. Xoox le a juga a kid a yaaju taa mbaag o nga' kofu. Liɓ naa o copir ole dorooxna oo a lanq saa safik kong. Tool den a neɓaa, ten na taxaa da mbaag o suptooxaa. Keene taxu boo a yaraŋka liɓ naa jarna oo no marse maak ke fee.

O xoor o maag, ßaabaan naa na ñoowaa duga a ßil ake kam o maag ole. O cigdelum a fi'a sentimeetar xarɓaxay ndaa a mbada xa qeet juni kaa ndoonna. Xa qeet axene a njega kaa xupna a qaaj qarɓeentadik waa mbogreerna. O xoor o maag ßaabaan jom'andna oo yaam ne ta nandna naagee o fograa.

Ke moy'na may na den , kaa njeg xa ßay xa ßetaq xa taɓu, taa ßodax. A jega teen xa qeet axaa andoona ee kaa njegaa a caf xarɓaxay fo ßetaatadaq. Kiɗ ndefu took xa ßay axe, too muu ta ñakitna o ßay, o lakas a dalfo sax.

O nand fo o xoor taxu da nqooyteel O xoor o maag.

Cerum njegee xa kiiɗ ndaa ßaabaan naa bugna a ñaam oo. Baa sutooxna foofi le, a miñangaa ñoowkatee.

O xoor o maag, tuufa, paañ liɓ neewu a ñoowtaa. Ten taxu a nga'angaan kaa yufaa. Ƴaabaan naa niidna oo na ñaaɗum fo a ñaamum. Cerum kaa jeg a caf a neewu , taa may. A naaga ñaamaa a waaga fi'maaga waxtu fo o ndik. Baa boofaa, ndew ne kaa boofaa mayu, a ngefangaa xa tutuuñ a sutoox .

Jiinga liɓ maak naa na ñoowaa no maag ole oo mbaa na kal ake. A waaga jeg xa kiid qarbeen tadiƙ a jof no qarbeen nahik.

O cigdelum a naa motaa meetar nahik. O medelum a fada kilo temeed a jof na kilo temmeed fo kilo xarbeenɓetik. O naɓnangaa cerum ,ten moyu ɓodax fuuf ɓabaan ke naa ñoowaa took lanq ke.

Cer ke kaa ɓodax boo a beyɗum a yoob kam foofi le. Jeggee o cok yaam xoox le fo cerke kaa **taɓir**.

Liɓ naa andoona ee wiin we naagee o ñaaman yaam kaa nand fo o kiin. Boo faafaal we ndamuuna kaa bisan no parka ke. Jiinga liɓ naa na wootaa oo, ndaa o kiin naa yungatan. Ten taxu kaa dimle'aa o kiin a naaga labaa. Liɓ teɓ ke, fo sardin ke a ñoowtaa. Naangee xay'aa xa ɓeem too njegee xa kiid xa fetaq ndax da njang a bey' fo ndaxir. Jiinga kaa cungnooraa o ɓeem a retaa maa gofna. Ne ta bugitna o kiin taxu ta xooyteel ambaasadeer. Kaaga koy taxee boo Jiinga o wee moy'aa o fomel o nga' yaam faafaal we.

Fok, ɓaabaan a ndef no xa maag xa kofu xaa. Me andoona ee a juga galaas. O cigdelum a fada meetar boo no meetar fik. O medelum a naa retaa boo no kilo xarɓaxay a jof no kilo qarbeen nahik. We moyɓna med a ndetaa boo na kilo temeet kaa ndoonna. Wiil le den kaa nand nen ndaw a yaac o balig. Ndaa teɓ ke wiil den kaa ranig. Xoox le kaa magin a yaaj a jeg mustaas no muuceek ke. A kid ake kaa balig dok. Kaa ndefaa na ɓeeraan ale; ndaa kaa nqof boo tus betkee den.

A mbaaga mbi' kiis xarɓaxay kam foofi le too sutwiidkee. ɓaabaan naa ñofna oo na bey' ndaa kaa niid a refangaa tafil foofi le.

Duɓaaɓ we naa nqawluwaa den, kaa cungaa a den na kamb ake da ngasaa ndax da ngaad.

Etaan kaa ñoowtoogu fok ke ta njegaa teen diwliin faa da ngeɓandaa ,ndafwaa. fool den a mbi' toogu toki fo calir. Faafaal lakas we fok teɓ ke ndamaa yaam wiil den le mosna taa ranig. Ten taxu boo den no njom'andaand a ndefaa. Ndax da yoogel , maat ne kaa mbañtaa da nqawluwel. Samoy ke fo ursi ke itam kaa nqawluwaa fok teɓ ke.

Ñiig o maag, βabaan naa na ñoowaa kam foofi oo taa fog no liβ ke naa numnaa. βaabaan naa andoona ee fo 'oyum kaa sum boo ta tax, xan ta **haad** nqeeñ ndax ta ñoow.

Kam cerum neer mayu saqu. Neer leene kaa mayaa baa fad santimeetar βetik. Neer leene **fokatoorna** naa yoogan na βuuβ ale naa inooraa no xood olaa kam.

Ñiig o maag kaa jegaa o hiič no ndet. Ndaa xa qeet xa mayu oo ne da nanditna. Oxe naa xooytel ñiig o maag kaa motaa meetar qarbeen fik fo βetik.

Ten moyu magin took lanq ke yam o medelum a daawa "ton"teem-meed . Ñiig o maag ke njegna muustaas , fo njeg a ñiiñ mbogreene da ñoowtaa. Ñiig o maag ke a mbaafaa foofi sumu le fo o ñoow den o motu boo ten taxu da **mbirluwaa** kam xa maaga axe.

Ndew ne kaa jegaa xa kiid βetaafaq saa sog o rimaa. A waaga rim o βiy o leng o hiid o luu refna no ñoowum. Kaa fudaa a qool xarβaxay a jof na qool xarβaxay fa a tadak. O βeenge rimeena teen a waaga a bey', a ka', nan fo wuuq. Liβ naa faafaal we a mbaalaa oo yaam a tegeyum fo neer le ten naa jalteel lackoloñ.

Ndax mbagkee adna fee fop a nanoora da mbaño mbaaleel.

- Leemaar Ɔaabaan naa na ñoowaa na maag xa maas axe Afrik oo fo o xa maag xa sumu axe Amerik. O cigdelum a jela meetar Ɔetik ndaa a lasum kaa **raƆ**. O medelum a daawa kilo temeet fik a jof no kilo temeet tadik.

Cer kaa saxit nen o moon foofi. Tool ne Ɔodax a nand nen ndaw.

Paabaan naa sadarna a Ɔuub oo, boo ten taxu ta mer foofi sumu. Daaf le saxna kam foofi le ñoowtaa ndaa naangee **yaxdilwaa**. Ke ta ñoowtaa daaf taxu ta ne'el Leemaar .Ɔaabaan naa sadna woot oo yaam o yoon o bodu a bugu.

Leemaar kaa numnaa ndaa ba rimaa a jeg xa kiid xa Ɔetaq. Xa kiid xa faq boo na xa tadaq a xuu ref na ta rim. Ndaa a qool xarƆaxay fa a qool a fak a fudaa. Kaa ñoowaa xa kiid qarbeen Ɔetik kam foofi le yaa faafaal we ndameeruuna. A juga caate mayu kaa andoona ee leemaar kaa ñoowaa ma. Leemaar ke mayatee yaam me da ndimaa kaa yaqwaa. Faafaal we fo a kaal ake no duƆaaƆ we kaa ngaaña den. Ten taxu boo mayatee. Keene taxu boo mal maak ke kam adna fee a mbokatoor a yetooxaa den.

Laamit ke

- 1 Xar taxu liɓ o hookaar a bodax ?
- 2 Ndax nu mbaaga layaam ne Fanoox a fi' aa baa jeg xa ɓiy ?
- 3 Xar laltu ee Jiinga xaarit no kiin oo ?
- 4 Xar guutatiru leemaar fo ñiig o maag ne da ndimtaa?
- 5 Xar taxu, fok teɓ ke moy'an xaaxawlax we?

Ndang o ndang

CE1

Podel

7

Safe

4

SEEREP

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Ndang o ndang 7

Seereer

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 3.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Taap Cangel

faatuu o qooxoox o waane'u..... 4

A qooq, ngaynaak,fo mbaal 16

Ekol' in..... 28

motand fo yaxand foofi 40

Faatu: o qoqoox o waane'u

Yaa Faatu, o tew o ande a Tukaar. A jegaa o qol o maak me ta genna. Xayee, xa elew axe yoon fo madam den a simniidin. kaa ngar a feetiid o qol ole Yaa Faatu. Xa elew axe, no ekol ne no saate fee a jangtaa. Yaa Yaasin itam maaga jangtoogu. A daaya ; soo a dalin xa elew axe fa madam den. A dama ee wiin we simniduuna a yodaan mbamir saate fee.

Yee da mbadiidna, ta lay aden ee: mbofne, namnu mbiyu? Da ndoonin ee: in we meen soom. Mi', Faatu ne'em nda wiin we no saate fee Kine a nqooyayam. Taa mbamir, Yaa Faatu, xa elew axe fa madam den, a mbidik o qool ola, kaaga felin boo.

Yaa Faatu jambaar fee na widaa fa den o qol ole fop. A lala den dufe le. A lala den itam o njiriiñ onqe ta xotitna teen. Na fat ale, o elew o leng a layin ee: Yaa Faatu, o qolof ole a yaaja too a mos. Ndax waagaa lay a in nam fi'o boo jeg o qol o magnitu neene? Yaa Faatu doonin ee: kan miño jalaa ten taxu in jeg kene. No ekol nuun jangtum boo kalaas See-Em-Doo. Yee motuuma o toog, dolookum, A kiid a etaand axe, no calel ke no mbind ne yo'nooxoogum. Ñaal leng, in lay ee xan supit a ñaafoof. Taaga layum ee: "kan bug o jalik". Naaga fi'um waxtaan fo o kores fo semires no ke buguuma jal. Teen daabooxum ee kan xooxkaa.

Yaa Faatu andin xa caac' axe me ta reefna. Ta lay a den ee: "o qol o teɓ, o xaa o semires a coodaxama, eettum o xoox. Kaam duufoogu kaaf. A mborangaa, in saxadin. Kene in jikooxin, kene in ñoowtin. Kaam xooxaa ndiig fo ciid. O hiid ole fop, kaam saqaa xaaliis. Eetand kaa, kaam xooxoogu lejum. soo jikooxaan no ciid ne. Kaam saq'u a karne. Teen bindogum ke jikoxooguma fo ke jikuuma. ten taxu in and ke naa rokaa fe ke naa sutooxaa. Taaga jangtum a saytoox xaaliis. Miñee, xaaliis fee na qooq ale moy' o may.

Yaa Faatu doon teen ee: "caleles ke moy'o ñaay'." In ret no koñsey riraal faa, xed' a den lanq ndax in waag o xoox mayu. Ye Yaa Faatu layaa me ta reefna, xa caac' axe naag tek a nangilooxaan. No ndak-fo-ndukax, riir le no motopompe le Yaa Faatu, a jib. Ta lay ee: "nu nga'a, o pompe lene na roose' a taxar ke. Soo jeg o njiriiñ. Teetyo, foofi le kaa sutooxaa na tiwo ke saa dalfo rok no palka ke. A tiwo keene ndefu ndeer taxar ke. kaa saq xa yuul a teb too ,ndeer o yul fo o gendum a daawa xaaj meetar. Foofi le na xa yuul axe reefaa soo a toqaa no taxar ke. Fo a toose lene, foofi le yaqooxkee too a guusnaa a puf ake no taxar ke.

Faatu baat ee: "o qooles ole kaa baatoox, boo a tax calel ke moy'kaa dom yaa jegeroona o pompe. O pompe le xan a wañ coono fee na toose le. I andan a den ee mi' soom waagiim o gadoox calel ke fop. Ten taxu in lay xa caac' axe no saaate fee, goor fo rew, da ngar o ndamtaam. Ndabid ne refkee xaaliis. Ndaa fop a foorangaa, ta jeg kaa cooduuma deen, da njikooxin soo a pay fo kaaga. Ye Yaa Faatu a layna baa yut, o elew a layin ee: i anda ee lejum ke o xooxaa mbaaxa lool. Den moy'u magin lejum ke ndefna no marse fee. Yaa Faatu doonin ee: ke taxuuna, ka i yipaaa na xa qol axe a tos alaa xendantena mene. A tos kaa taxaa lanq ke moy'o njaɓ. Kaa ñowandaa taxar ke , ten taxu lejum ke magin.

Faatu a lalatin xa caac' axe nene qendanteel a tos. Taaga a layu ee: kaa o waqaa a kamb, yip teen mbalit. Mee nqay'ityo a yiif nuun no kene: nu mbokatangaa mbalit ne boo c'ut, fat nu sut puus palastik ke. Nu mbatin celem ke fo xa qii'c' axe. Keene suteena fop naage ñofaa suptoox. Too ka yaqkaa a tos ale. Kaaga faafangaa, o jaxas mbalit ne fo neefere muumeen. O jaxasangaan boo y'ut, o fokatin soo muurin fo boob. Boob le xan a dam a quɓaand ale fo niɓaan le kam gamb le. Kaaga xan a moy'o fotand mbalit ne. Ndiiki koy ke yoqna refu o xuɓandin a paax soo lee-leek o jiqtan fo o furset. A fi'anga a qool a ɓetak, o jeg a tos. Ten na picteel kam o qol ole fop.

Mbalit ne ta jaltaa a tos ale a taxa boo Yaa Faatu fog no we naa ngoolandaa saate fee. Kaa ta njang yaal a saret a kaa na mbidaa kam saate a mbufaa palit ne. Fop a nqetangaa, da yipin kam a kamb ake. Jegatee mbalit naa na pictooxaa kam saate fee. Keene taxa cangaru ke mbaajoox. A ñootna a Yaa Faatu yaam jikatee, no isin naa, angare kaa ta fi'na no qolum. Kaaga taxa ta moy'o may xaaliis. Yaa Faatu baat o lay a den ee: nu nga'a tabax naana, fi'am taaga isin ndeɓ. Kaam suptaa xa tim taxar mayu fo lejum itam. Ten taxu in xendanaa, foofi fasaaf soo jikooxan no otel ke fo genar we na inooraa gilaa -saax. Naam o jikooxaa wiin we no saate fee saqna xa bitik. Kaam xendanaa komfitir fo mete waala xa mangu. Wiin we saate fee mbugaan lool. Nu ta miñtaa, ken xendanaa a moy' o mayaa.

Faatu baat teen ee: antarpiris ndeɓ nene xan a mos o ref isin magnu. A fi'angaan, xan ta supit lejum ke fo xa tim taxar ake. A fi'aa den foofi fasaaf fo foofi mangu. Xan ta tax xa baxambaane xe, goor fo rew, we ndefna no saate fee, a njek calel. Me ta refna, antarpiris ndeɓ ne, o leng no fo ndokoorees fo ndew ne naa satooxaan. Fi'kiim dara colu deetaa calel ke fo rokaa-sutwaa fee no xaaliis fee. O cajangin oxe lay a Faatu ee: saate fee jeggee kuraŋ, nam o fi'aa boo o motopompe le ñaay'aa? No ñofu Faatu adnir fo mbooloo ne laqa tabax naa. A lay a den ee: kaam sip a pano soleer ndax in jeg curan. Cey njeec' ne! kene refu xiiwal na ino we ngenna no mudan ne Afrik. Njeec' ne kuraŋ fa ɓor oo. Nandee fo gaas fee wala petarol fee na fagaa, a miñ-miñ

O caajangin oxe doon teen ee: No njeec' ne, o xuu refna a waaga xotit teen kuranj too rabidkiroo tus. Fop mbogun too naagee fagaa. Fop a mbagaan o njiriñoor. YeYaa Faatu jangna o ñuxur, a safkina ke o caajangin oxe layna. Maaga laytu ee: o caajangin nuun oxe a laya ndigil. In andin a nuun ee: Goornomaa fee o xee layaa wiin we ndax da njefandikoraa kuranj fee na xataa no njeec' ne. No jaf lakas, ta doon teen ee xan nu mbaag o feetik mbotaay ne saqna curanj no caate ke. Yee wisit fee fagna, o cajangin oxe ci' xa elew axe da feetik kuu felna den. Yeene xa elew axe fa madam den a ngelkaa fo nqaad, Awa fa tiimu fee a laya fa Yaa Faatu . Wisit fee i mbi'na xotaam teen xalaat. Yaa Faatu layin ee: jook a njal, xalaat fum jego? Awa ñaay, a muy'oox a soog o de6 o ñuxur.

Awa lay ee: ndax i mbaaga mbi'o sardeñ kam ekol ne? Ta doonin ee: iii!, a waaga o ref. Madam nuun a waaga o damta nuun nu nduuf kam o sardeñ ole ekol: karoot, supome, nawe fo lakas nandu neen. Nu mbaaga cimb taxar kam ekol ne fo ke widuuna. Xan damta nuun no ax ke. Lee-leek we naa jalanaxam xan da ngaraa a ndamtiidaa nuun no sardeñ ole. Fa lay fee Awa a taxa boo xa elew axe a faay, a inoox a mbecaa soo a mboxoo. A qool taa mbamir, xa elew axe xendan o sardeñ. Jaajal we Yaa Faatu ndamta den. A qaaj no lejum ke da eetna o ngis no sardeñ ole, ekol ne kaa jikooxin jula lejum ke. Lakas kaa, nqes nuu refna ta baatin na put ale no kantin ne. A taxa boo a put ale moy'o fel. Xaaliis fee sutoorna no njula lejum ke, komite ne na saytooxaa ekol ne naa geekan. I nqendana teen a banj ake yaqoox'ina fop.

Laamit ke

- 1 Ye xa caac' axe fa Madam den a ndetna maa Faatu, Ndax Faatu a daaya?
- 1 Ndax ke Faatu jegna o kor a yaqanaan calelum ke?
- 3 Kum taxu o qol ole Faatu a jaɓ boo?
- 4 O sardeñ ole no ekol ne, xar a jiriiñu den ?

A qoox, Ngaynaak fo mbaal

A qoox, Ngaynaak fo mbaal

A qooq ale kam Senegal, a maya o njiriiñ. I mbugangaa a qooq ale faax, xan lanq ke ñoow too foofi le a doy. Xan i soxla itam wiin waa na njalaa na xa qooq ale. Mene Senegaal , wiin we na ñoowtaa a qooq a maya. Wiin teemeed wu xotoona, qarbeen betaafaq we a qooq a ñoowtaa.

A jegaa xeet fik a qooq: o xe eetna refu a qooq ñoowir (kaaf, baasi, maalo). Tikandeer ne refu a qooq boo yut coodin isin ke. We nandna teen ne na SONAAKOOS, SODEFITEKS, isin ke naa ngenandaa sukur fee, fo lakas. A qooq a tiya, dir, canq sukur fo mete na taxaa isin ke ngenand saafu, sukur, piis fo tamaate . A juga xeet a qooq a lakas: aqooq ciid fo a qooq ndiig. Wiin we naaga o ñoowaa teen ndaa a juga kaa naa biseel teen gilaa- saax. Foofi le na xa maag axe o Ndar fo Kaasamaas, a naaga rose' teel xa qooq axe. Ndaa a qooq ale juga jafe-jafe. No samandaal, lanq safku ke, o weer ole fo o ñak calir ke a naa yaqaa a qooq ale.

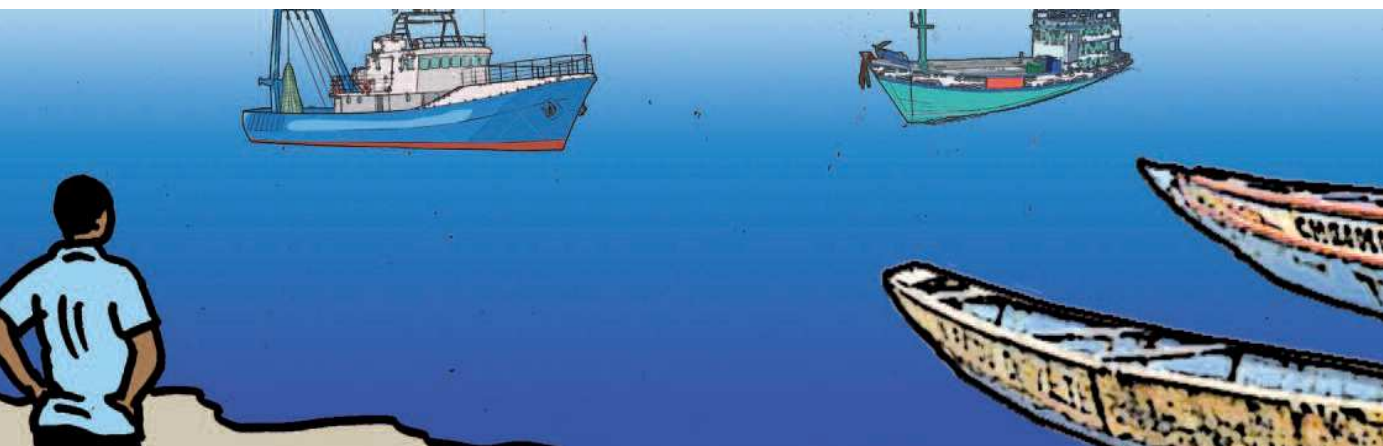
mbaagee nqooqel a tiya wala kaaf. A mokangaa too a jab, o xooxangaa teen a tiya, kaaf wala a ñaaw, xan o xotit teen mayu. Maye koor, o qooqoox o maak o Jaxaaw, a anda keene. O qooqoox o sawaru oo too a bug o qol. Kaa teelaa o inoox no jafe-jafe ke no qoolum ole. Ndiig ne yoqangaa a qool a tadak, ta rop fik le no xa qolum xa fak axe. O leng ole o xee na saate' um, o lakas ole no saate ya'um maana Jawle. O soɓangaan no qol, kaa rokooxaa o maxana soo a pok helaar le. Kaa ta refaa no qol nqes fo kirand. kaa fuuraa daaf le soo a degaa pafid ke. A deɓangaa, Maye koor a ret no qol. Xan a duuf a tiya no qolum olaa refna saate faa, so a duuf kaaf no xaa refna Jawle. A tiya ke saxangaa, Maye koor a yip no qol ole neefere fo angare. Masiin a nqooxtaa xa qolum axe. Baa utaa tiya ke itam masiin a jangaa. Keene taxu xa qolum axe sutanan kaaf fo a tiya mayu

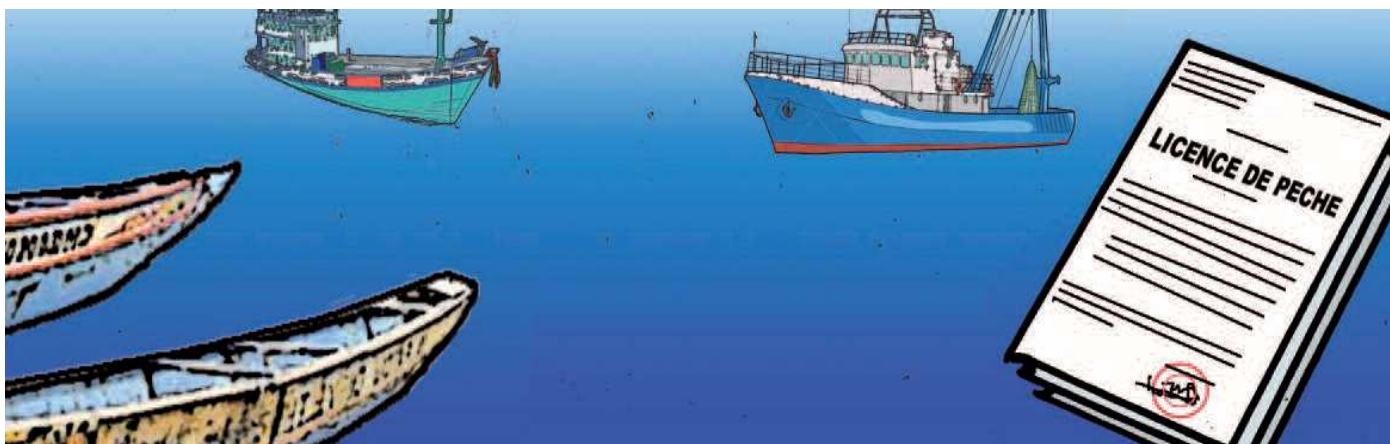
O kaynaak naa gayaa cegel ke, a topatooxaa o ñoownaa. Cael keene refu **ngaynaak**. A waaga tax cegel ke moy' o may. We no mbind naa fo we na koɓ alaa. O xuu gayna apaax a war o fi' kene: ñoowin fo topatax cegel ke. I mbar o ɓaat cegel ke boo ta waag o rima in o njiriiñ. Cegel ke naa ndamtaa in no ñoow ole. A naaga codaa in fosis, a tegey', a ɓoof fo lakas. Cegel ke a naaga coodtaa lakas kaa naageerna ñaameel too a jeg o njiriiñ. A nanda nen: fool, a naf, xa can, neefere fo lakas. Cegel ke a naaga ndamtaa wiin we no mayu. A refa kaa xotna na qooq ale. A ɓox axe a naaga ndamtaa in no ngaynaak ne fo na qawlax ale. A jegaa cegel kaa naa ngumneel a sareet, a ɓisaa wiin we fo xa ɓaxañ den. Muumeen keene a naaga ndamtaa yaal den no ñoow ole.

O njiriiñ o maak a naaga xataa no cegel ke. Ngaynaak ne cegel mayu a fokatu: naak, paal, fo pambe. A jegaa itam pis, a tuul, fo a cek. Ngaynaak ne kaa rimaa a ßaatax no wiin we fo na saax axe ndoolna. A tos ale oo, kaa jegna o njiriiñ no lanq ke. Keene fop no ngaynaak ne a xataa. A tos ale no cegel ke kaa ñoowdandaa lanq ke. A fi'angaan xa qol axe moy' o mbaax, ta ref a ßaatax no fop. Yaaga koy i ndam ee ngaynaak ne naaga bisiidaa a ßaatax no ñoowoof. Ngaynaak ne taxa boo kaa fadna cunni fo cunni no wiin waa ndoolna, a liqtooxaa. Ngaynaak ne a yo'nax alaa woorna oo yaam a moy'aa yoobaand o ñoow. Baxambaane ke mbara o ndok teen apaax. Kaaga xan ta cood a den calel no waxtu kene, qew ke mayna boo.

Mene Senegal, **mbaal** ne jeganaa o njiriiñ wiin we saate fee. Xa maag axe Senegaal a mboga no poofi ke moy'na may liɓ na adna fee. Mbaal ne foga no ke na baataa o jeg olee no saax le. O geenooxangaa no tambando fee, xan o yookaa a kaal mayu a mbirilooxaa kam o maag ole. Ndaa muumeen ke no maag ole a mbaajooxa. A suptax ale no **kilimaa** fee, ndof ke no maag ole fo a bato ke naa inooraa gilaa- saax , a mbaaliid. Kaaga taxu boo faafaal we no saax le a ndetaa kofu. Xan da njeg xa yeng xa mayu kam o maag saa soogkaa ndam liɓ mayu. xa kiid a cinj, yaaga a kaal ake ngofoogee too pañtee, xan da ndam liɓ. Mbaal ne jegana o njiriiñ no jeg ole no saax le. Ke naa yaqaa cegel ke no maag a maya, ten taxu i mbaree ngeenin faap naa na laltaa ne o maag ole wareena o jirioñoorit.

Ne ngaynaak ne, mbaal ne itam a maya o njiriiñ. Xeet mbaal a maya kam senegaal. O xuu refna teene, a foga no ke naa baataa o jeg ole kam saax le. No xeet mbaal, o xe eetna refu mbaal maak ne, o xe top na a ref mbaal ndeɓ ne. Maak ne na fi'aa ee kuu dameena no lip , gilaa -saax a jofaa. Antarpiris saax le fo waa ndefna gilaa saax na yo'nooxaa teen. Took faap a doone. O xuu bugna o fi' mbaal maak ne, waraa o jeg a kaayit alaa ci'oonga o ten. Kene kaa lalit ee a jegaa baxtu kaa oleng a ci' kaandeena a kaayit. yaaga oleng faalkee. O maag ole xayfel a ñotnoox. O xuu toperuuna, xan o maaleel.

Paam mbaal maak neene, a juga ke naa xooyeel mbaal ndeɓ ne. Ten refu mbaal ne na fi'eel ñaal nu watna no saate fee. A kaal na mbaalteel. Ke moy'na may no wiin we no saax le, mbaal deɓ ne a ndefu. O xene xeet mbaal oo kaa laamit o jeg a kaayiit boo o retaa no maag. Sarwiis fee saqna mbaal ne naa cooxtan. O hiid nuu watna, kaa cooxtaa a kaayiit a lene. Ndeer ñaal mberaan no nqool Saawiye fo ñaal mbalakaan no nqool desaambar, a kaayiit alene coodteel. A kaayiit ake, xeet tadik oo: a kaayiit "A" fi'a neena we na mbaalaa me matna. A kaayiit "B", fi'a neena faafaal we suk den a xupeerna meetar xarɓaqay fo nahik. A kaayiit "C"

Ndaa a bato ke a nqay'e a mbaalaa muu da mbugna kam Senegaal.

Senegaal a foga na saax ake naa ne'eel no kaa farna no mbaal na yoonitna a yo'in cer. Bay'aaseer ke mbugnaa xeet mbaal neene kaa ngara Senegaal o hiid nuu watna. Ndaa me da mbugna too ta moy' o may liɓ refu Sigicoor. Ke taxna bay'aaseer ke mbug a Senegaal, refu o mosel fo o may xa maag. Keene naa qicaa den da ngaraa no saax le. Ndakaru boo o Ndar a jega a ɓeeraam o maag. Foofi'um le kaa laac o buuɓ. Sigicoor o ten a jega o maag fo a kal a maas. A paan ale Fatik xa bolong a mayu. Xeet liɓ mayu ndefu kam xa maag axe Senegaal. A jega yaaɓooy, sal, xa kookaar, cobo fo lakas. Keene foga no ke taxna bay'aaseer ke ngaraa no saax le. Xan a mbaal soo a nafit ale no cer den. Xeet mbaal naa yoonitna fo a nafit cer, tadik oo. O xeetna refu faal boo y'ut sog o ɲasaa. Ke da mbaafaa teen refu jeg o ɗaay. Lee-leek da ndam liɓ, a pokin o ndik soo a ndaknin kam foofi le.

Mbaal neene o Ndakaru fo o Ndar a moyu o fi'eel. Ndaa Sigicoor fo Saalum oo kaa jegteel maaga. Tikandeer ne refu mbaal a fong. Kam o Ndakaru a moyu ga'eel no xa maag axe Ngor, Wokaam fo Yoof. Xeet fikandeer itam a naaga fi'eel Sigicoor fo Saalum. Xeet mbaal ndadkandeer, saax le Senegal moyu o andel teen. Kam o maag ole a fi' teel. Kam foofi le, kaa jegaa taxar kaa a pay den a ndefna took, too a may xeet liɓ. Xeet paal kene fop a naaga nqicaa bay'aaseer ke da ngar no saax le. Kaaga xan a ref a ɓaatax no Senegaal.

Maalo fo kecax, njaw ande oo kam Senegaal. Njaw mbelu oo too laamtee xaaliis fa mayu. A faaxa no cer lool. Kecax, liɓ kaa njudeena oo soo a liilel. A qendan kecax kaa jegaa and. Mene o reefkaa boo xendanin:

- ko letnaa liɓ kee soo muur a den fo daaf, a naf ndaxar wala xa pas ɓaak. O yutangaa, o juɗ a den. Waagaa doon tookum xa bas liɓ fo ndaw. Xan a tax liɓ ke sooykee. Kam baxtu tadik o liilkaa liɓ ke.
- O xay' a den da ɓel o mbiñ o leng, o butin a den soo forit a den.
- O diɗ' a pañe ke, o xendan liɓ ke, ɗeg a qoox ake soo watin laaw ke.
- O jang fo jem, yipin kam a beñu foofi, jaxasin soo yipin took den.
- o liil a den tafil, xay' a den boo ñaal tadik.
- Ndiiki jegaa kecax, fi'een na pañe soo muurin. Waagaa o geekin a qool a qool, jikwan wala o ñaaman.

Laamit ke

- 1 xeet a qooq podnum njegu Senegaal? Wum oo?
- 2 Ndax Maye koor a waaga jeg xaaliis na qooq ale?
- 3 Xar taxu ngaynaak a jeg o njiriiñ mene Senegaal?
- 4 Ndax mbaal ne a ɓaatax oo no saax le? kum taxun?
- 5 kecax ke o njiriiñ o nqum a jegu?

Ekol'in

Ekol'in

Ekool in oxey a ref na paan ale a Njaareem, departema Bambeey, rondismaa Lambaay, na saate fa Reefan. O retangaa Refaan, ekol naa oxaa ndeer saate faa.

Gofatiree lool fo marse fa maak fee. Ndaxar maak oxaa ndeer ekol naa. Ekol naa a juga kalaas xarbaxay fo fik. A juga itam taax maak naa jaajangin we a ngenna. Tok tadik a jegu.

O maax olaa na ekol faa a yaaja lool boo xa elew axe fop maaga a ngastaa. Jaajangin xarboxaay fo daduk naa ngesaa na ekol faa.

O leng na den naa jangnaa araab. A ndefa itam wiin sawaru no calel ke. Xa elew axe a juga fa yar too a jab a cang. Mban nuu da mbi'na eksame ekol ne naa adooxaa.

A juga ekol naa refna a Njaaareem, a guutatira lool fo ekol ne reefan. Ekol naaga, pentuur faa na miir kaa fop owaay a ngobdooxa, a sama. Xa ton maax axaa na kalaas leng kaa a ndactooxaa, max kaa ñaam yoq kaa. O rokangaa kam kalaas, a toodook akaa o waa a ßolooxaa. O daxay'ooxangaa o ga' aa a eel ake.

Xa elew axaa took a taabal akaa a ñastaa, ten taxu mayu teen kaa ßoloox. Kalaas leng ke, baa deɓaa, kaa siy'aa boo yaa cangir ke na xa elew axe a nguɓna.

Xa palanteer axaa a ngoy, qulang kaa jegee topatax, a ndodig.

Xa elew xa mayu njabaatee a mbaamir maaga yaam tuñ pefaru ke naa ngataa maaga. A siis ale no meetar fee kaa ßoloox yaam, a moofangaa teen, kaa tadagaa a cofum ake.

Ekol, kaa fop a mbogna oo. We naa njirñooran kaa may, moy'taa xa elew axe. Ten taxu boo o leng wariran o ñasit.

Wiin we a mbara o saytooxaa o jeg ole ndax ta ref o njiriiñ no xa ßiy axe.

In xa elew axe i mbara njeg a keen ceek. I njofnoox no xooland ekol ne yaam kaa fog no ke naa taxaa xa elew axe a moy' o jaangaa. In fop, elew, koor fo o tew, in fop kaa i mbar o ndam teen. A jega sax porose naa na damtaa in na topatoox ekol' in. Ñaal nuu refna, boo i ngelkaa fo ndok kam kalaas xan xa elew axe a leel baa ćut.

O maax ole itam xan a leelel baa xool. Fulang ke a yipeel ordisawel a laxadel baa nqool.

Boo i ngelna fo leelaa, kaa i asaa foofi ndax fo ut ole a fañ o rok a in. I leelangaa boo ćut kaa i mbufan soo Ɔaxkin na pubeel alaa.

Hookom nuu fadna xan kalaas ke a laxadel baa nqool, багаас ke fop a sutel.

A fi 'angaan, xa tuq axe fop a leeleel.

I ćutangaa a leel ale, i ngis xa loq axe fo puus ke ndefna no maax ole na ekol fee. Kaaga taxu boo ekol naa saate in a xool boo xa elew axe fop maaga mbugu o njangit.

Miir ne na ekol' in, a gofa took, lool. O liifangaa o cigdel ole a mata daaw meetar teemeed. O yaajel olaa a foda fo ne ekol a maxteel.

A wara o gaynaakel yaam ten naa taxaa ekol ne a ga'noox. Miir na kaa fiisel xa samandal ndax ta moy' o mos. A juga samandal Lat joor joob fo we no maad mayu no saax le.

Ke bugeena teen ten refu ee xa elew axe a and ke refna.

Kaa i mbug itam xa elew axe a and coosaan den.

Boo fandiik, na miir ke a pind akaa jegna solo owaa taaga.

Wene o wee layaa kaa jofna no wod- fo- baal, waana layaa no qoolel fo no kaayiit o rimel.

No raɓand, ke bindeena no miir fe fop a jegana wiin we o njiriiñ.

A taxa boo miir ke na ekol fee kaa da mbar o saytooxel apaax.

A juga mal naa geenneena ngir xa elew axe a saytooxaa ke jofna no qoollel no ekol ne. Mal naaga oxe ne'eel goornomaa fee ekol.

Kam mal neene, kalaas nuu refna kaa cooxa a waa mofanuuna kam faa. 'Dik we ta refkaa xan a ndef o koor fo o tew.

No ndod ne, o elew oluu refna na kalaas ne a waaga fog.

Ngir kaa xoo na, kaa oote'eel. O elew o koor oxe fo elew o tew oxe nqupidna den naa moofankaa kalaas den.

Ndod ne kam kalaas ke a yutangaa, teen ndod maak ne a fi' keel. Maanaam, biro fee naa adinkaa goornomaa fee.

Goornomaa fee xan a jeg : Persidaa, o keegeek fo o sikiteer.

A juga itam fo mal kam fee, waa na ndamtaa Gornoma fee no calel den. Kam faa a juga mal naa na seytooxaa ke jofna no wod- fo- baal.

A lakas a saq ke payna na foofi fo taxar ke kam ekol ne.

Boo fandiik, mal ne na saytooxaa ke jofna no xaaliis fee o xee kam goornomaa fee.

A cang ale andoona ee kaa solo fee kaa xupit maaga, ten oo a juga mal xoxum.

No raɓand, goornomaa fee a taxa boo xa elew axe a ɓek xa ɓay den na ñaaɗin ale ekol.

Ekol naa in kaa may xa elew apaax. A fi 'a ee a daawa xa elew juni. Jijikax mayu a naaga ngaraa maaga. Kam ekol ne, no dɔga niim maak ne, maaga faapaa cula den ke. Ke naa jikooxeel maaga a maya lool : mangu, aareer, beñe, fo lakas, fo lakas. A jega teen wa andoona ee, kaa ngool . Xan da nqul cula den ke boo buc' leng dongkiran, a nqen rokkiran. Ndaa a paam den a jega teen waa saganna lool itam. Naagee o ñiraa apaax xa ɓaxaɓ den axe.

Keene a ñof no ataa jangaru.

Xa tiq axe naa ñaama ñamel paxeer kene o yooba o mbaslaa mbit xa pud a tax a nqijil a den. Waa na mal ne naa saytooxaa o wod- fo- baal, a inooxa ngir a mbañit xa elew axe ñaamel paxeer ke.

Ndaa itam a ndeta a lay fo jijikax we ndax da ngay'it yiif ñaamel ke da njikwaa . keene a taxa boo xa elew xa mayu njegatee xa pud xa fom.

Ekol naa in kaa may xa elew apaax. A fi 'a ee a daawa xa elew juni. Jijikax mayu a naaga ngaraa maaga. Kam ekol ne, no dɔga niim maak ne, maaga faapaa cula den ke. Ke naa jikooxeel maaga a maya lool : mangu, aareer, beñe, fo lakas, fo lakas. A juga teen wa andoona ee, kaa ngool . Xan da nqul cula den ke boo buɕ leng dongkiran, a ngeñ rokkiran. Ndaa a paam den a juga teen waa saganna lool itam. Naagee o ñiraa apaax xa ɓaxaɗ den axe.

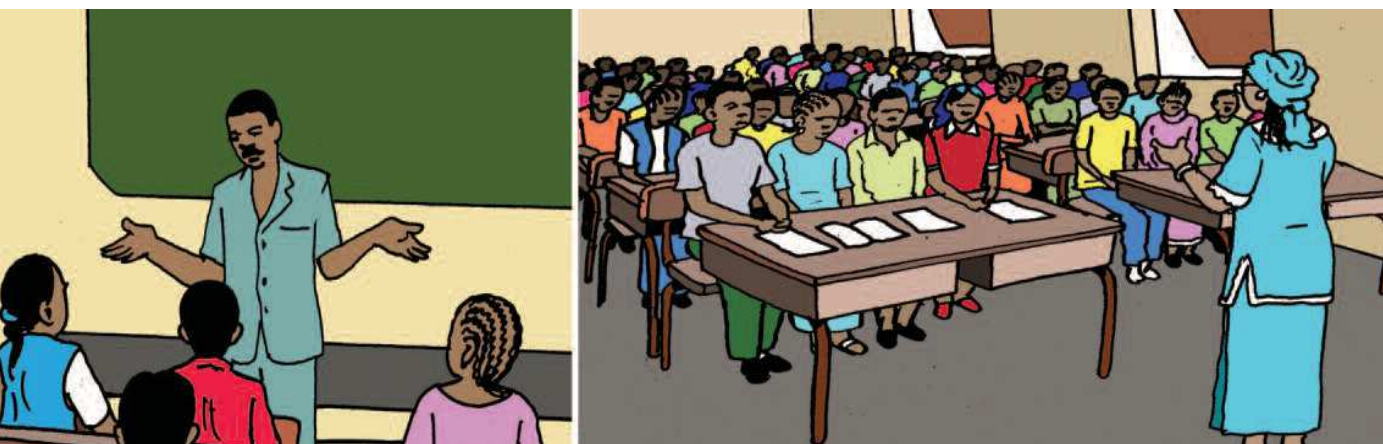
Keene a ñof no ataa jangaru.

Xa tiq axe naa ñaama ñamel paxeer kene o yooba o mbaslaa mbit xa pud a tax a nqijil a den. Waa na mal ne naa saytooxaa o wod- fo- baal, a inooxa ngir a mbañit xa elew axe ñaamel paxeer ke.

Ndaa itam a ndeta a lay fo jijikax we ndax da ngayɗit yiif ñaamel ke da njikwaa . keene a taxa boo xa elew xa mayu njegatee xa pud xa fom.

Calel ke xa elew axe a mbarna o mbi' boo ekol ne a xool, a mos, kaa laamit xaaliis. Mal ne saqna ke jofna no baaf xaaliis o xee fi'aa pexey ndax kees ne a jeg tig. O ngool nuu refna xan kermes a fi'el kam ekol ne. Too elew oluu na rokkaa xan ta cooxit xa terem qarben fik. Kam kermes faa, ngir o fog na xa nas qicir axaa naa mbi'eel maaga. O elew oluu bugna fog taaga xan a cooxit qarben fik. O xuu dadna o cooxel nexilof too pañitkee ekol ne a jeg xaaliis fa mayu. Soo in xa elew axe a juga kotisaason naa'i cooxtaa. Kalaas nuu refna, o elew a moofan maaga mal ne naa lijtaa xaaliis. O ten naa fokata xaaliis fee a boxotin oxe adooxanna mal neene. A fi'angaan, o ngool a xonangaa, i nget in fop, mal neene a laya'in ke refna no kees ne. A bondin a qoolu leene a taxa boo o elew oleng naagee o niidaa o cooxit. A juga porose naa andoona ee kaa damtaa in no ke i mbi'aa no ekol' in. Xaaliis faaga xan a dimble' a in na jik xa tim axaa i nduufna no qol' in ole. Too xan i mbaaf teen calir ngir o saytooxaa taxar ke kam ekol ne. Mal ne saqna xaaliis fee cambaar a defu yaam kees ne a saqa xaaliis fa mayu.

Meetaar ke ekol kaa mbokatoor ndax ekol ne a jof a paam.

Xaa meetaar axe, no adax dirikteer kaa njetaaya kam den.

Yee ekol a wetaa a jeg'a jeetaay laa da mbi'ina.

Taaga o porose a fi'e a bisel espekson faa.Ekol' in a dawaata na porose naaga xaaliis fa mayu. Teen i njiktu taxar ke njimbeena kam ekol ne. Calir ke i topatoortaa cimbe ke itam ,teen i njiktun.

O ngool oluu refna, meetaar kee naaga nga'raa ngir ndiisor no ke jofna na cang fo jangnit. Kaa ndefaa den fop kam kalaas leng soo ta jeg o meetaar olaa na jangnaa, we yoqna a feetaa.

A cutangaa, oxuu jegna kaa layoona no ke ta fi'na o laac o ñuxur ole. Ndaa kuu ta laaykaa, jolkee a cangnoof. Ke jofna xan a safkinel, kuu jofeerna ,ta baatanel teen o and.

Jaajangin we ekol ne kaa yoonaa in no goornomaa fee.A naaga baataa a yiif xa elew axe boo da faapaa. Xa elew axe a cooxa jaajangin we fop yar fo tegin.

Mbokatax no waajuur ke na xa elew axe a sipe ekol 'in.

Mal naaga na ñaay'a ndeer ekol fo saate fee. No xoox laa o peresidaa adooxu taaga. Yaal saate, mboɗ ngoor ne fo rew we, xa elew axe fo xa meetaar axe fop a njega it waa moofanna den maaga. Mal na jegna a keen a refu no ekol ne. Boo ekol a wetaa, kaa xoytaa o xet a lay wiin we na saate fee ke ta xeene' na. A doon teen ne da faapitkaa boo a mbaag o njeg xaaliis faa da mbi'tuuna.

Kam meene kaa ndoonaa pexey mayu ndax da njeg xaaliis.

A naaga mbakaa njom. A njega itam o qol kaaf olaa andoona ee ekol ne jegun. A ɓek a leng ale kaa jikooxeel, a lakas ale a ɓakandel na kantin naa. Xaaliis fee mal ne a fokataa fop, oxee rokneel kam ekol ne. Mal neene na xembandaa kuu yaqooxna na ekol ne, don maax, miir, ɓaɗ ake na xa elew axe.

Kaaga taxa boo, ekol'in ne a mos boo.

Laamit ke

- 1 Kalaas podnum ekol' in a jegu?
- 2 Xar taxu mboɓ ne a njil ekol' in ?
- 3 Kum taxu xa elew axe a roose'aa boo da leela?
- 4 Xar taxu boo xa elew axe a mbar o saytooxaa taxar ke?
- 5 Nam ga'to jaanjangin we na ekol'in

Motand fo yaxand foofi

Motand fo yaxand foofi

O kiin o xuu refna a jega kaa andoona ee waagee ñak no ten. Ta ref kaa gen no lanq ke , mbaat kam lanq ke, mbaat kam foofi le.

A waaga ref ãaabaan, o kiin mbaat ndaxar den fop mbaagee ñak foofi. Keene fop a maya ndaa ke xupna na den fop kaa mbug foofi. Kuu na hadaa waagee o ñoow miñu too jegree foofi. O kiin sax foofi refu. Yam o xaajangaan a qaaj a tadak ; a fak ake fop foofi oo. Foofi le naa yereel fogree fo foofi le i soãaa kam ñaamel ke.

Xa tim axe taxar ke fo lejum fo ñaamel ke kaa njeg foofi.

Ke naa ñoowaa fop mbogree ne da soxla'taa foofi.

Taxar teɓ ke kaa **yipeel** foofi ñaal nuu refna ndax da maak too da ñoow. Paabaan ke kaa yeraa a ßogwaa teen. Paabaan yoq ke ngenaa teen. O kiin a yeraa teen, a bogwaa, a dapaa, a xooxaa, a jawaa, a tabaxaa fo foofi. A mbanuu andoona ee o kiin yeree foofi, ñaal tadik rek, xan ta xij lool. Kaaga taxu o kiin a genaa maa matna foofi. A baat teen, foofi fo xoolu, fo faaxu , faa **xooñeerna** , suptooxee a bugu. Ten taxu ta waqaa, kas fo fooraas ndax ta jeg foofi xoolu taa doy.

Footi ke ta jegna o njiriñ fop, o buga ngaa yerin mbaa fi'teen tig wara **deetaqindin**. No njaw, na laxad mbaa na bogax, ref ee footi lu ga'oona a waagaan. Keene kaa war o ref footi laa xoolna ,footi laa saqeerna ndof. Footi faax a waaga xat na ngas, no robine . Footi leene a xool-xool waraa o xoolandin. Caate ke njegeerna poofi keene kaa njegaa siyaan ndaa ka mbar o nqoolandel.

Boo ndiik no caate lakas a juga waa naa yeraa footi mbeel.

Footi leene kaa lamit a deetaqinel apaax boo ta yereel.

O xuu naa yeraa footi luu daawoona , o wod- fo- baalof a waaga jeg jafe- jafe. Footi le o laxadtaa xa **ɓaxaɓ**, fo footi le fi'teen njar a xoolangee a waaga bisiid sabab. Ten taxu boo we mbodna o we ɓaataa a yiif wiin we no xool.O bugangaa xooland footi a juga, pexey mayu kaa mbaageena o njiriiñoor .O xe moy'na yoob ten refu o sidin fo lir naa xoolna.

O baat teen xa liitar xarɓaxay too o liitar o luu refna o afnir" ordosawel." Jaf ndadkandeer le ,tee o sumnaa footi le boo ta sum. A juga qeet lakas poofi kaa na njaleel no masiin.

Imbugangaa ngendand footi le boo fop a mbaas yaq fee. I andangaa den boo y'ut, deet me da njegaa soo mbaaf pexey.

Ke moy'na yaqaa foofi le koy refu fañ o **weg** o robine le. Keene koo ga'an no ekol ke, daara ke, pind ke naa njalteel, luuma ke , fo pind ke. A tiwo a gefangaa took a fat ale, kam pind ke, no ekol ke mbaat o mbiñ lakas xan foofi le baxwaa muu refna. A juga waa andoona ee kaa ndokaa kam βogoorand a sutoox a nqay' o robine le ta yuuraa. Yoq we o jaafu robine den kaa raay a yolom, da mbañin o njangand. Foofi le yuuraa. Pind mayu xa tebandoong axe kaa **ɲasaa** no robine ke, a mbetan a mbegan ta baxwaa rek.

A qenand foofi leene, fop mbaru βek teen xa βay den. Yaam wene naa ngendandaa wene yaqaa tus faaxkee. Ten taxu kaa war o jeg mal kaa naa yegnaa wiin we ndax da moytoox yaq fee.

We njegna o and, den itam a mbara o nqoolandaa paaxeer ke refna na yaq foofi. A fi'angaan jaajangin we no ekol faa a njangin xa elew axe den boo yaq fee wañoox maaga. Siriñ daraa ke a mbara yar xa tongo xe den boo da mbaas a yaq foofil le.

I mbexeyangaa boo xa tebandoong axe maakit ciko keene, fop xan a faax. Maak we ndefna kam pind ke fo me naa waafteel foofi a yoon teen taa baataa yiif we ndefna maaga.

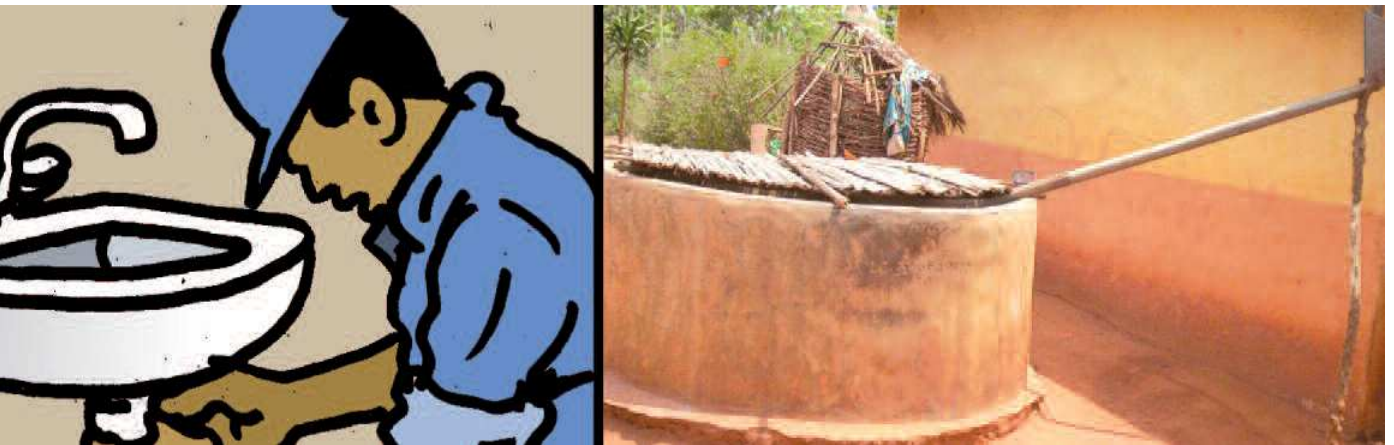

A jelangaa qoolin neene, oxe naa jirñooraa foofi a wara geenwaa a keen ceek a yetwaan a naaga **ceewaa**. Kaaga waagu tax boo ngeñ ne, mbaat leel ke, mbaat ndof ke ndokkee teen. Yam keene rokangaa kam fee, a waaga bisiid jafe- jafe no foofi le. I mbara afnaa poofi ke a mbanuu refna too moytooxaa xa ßay xa mayu xe. feetaqinaa me i ngeekaa poofi ke, ta xool. Ke na ñay'aa fo ke na yetaa mbaat ndof **nduqkiran**. Ndeer me ta yeewteel , me ta bisteel no mbind naa boo me ta geekteel fop kaa war o geenwel. Ye andoona foofi ñakee , i mbara no ngendandaa apaax. Ten waagu tax o jegin ta yok, o ñoow' in a fel. Foofi o njiriñ a jegu baa tax we njegeeruuna a nqedkan.

Yaq fa fomu fee no foofi le, naa taxaa o xaf a paan too o pot a doya. War o jiriiñoor foofi, geekin boo faxatee, o baxin, yaq oo. Yaq fee no foofi le a maya, ndaa i mbaaga layee faaxee. O mbiñ o nquu refna foofi le kaa **rabdeel** fo xalis faa refna maaga.

Baa rabdandeenaa o robine le degel, fop a ndok no jafe- jafe.

Pind ke saqna foofi le too a ndabdinwaa kaa mbugaa foofi le xendandel. Ten taxu boo masiin no mbind ne a bind kaa hupna rek, ndabid ne kaa domaa. Keene taxu boo i mbar ngendandaa foofi le too yaraa teen ßasil ne xan ta ñootin we ndimna.

Oxuu refna no wiin we waraa humnoox geenoox no yaxand foofi le ta xendandel. O xuu refna itam waraa moytoox yaq fee no foofi le. I mbara ngenandaa xa robine xe yaqooxna fo a tiwo ke ngefna. O xuu waageerna xendand o yegnin we saqna calel ke na foofi le. Ke naa taxaa boo i mbaag o ngendand foofi le xa saar xa faq oo: yaxandin fañ no yaq, fo yetooxin.

A paan ake andoona ee foofi kaa may maaga lool sax, mbariran o yaq, ne'atiim koy we njegeeruuna. Ndax foofi le kas ke yaqkaand, kaa mbar o njeg xa **afnir** soo a afneel i yeewangaa boo cut.

Xan keene tax boo xa tebandoon axe fo we a yiif den a moteerna ndebkee kam fee ndof.

Yipaa teen "ordisawel" lee- leek a faaxa teen ndax i moytuwaa a cir ake. We naa saytuwaa fooraas ke a mbara feetaqinaa **mband** ne naa geekaa foofi le. Boo foofi le retaa na tiwo ke, mband ne a wara wetel, ta yipel "ordisawel".

Wiin we ngenna me jegna o maag o maas. A mbara mbexey boo oleng yipkee kam fee leel.

A mbara yetoox o maag o maas ole no petorol fo isaas fo ndof kuu mbaagna o supit foofi le.

Keene kaa laamit wiin we ngeenin mal kaa yeginna fop da and sabab fee refna no keene.

Foofi laa xooleerna a waaga bisiid a cir a mayu. Ten taxu boo we naa yeraa foofi xoolu, a **mucaa** na cir akeene.

Caate ke na adna fee fop, kaa ngot xalaat den a pakandin no kaa jofna no foofi. Ye da andna ee foofi sax o ñoow no kiin, fo pabaan ,fo taxar kaa taxaa boo da ngoorgoluwaa. Jafe- jafe fee moy'na dom na caate ke fop, ten refu foofi le **doyeerna**

soo fop **ndaawee** teen. Too o deetangaan wiin we kaa paatwaa a moy' o soxla' aa foofi. O xotangaa Senegaal fooraas ke mbadee muu refna; too a jega caate kaa kas ke kaa njiis. Boo ndiik, na caate, kas ke kaa yen too o maag o maas jegree maaga. Ten taxu boo no caate kaaga, wiin we kaa ngumnaa a sareet a mbaafik foofi.

Fooraas mayu ke da sutaa na foofi doye wiin we .

Ke hupna no fooraas keene kaa coodtaa foofi boo ngatilkatee ke wiin we saoxla 'na foofi. Maat ne mbaagee fax jafe- jafe ke na foofi le boo ten taxu ndokoor nuu da njegna fo caate lakas ke, weene a **mbaqanaa** den fooraas. Kaaga taxu boo Senegaal a fokata foofi no kuu ta fi'aa kaa roofin na saate fee. Too keene fop taxee o ñak foofi le daxoos yaam maat ne jegree doole faaga. Yaaga koy ke i mbarna o mbi' ten refu ee i ngendand too yaxand foofi le . Mbañin o yaq. Njiriiñoor ne moy'na faax ,refu ee moytooxaa yaq fee. Maat ne itam waru xot foofi le no maag o maas ole a suptin boo we ngenna maaga a mbaago yerin too dara damkee den. Maat ne fo wiin we kaa mbar o ndamir a ndimle' ir no njigan nen foofi le.

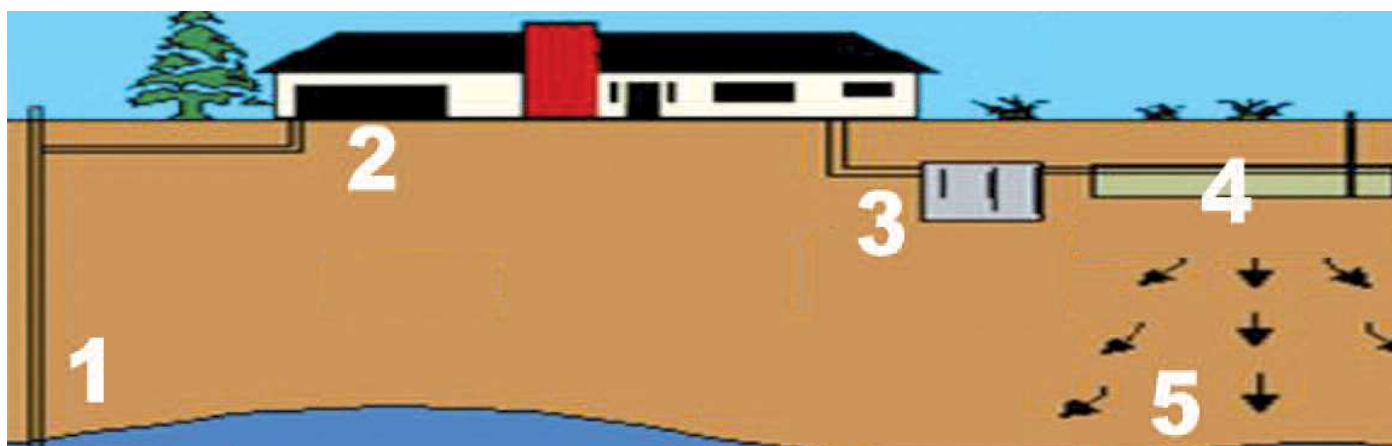
A yaxand ale no foofi le a faaxa- faax kaa jegaa jamano faa ta yoobaa fo yaa ta domaa o jegel. A ßuuß a garangaa, wiin we naagee o soxla'aa foofi mayu. Yam a ßogax ale fo a yer ale kaa neewaa. A fi'angaan foofi le kaa doayaa. Ndaa a sumaan ale garangaa wiin we kaa yeraa a ßogwaa mayu, cegel ke oo naaga. Meene ke naa soxla'eel no foofi kaa hupaa. Ndiig a fadangaa foofi le na teß ale naa taxaa boo, foofi robine le ke wageerna ñak rek i mbi'aa teen.

Boo ndiik itam yaxand foofi le a guutatira ne wiin we soxla' tan fo ne ta fodna. Oxe naa yeraa, dapaa, jawaa waagee fogir fo oxe naa baatnaa teen taa saq cegel mayu pogreer .Weene itam mbodee fo oxe baatnaa teen a qooq ciid, taa bogaa cegel ke.

Oxe nandaa nen oxe basleerna fo oxe basilna lool. Den dik weene soxla' foofi den **fodee**. Kaaga taxu mbagee layel o yaq foofi mbaat da yaxand. O xe mayna foofi lool taa gen o yaxandaa foofi le a doon teen a baataa a yiif ßasilum, oxaaga naa yaxandaa.

Fogree fo oxe mayifna foofi taa yaqan too fañitkee oleng, baatkee yiif o leng. O xaaga refu o yaayaq.

Yaxand foofi le kaa moy' o baatoox yaam a teß ake kaa mbañwaa. Peel ke **ñiisaa**.

Saate fee Senegaal a maya foofi lool. A jega o maag; xa maag xa maas, peel, xa qulu6..

Foofi le i njiriiñooraa a waaga inoor kam lanq ke ;a waaga itam a inoor na xa maag xa maas axe. A waaga inoor no peel ke ndaa itam a waaga xotel no maag ole. Maat ne a mbaaga njal isin kaa naa njawaa foofi le boo ta waago jiriñoorel.

Na caate koɓ ake me foofi xotteel a maya.

Wiin we kaa nqotaa foofi no kas ke, na teɓ ale, na fooraas ke mbaat no maag o maas ole.

Peel ke o mbiñ onqaa andoona ee foofi fo felu refu maaga oo. A waaga daptel ,a waaga yerin cegel, a waaga a qooq ciid itam

Xa maag xa maas axe koy o mbiñ onqaa andoona ee foofi le kaa yufaa. Ndaa foofi felu oo. Foofi leene waaga a qooq ciid a waaga yerin cegel fo kuu naa jiriiña o kiin . Maat ne sax a fi'aa maaga baraas faa taxna a qooq malo le fo a qooq lejum a baatoox

Baaraas keene kaa ngeennaa foofi mayu le no ndiig. Soo ciid ne fadangaa da nqay' foofi le ta baxwiid. A fi'angaan xooxoox we mbaag o nqoox apaax. Kas ke koy kaa nqoodaa.

Caate ke in a qooq ale na tef ale a ge'nooxu.

A tef aleene na qool suwe fa no nqool suleet a garaa. Boo ta gariidaa , xooxoox we mbigoox baa cut. A tef a eetaand ake a naaga mayaa foofi. Ndaa foofi le kaa **buusaa kam** lanq ke.

O retangaa boo a ndeer ndiig ne a tef ake moy' o may. Xa qol axe mos .Peel ke may. kam taax ke o jab a jeg. Wiin we njomi. A qal ake may muut. Xa oto xe mbaagee cuf. Sapoor pompiyee ndimle' iid wiin we . A ngar a buusaa foofi le fa xa oto den.

A yengangaa ɓook ke may. A fi'angaan a cir ake a moy' o ndok kam pind ke. Sibiru fee koy a pictoox kam saate fee Ndiiki fat i motand ke i njang' ina no yaxand foofi le. Ke eetitna a ref: o kiin -oo- kiin fat a wañaa ke ta y'eewaa no foofi. Ta fad nen xa liitar xarɓaxay a jof na xa liitar qarbeen betuu fik.

Tikandeer ne ref: i mbexey boo yetoox yaq fee no foofi le na inooraa no calel ke no wiin we.

Ta ref a qooq ciid ne , baaraas ke, ngaynaak ne.

Yaxandin foofi le refu, o leng a fañ o walaa-ɓaxaa muu refna.

Na caate in keene koy i mbugangaa yaxand foofi le kaa i mbar o yetooxaa peel ke .

Ye maat ne ngasnaa a kamb a kaa foofi le fokatwaa no ndiig ne.

A taxa boo cegel a njeg maa da yertaa. A baat teen xooxoox ciid a njeg maa da nqottaa foofi.

A kamb foofi keene a dimle' aa we mbi'oogna a qal a ɓaal ake. Foofi leene a miñooga maaga . Yaam foofi le daagooga boo ciid ne waajaa sutoox.

A tax itam a koɓ ale a moy' o roof.

Keene fop taxu boo maat ne nqot a cangin kaa xotna no foofi le a ɓekin kaam kalaas ke. Ndaa itam ta ɓekel kam pind maat ke, fo kam pind maat o genand ole, fo kam meeri ke.

Maat ne bind teefel teen fo a kot alaa fop a mbarna ndeef

Laamit ke

- 1 O kiin a yerangee foofi boo ñaal tadik xar waagun o dam ?
- 2 Limanam tig tadik kaa andoona ee a fi'ange foofi le rodig kee baa bisiidaa a cir?
- 3 Xar laltu ee Senegaal a jega jafe- jafe foofi?
- 4 Xar taxu a ñuub ale fo ndiig ne ngarangaa a yaxand ale no foofi le moy' o yooß ?
- 5 xar refu xalaat nuun no yaq foofi le fo o ñak xool oleen foofi le?

Ndang o ndang

CE1

Podel

7

Safe

5

SEEREP

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Ndang o ndang 7

Seereer

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 3.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Taap Cangel

Nayir ke fo ndiisoori 4

A yooɓand ndeer caate ke fo taax kaa..... 16

Njokoor na pind ndeer xa elew..... 28

A pegax xa caac axe 40

Nayir ke fo ndiisorir

Wiin we kaa njoktooraa, a ndiisoraa, a mbanuu refna.

A naaga taxaa boo wiin we a inooraa o **mbiñ** o leng a ndet o mbiñ o lakas.

A naaga taxaa itam, wiin a nanraa too o leng inooxkee me ta refna.

Ndokrand ne ndeer wiin we xan a tax boo ta daalfo caltir no njoktoor ne a baatel

.Na fat akeene a juga: a qal ake, no maag ole ,no qeñ ne, fo no raay fee.

No ñaayir keene mbit tetir ke naa ndeefaa a lanq a mboga taaga : oto, saareet, welo, fo moto.

No we naa ndeefaa kam foofi le : suk (a kaal), a bato fo salup.

No nqeñ ne, elikapteer, awiyon mbit balon naa yetaa maaga. Took raay fee **saxaar jeeri** naa yufaa teen.

A juga it laytel kaa wiin we a njoktoortaa, a nga'raa, a nanraa too o leng sofiikee o kendum.

Caltir kaa njegna solo lool a ndefu.

A cang a qoodu fo a baaf o yaaju ten taxu boo caltir keene fop a mbid kam adna fee.

Kam coktoorel kaaga a mboga teen : tele, telefon, portabal, rajo fo inteernet fee. Nu adna a ñaaytaa tetir fo laytel ke a jofaa a paam.

Otoruut, a fat a ñofu a ref too a ref qas na jamaano fee xaye.

Nguutatir ne fo a qal a qiid ake ten refu ee a fat a luu refna xa oto xa fak naa yoonaa.

Kaa xajeel a ndeer, xa oto xa nahaq a ndeefaa teen.

O oto leng xetkee fo kendum. Kaa jeg miir simonj naa refna a ndeer den.

Otoruut a jalte naa andoona ee, a fat a lakas gadandkiran.

A kaat ake xa oto xe a cufaa na otoruut fee mbaagiran o cuf na qal a lakas ake.

Xa oto xe a cile a cufin boo kaa daawna kilomeetar teemeed fo qarben βetik.

No caate duɓaaɓ waa ke hupna na fat den akaa xa otoruut a ndefu.

Kaaga matrandu caate kofatiru ke.

Meeke na Senegaal, otoruut ke o wee a moy' o mayit o Ndakaaru.

Ndaa otoruut qas o we a njaleel ndax caate ke o moy' o yooɓ o ndetel.

A juga o leng olaa naa yooɓandaa a tet ale Ndakaaru a jof Tuubaa, oxe ne'el Ilaa Tuubaa.

A juga itam o lakas olaa naa retkaa boo o Mbuur.

O saxaar jeeri **fogree** fo saxaar o maag.

Ole jeeri, o xe yufaa na fat alaa jalteena njelem medu .

Njelem neene kaa daapeel a lang, took a kac.Xa wagon axe, leng we wiin a ngebaa, lakas we marsadiis. Kam saax le, no Ndakaaru a juga saxaar laa inoorna caaroy o jof kam o Ndakaaru.

Na paan alaa **Kees** itam, a juga saxaar laa na inooraa maaga a sagaa o Ndakaaru.

Soo a yaarangaa, no kirand naa, ta bis we naa ndetaa Kees.

Maaga na kees, a juga isin naa na yo'nooxaa no kaa jofna na saxaar jeeri.

Maaga **nqenandteel** yaa da paanna.A Saxaar jeeri a maya o njiriiñ kam saax le yaam a naaga yoobandaa a tet ale fo a kar ale. Gornomaa fee Senegaal sax o xe xembandaa a saxaar jeeri a mosu, a ñof too a yoon fa jamaano,**Teer** a ne'e.

A ferangaa, xan a yufaa ndeer o Ndakaaru fo saate fee Jamñaay'o na ndak-fo nduxak.

Saxaar jeeri faaga refna Teer a faaxa lool no saax le Senegaal.

Saxaar o maag, ñaay'ir o faaxu a ref olaa na yufaa took o maag. O kiin jalun ngir coxla' um.

A foga no pi'ir ke naa yobandanaa o kiin a tet ale fo a kar ale.

O saxaar o maag kaa inooraa no saax a jof no saax.

Ten naa gartiidaa konteneer marsandiis ke naa ndokiidaa kam Senegaal.

Ten andu motoor oo, mbaa kuu ta waagna o ref.

A refangaa na ñox no soldaar we kam , kaa da njirñoortan.

Saxaar o maag a foga no ke naa jofandaa saax a paam.

Xan a yooband mbaal maak ne fo cik fa cikax ale.

Soldaar we a naagaan o njirñooraa na xire ke, a refangaa yaa geer a jegna.

No we naa ndetaa gilaa saax, a juga we naa jangaa abiyonj.

A soŋa sax ee, ten moy'u a ñof a saxaar o maag, fañtee, a juga we naa ndokaa teen baa ñay'kaa.

Ndeer a saax a ñak ka kaa ngodatireerna o abiyonj a waagaan o yuf no mbaxtu neewu.

Ndaa saxaar o maag a waaga jeg hookom , mbit a qool kam o maag ole boo ta fadaa.

Elikopteer ñay'ir oo nen a abiyonj. A jega, sax we na nqoytan a **yetangaan** a teḅ ale.

A keḅandange a jega **bajan** alaa naa wirilooxaa took. Kaaga naa taxaa elikopteer ale a waag o yef a jof took. No ke moy'na o may, elikopteer a bajan a leng a jegaa. Ndaa leng-leng a naaga jegaa teen a fak.

A elikopteer ale eetna yet o xe fi'in no hiid ole 1936. O ga'angaan o **xeeḑin**, ndaa ke xendanuuna yooḅeer. Ñay'ir mbodu olaa yooḅna o yodel oo, too itam domee dongnel a leng. Muu refna a waaga cipoox maaga.

keene taxu ta moy'an wiin maak we fo soldaar ke.

Na saax'in, we naa yo'nooxaa no jeg fo jeganel teen a ndokaa ndax calel ke a yooḅ.

A naaga itam a jiriiña a yaa aksidanj a jegnaa.

Kam o maag sax a naaga yufgaa saxaar o maag mbit a kaal yaa ta bugna o riim.

Abiyon mbaat a yetangaan, ñay'ir naa na yetaa a refu.

Kaa ta jeg a naf nen ndiif. Abiyon kaa fudooxaa na **bayaal** faa ta jalaneena. Ñaay'ir naa watna o njom'andaan a refu. A laya ee sax no ndiif a laalatinte boo a jalel. Wiin mayu itam a ñaka xa ñis den na xa abiyon axe. We eteena o njal kaa may'u waa **yenoogna**.

Kaaga a tax boo yaal a cang ake a njeemaa, a nqibaa boo xaye i njeg xa abiyon xa safku. Xan o ga' teen waa andoona ee a naaga cufaa took foofi le yaam xeet a caf ake da mbi'anuuna.

Ta jeg teen waa andoona ee **gaynaak** a ndef no saax le.

Took xa saxaar o maag a ndoonooxaa a mbidaa kam o maag ole. Abiyon axe taxu boo saax leng gofatee.

Na **ayrapoor** faa na Beles Jaañ a juga abiyon a mayu kaa naa mbudooxaa maaga.

A juga itam waa naa inooraa maaga a ndetaa gilaa saax.

Kam saax le a juga ole naa inooraa Beles Jaañ a sag fara fa kaasamaas ñaal nuu refna.

O nqap kiis qarben tadjik a fi'aa na fat ale.

Balon mbit **mongolifeer**,ñayfir naa miñna a refu.Ten eetu jalel a abiyon.

I njegiran sax no saax ‘in, ndaa wiin we a naagaa o **mbiriloortan** took ngeñ ne.

Ke moy'na ga'noox no ndikoorik neene a refa o bal ole fo a pañe le wiin we ndoka.

O bal ole, ngeñ sumu naa wuud'an boo yaa ta mayna fuut. Nuu ta maytaa, a disaa a jofaa took. No ke nasaraan fee a xoytaa **nasel**, kam faa wiin we a ndokaa. Kaa juga xa baak xa safku den ndamu o bal ole fo a pañe le.

We naa njalel ndiiki moy'u o mos too a moy' o safik. Kam a pañe le kaa jeg fidel laa naa wuudaa. O ten naa sumnaa a qeñ ale naa wuudaa o bal ole boo ta waag o yet took .

A mbugangaa mbudoox, kaa mbaajaa fidel le o ndik-o-ndik. Ndiiki ke moy'na may, fa ñas qicir taxu wiin we a maad o ndokaa teen.

Telefon portabal, ndiisorir ne xewna no jamaano. Tig yelfu oo too a fel o saqel muu o jofaa. Waagaa no bek kam poosof, mbit na posetof too **xijilkirang**. O portabal naa taxaa o ref o mbiñ o ngofu, soo dax soxla'of. Na pindir a waaga tax wiin waa ngofatirna, a ndiisoora. Xa telefon axe yaagaa a guutatir'a fo we ndiiki. Eetaandkaa, fa lay fa pind rek a mbaag' u. Ndaa we njegna ndiiki kaa moy' o may **tikoorik**. Portabal ke ndiiki xan a tax o lay fo o xaa refna gilaa- saax, yaam internet fee.

Too a yelefa no poos ke no we naa njikaa **keredi** fee. Yaaga xa potabal axe may'ee, ndaa ndiiki o wee xus. A naaga taxaa wiin we a lultiraa foto fo xa widewoo. Yaaga, xa portabal may'ee. Ndiiki o retangaa no caate took ke kam Senegaal wiin mayu a njega telefon portabal.

A tele maya lool no ñoow in ole xaye. A jega **camaano**, wiin we radio soom a nan-gilooxoogu, a ñisand muu refna. Ndaa ndiiki, o tele le a taxa boo kaaga fop a wat. Yaam kaa baat ten a lalta wiin we naa layaa. No hiid 1926 teen samandaal a **feru** lalteel na tele a layaa ta riira. O xe layeena ee o ten **gartun**, oxe xoyeel :Joon Berd, a gen no saax laa na Ekos. Eetaand xa tele xe medoogu dis, soo a may bagaas kam faa. Ndiiki, ekaranj ke kaa nqoc, a ñepet soo a yelef, a xoyel **ekaranj palaa**. Na xa kiid 80, teen maat ne a wetanu we naa njalananaa a qoox den :sekteer piriwe fee.

O tele le no saax le Senegaal, RTS a xoyeel.

O ten refu yaay no tele ke.

Ndaa gornomaa fee a xecanda we ndefna no sekteer piriwe fee boo da mbet xa tele xa lakas. We moyfeena o and teen den ndefu : Wal-fajiri, TFM, 2 STV, SEN TV .

Tele fooga no kee naa yekaa wiin we no ne adna fee a ñaay'taa.

Muu retoona kam adnaa fee o soɓ maaga a **enternet**. Ke ta jirña a o kiin o leng andee ne ta fodna.

Kuu refna ndiisor fo njoktoor xaye, enternet saqun. Ten taxu ta layeel ee enternet a fi'a adnaa fee ta ref leng.

Na enternet waagaa dam rajo, mbit o fuudaa teen o tele. Mbaat o bindaa teen **ɓisnit** xa ñuxur xa pinde, fo foto. Muu refoona kam saax le, o jegangaa koneksoŋ, saq o telefon mbaat ordinaateer, oxuu feloonga o layit kam adnaa fee. Yaaga koy, wo fee refna o elew, enternet a cooxaang kaa naa yoobandkaa a baaf ale na cangof.

Xan o waagin o jaltaa no kuu payna na ekol. Ta jof no laamit mbit ndiisor ne kam nuun xa elew axe. Kaaga xan a tax boo xa elew axe a moy' o mbaag a cang yaam kuu da soxla'na a juga na enternet.

Ta ref ee, enternet kaa jareena o fi'el no ekol ke, fo no mbind ne, fo itam kam saate fee.

O kiin ooxuu andoona ee kaa rokaa enternet a disooreel, mbit ta jala oxey a xoyeel **enternet**.

Laamit ke

- 1 Layi laytel tadiƙ fo ñay'ir tadiƙ kaa ne' eena kam o saar ole.
- 2 Layi tikoarik ke moy'na o njeg solo no balon ole?
- 3 Kum gutatirandu a abiyon fo o elikopteer?
- 4 Ndax wiin we kaa mbar o ñaay'kaa a mban nuu da mbugna o ndisoor fo kiin o lakas?
- 5 Xar o elew a waru fi' fa enternet?

A yooɓand ndeer caate ke fo taax kaa

A yooɓand ndeer caate ke fo taax kaa

Jaroox saate fa ndeɓ a ref kam saax le, o xe ref na paan ale Lingeer. Saate faaga koy, pind mayeer ndefu maaga fa ekol fa leng no ndokand saate faa. Ta ref saate faa mayeerna a teɓ taa gof me ta refna. Keene taxu boo lanq ke kaa Weer a doon teen ciid a fadangaa, saate fee kaa jegaa ngeñ sumu. Ke taxuuna refu ee a nandoof ale no lanq ke fo o ñak ole no foofi le taxu boo mbaagee o nqoox.

O ñak ole na foofi le fañtee we ngenna na saate faa, a yo'nax den ne moy'na o jeg solo refu ngaynaak . lakas ngir o mbaafan a den foofi fo ñoow. Muu refna a ɓisaa cegel ke ngir o njeg foofi fo joc o nequ.

Gaynaak we fo cegel ke kaa molkaa no caate lakas.

A mbaasangaa cegel ke na saate fee o ngap o miñu, den fop kaa loofkaa. A ndaawangaa o loof, mayu teen kaa nqonaa yaam o ñoow den naagee o yooɓataa. Keene taxu boo saate fee a yungaa lool no ke moy'na may. Ekol fee mayee kalaas too mayee xa elew, yaam xa caaɗ axe naa ngayaa cegel ke. Dirikteer fee fo yoonum a fomatooxa o neewel ole no elew ke no ekol ne.

Jaroox saate faa mayeerna pind yaam mayu mbugee o ngen maaga. Baab Samba o leng a refu no maak we na saate fee. O ten rimu o njaac onqe naa xooyeel Ñakar. O xe gen no rokand ole na saate fee. Pasilum a njasnoor fo ekol ne. kelfa fa maak a refu faa fop a cooxna cer na saate fee yaam jiko'um fa mosu. O siriñ daara a ref saa doon teen a ref elimaan. Yaa Yaande o teem a ref o xaa siiwna yaam o andum na baadin cosaan. Muu refna wiin a ngataa a sofiidan. Mbind ne kaa mayaa wiin ñaal nuu refna. Baab Demba kaa may pasil ndaa jegree o peem oleng onqaa naa jangaa ekol.

Ekol fee Jaroox mayee xa elew, moy'taa koy xa elew xa tew axe yaam o ñak o and o njiriiñ a cang. Kelfa yoq ke njofnooxee na cang a tubaaɓ, lakas we a ndam ee o tew waree o jang ekol. Keene taxu ye a pind ale a waajeel,

Sonar, dirikteer ekol fee a wid pind kelfa kendax ta o joktoor fa den. Ta xalaat diir fa miñu, me ta warna o eetit, a yiifum a ndet na Baab Demba. Baab Demba a refa oxaa jektoorna o ga' fo kelfa ke no kaa jofna na ekol yaam kaa miñ no saate taax kaa.

Dirikteer fee a ret no mbind Baab Demba, yaal saate fee ndax ta joktoor fo ten na pind ale. Baab Demba a dalnin apaax ta gidmin no xalaat fa mosu fee fo xenya fa mosu fee. Sonar a layin a ñaac' ale no ekol ne fo neewel ole no xa elew axe moy'taa koy rew we. Baab Demba a domatoox a neew ale no xa elew axe baa y'ut saa bind o ñeem o ndew Nafi. Ta xedanin a layin ee ta wid saate fee fop a joktoor fa den ndax da mbind xa caac' axe.

Dirikteer a sutoox a ret mbind Baab Samba ndax ta bind xa ñeem. Ye ta fadiidna baa simin a layin ee: "mi de kaam gar ndax o bind o ñeef onqe ekol." Baab Samba a layin ee:

yiifes duqee o ñees a jangkaa ekol, yaa fo daan waa boo ndiik mosee jeg." Dirikteer fee a layin ee: "a janga alxuraan baa y'ut, bindeen ta fokat xa and xa fak axe". Baab Samba a layin ee: "Fogee no cosaan'in xa ñiy'in da njangaa ekol too sax kaa gaykaa cegel ke.

Dirikteer a layin ee: "Andiro ee doktoore ke naa mbaadnaa fo we na ñaay'naa saax le fop ekol a njangtu?" A doon teen ee: jang ekol jegatee o ñiy no maad mbaat o ñiy no ndool. O kiin jeeri mbaat o kiin taax kaa, o koor mbaat tew. Baab Samba a dam o raatam olaa baa miñ a lay ee: keene de mosinum o and, yaaga koy bindi a Ñakar." Dirikteer a layin ee: "xe'ca andiro ee a cang ekol yaqee diina'of mbaat o mo'aa cosaanof.

Baab Samba a layin ee: "jook a njal o ñees,
wetaa a yiifes boo um and ee xam-xam ekol o njiriiñ o maak a refu."

-Dirikteer a layin ee: a waaga o ref o feet dogtoor fa maak, mbaat ta
ref o yaal o and nokaa jofna no lanq mbaat no cegel."

Ta inoox a ret no mbind Baab Muusa, o koor oxaa ñoowna cosaan fo
aada. O xe sofin ta wondoox no sarum a jeetaayaa fo reem. Ta rok a
yongin ee: Baab Muusa, kaam gar ndax um waag o bind o ñeef o ndew
onqe Binta ekol.

Baab Muusa a layin ee: "mam o tew a jangaa ekol, muk na adna."

Dirikteer a layin ee: i mbaafa jamano faaga, ndiiki rew we o we njangaa
a njalaa xeet calel nuu refna. Baab a jal baa jaayoox a layin ee: "o
tew paam ya'um a refaa, ta jangnin calel mbind."

Dirikteer a layin ee: "ndiiki rew we o we ndefaa dogtoor, poliis,
komaandan, jaajangin fo lakas.."

Baab Muusa refee o xaa feeleena o layit yaam andee lakas kaa
refeerna cosaan fo kaa faak. Keene taxu ta layin ee: Binta feeke,
maagum fop a ndolooka, o ten itam kaa moofkaa a cung o kor."

Dirikteer a layin ee: "a faaxa, kaam foogee jang boo jeg calel daawree
tus fa tolax." Baab Muusa a layin ee: a cang no tew kaa yaqaa jiko
den boo ta tax niwkee gor den."

Dirikteer a asoox a Baab Muusa a faaf o piñ o lakas yaam mbaagee
o nanir.

Dirikteer a yong o widaa saate fee a jeetaayaa fo kelfa ke boo o yaar ta xaad. A daawa o nanir fo mayu boo ta yoq a Baab Muusa. Ndaa ye ta xaadna, o teem Yaa Jabu a layin ee: waasi a Binta ta ret a jangik, ndaa dooniran sax. Yaa Jabu a ret a diisnook maa Baabu xarit no korum ndax ta jeem teen tig. Baabu koy a reta muu refna, soo a bug lool a cang yaam o mer a ndubaab. Baabu a xet fo ten na jaka faa, a laamtin ke taxna boo bindee a Binta ekol.

Ta layin ee: "o tew waree o jang ekol kaa taxkaa ta yaf o korum fo laal o tubaab oxe." Baabu a layin ee: "jamonoo kaa suptoox, o tew o cangu kaa waagaa o yar fasilum a yetoox o wod-fo-baal den." Baab Muusa a tiim miñu a xalaataa ke xarritum fee a layuuna a dalfo yo'in xoox.

Baabu a baat teen ee: ga'aa o fees Aana, na cangum a dimle'tu ngentandum fop, too a nanra fo korum.

Baab Muusa a doonin ee : "ndigil-ndigil xoolandaa a yiifes, paax soom buganaxamo."

a doon tee ee: " o feet nqes xan ret boo maa dirikteer ta bindin." Ye dirikteer a sutooxaa no mbindum ta yookin a siip a jof maa ten. Ye ta fadiidna a layin ee fat a bind a Binta, dirikteer a daay lool.

Dirikteer o xaa waagna njokoor a refu, a fexeya boo kelfa ke fop a mbind xa caac' den. Ye ta retaa ekol, ta xet fo o njaac' onqaa ne'eena Faatimata, ta xat na ngas alaa. Faatimata a yoon fo ten boo maa ya'um ndax ta roknin ekol. Dirikteer a ret, faf ta soɓ maaga a faapum Baab Jibi ta xat no nqel naa. Ye ta jeetaayna fa den a lay den o njiriiñ a cang, da njab.

Dirikteer a fexeya baa bind lim fa mayu no xa caac' axe, rew fo goor. Tening fee xaye ekol a wetu, kelfa nuu refna a adin o ßeem a jof ekol. O maax ole no ekol ne a may boo tep xa caac', jaajngin we o we ndetaa a ngaraa. Dirikteer oxe dalnaa kelfa xa elew axe ngir xoolatin a pind ale. A kalaas ale na sogeel o wet a maya xa caac' yaam xa qos axe ta fi'na. Ñaal eetaand ke, elew ke a nqoolandaa ekol ne fop fo kalaas ke. A cang ale ropafulee ndaa ñaal nuu refna da ngar a ndekraa a maafraa. Dirikteer fee oxe kam fo yoonum ngir o nqaajrand kalaas ke fa ñaac'noof den. O elew nuu refna a bindanel ke ta warna o jik ndax ta waag o rop a cang ale tening.

Xaye a bet ale ekol a jegu hookom, xa elew axe o we no kalaas ke. Den fop cambaar a ndefu ndaa Ñakar fa Bintu moyu o mbel teen a yiif. A liif ake fop den dik na adooxaa boo neene da paangaa a kalaas a teɓ ake. Ñakar a suurin a cangum o Ndakaaru, Binta a ret Kawlax maa tokoorum. Faatimata a muj o dolook kam saatefee yaam yiifum felee. We ndimuuna a lay ee kom a waaga a niir fa pind a doya no tew. Elew lakas we fal'ina a liif a palaq ale, kaa faatkaa o njangaf. Ye da mbataa Jaroox baa asooxaa, we ndimna den a as a den apaax ndax da ngeenoox na cang den.

Ke da ngofaa fop, o we njokoora no telefon ole fo xa leetar axe. Jeetaay den fop oxe jofaa na cang fo kaa jofanna a paam Jaroox. Olang na den weeccee xa as axe no we ndimna den . Xa kiid a mbaaf Ñakar fa Binta a njeg bak baa

njang xam-xam a ñaaɗin saax. Da mbokatoox den dik a ngeenin porose faa jofandna Jaroox a paam. Da ne'it porose fee: »Ndamir njagand Jaroox".

Ñakar fa Binta a njeetaaya fo wiin we Jaroox boo da yoon no porose ne. Kom Jaroox lanq ke jabee a qooq. Saate ke mbidna fop xooxoox maak a ndefu. Pexey den refu ee: oxuu genna

Jaroox a eed teemeed fik ndax da ngad kaaf, a aareer mbaat a ñaaw boo ndiig ne faaf da

jikwatinel. I ngeenin mal kaa na topatooxaa we na njikaa, we na saytooxaa marsandiis fee, we na laacaa xaaliis fee.

ciid ne fadangaa da njikooxik o Ndakaaru. A yutangaa oxuu refna a rawnel xaaliis a jalik boo njigand a fadaa. Ndabid a fadangaa juni nuu refna a doon teemeed.

Ye xaaliis fee a retna baa may da lay ee: o koor nuu refna o njat naak, mbaat fambe, o tew neene.

O xuu refna kuu waagoona o raw ; ndabid a fadangaa o rabid. Ñakar fa Binta njegee o daaw a ref'angee keene o nqool nuu refna da ñeer a feet calel ke. Na neene Binta a jeg o kor o xaa naa jalaa banki. Ñakar a fee naa jalaa fo waa ndefna kaltaa saax a waaf waa ndamitna den boo da mbaag o mbet antarpiris faa naa jalaa diwliin, farin, mbidel fo lakas.

Ñakar fa Binta a ngeenna we naa adooxankaa antarpiriis ne fo we naa ndamitkaa den. Da mbaagel o aqat no calel. Da njang xa caaƕ axe na saate fee fop, goor, fo rew boo no maak we maadna o safkaa. O xuu refna da mbind a kaayit alaa naa laltaa ke ta warna o jal fo ke ta rabadkeel.

Xa caaƕ axe fo maak we fop a njeg calel, oleng retatee no taax kaa. Da njik a kamiyoŋ akaa na ƒisaa marsandiis fee o Ndakaaru fo kam saax le. Qaariit ke sax a muja o mbaafan a den kilyaan kaltaa saax. Calel ke a ñaay'a apaax, saax le a neq . Wene njikaa naak a yara a nqudaa, waana paal. Rew we a njalnaa armuwaal fo cong lakas we a njikaa oor seeru.

Saate lakas ke mbidna, a ngaraa a mbaafiid calel na saate fee Jaroox. Gon Jaroox a siiw kam saax le yaam yegnit ke na mbi'eel na rajo ke fo tele ke. O hiid nuu refna Ñakar fa Binta fo yoon den we a nqet a njoktoor ndax da liiƒ calel ke. O xuu refna a bisiid o nqalaatum no kaa naa jiriiŋkaa fop. Teen a nqalaatu o max dispañseer fo ekol fa maak. Xa caaƕ axe. Xa caaƕ axe njangtoogna no caate lakas a nomtooxiid.

Jaroox a suptoox apaax no mayu boo jafe-jafe den a mbaajoox. We toxox'ina fo we ñaay'ik'ina fop a nomtooxiid a njalaa na saate fee.

Njigand ne no lanq ke oxe fer a seeraa yaam fop o we mbaafiidaa pind na Jaroox. Ye da mbalaqna o nqetaa kaa nqalaat'u o sip fooraas na saate fee ndax ta moy' o yooband o ñoow ole. Ñakar fa Binta a nga' ee keene kaa jeg o njiriiñ o mayu.

Binta a lay ee: Foraas fee xan a tax boo i mbaag o mbi' a qooq ciid boo imbaafkatee tus tafil. Ñakar a doon teen ee: foofi a jegangaa kaa i nqudkaa cegel.

Oxe refanna meen o maad fo meer fee no saate fee, kelfa diina ke fo aada ke fop a teew. Dirikteer ekol fee ref'ina meen sax a foga no xet ole. Baab Samba fo Baab Muusa a keeñ den o we may yaam o ñaay. Xa ñiy den xa fak axe taxu keene fop.

Dirikteer kaa jang o ñuxur a lay kaa jofna na njiriiñ a cang kam saate. A wetand jafe-jafe ke ekol fee a jeg'ina. Meer fee fa perefe a ngidim fop a njookanjai xa caac' xa fak axe. Da saqir xa ñay a mbidaa kam wiin we. Ministar fee na foofi le fo o xe no widand ole a coox a den

Laamit ke

- 1- Xar refu a nandoof ale Baab Samba na betandax ale?
- 2- Xar taxu boo Jaroox a qooq fo ngaynaak a jafay maaga?
- 3- Kelfa podnum Dirikteer a jeetaaytu na betandax ale?
- 4- Aniin yoobandu a yoon no we ngenna Jaroox na betandax ale?
- 5- I ngeɗnooxangaa na betandax ale, xar nu mbaagu o lay na cang ekol ?

Njokoor na pind ndeer xa elew

Njokoor na pind ndeer xa elew

Njokoor na pind kaa faax no waa na njangaa. Yaaga koy xa elew, muu da ndefna, a mbara o mbindraa, a sofraa o ga'.

Kaam bindaa xaarites ndax yegnin tig. Waagao bind a xaaritof, coodín xalaatof no tig kaa ta maadeerna. Lee-leek, o bugangaa daaw yegnit paax, waaga bind o kiin o xaa refna gilaa- saaax. A fi'angaan, ta bind soo a lultong ke laamit'oona. No kuu andeeroona, too bugin o baal, too ta ref gilaa saax, oxe bindritaa a waage o cood o ten. O bindangaa boo doonel, taaga o andtaa o njiriiñ mbindir.

Ke i mbaagna o lay teen a maya. O kiin a waaga bind no ñoowoofum, wala i ngen o mbaafaa kaa anduuma no ñoowoof no wiin lakas. Ekol a xewdangaa, xa elew axe mbug kelfa ke a ngar, a mbagaa mbind a den xa leetar. A juga no qew kaa laamitna xaaliis fo calir ndax i mbagin o o ñaay'in. A fi'angaan, i mbaaga o mbind kelfa ke ndax da ndamit ekol. O leetar ole, o aa-adax oxe no gornomaa ne no ekol ne fo we matuuna naa mbindan.

No ekol teɓ ke, xa elew axe no kalaas ke fop na mbagaa a pind. Ta ref we moy'na neew, we ndefna a ndeer fo maak we, den fop a mera o mbindraa xa leetar.

Ndax a pind ale a yoob na den, xa elew xa teɓ axe kaa ngay'aa a Muse den ke da mbugna o lay. A yutanga, ta fexey boo o elew ole dam ee xalaatum oo.

Xa elew axe no kalaas ne kaa nqaajeel a qaaj a fak. Xa elew xa betaq boo betafoleng nu ndefna kaa coodeel ke da mbindkaa fo o xe da mbindkan. O xuu refna kaa fi'a teen kaa feluuna wala kaa ta simeena. Boo ne xa elew axe bodna no kalaas ne, maaga mbindir ne a moy'aa o jeg o njiriiñ. Ndaa xa elew axaa mbodeerna kalaas sax, a mbaaga o mbindir I mbugangaa njeg o ndam, fat i mbexey boo xa elew axe mbug a pind a ndeer den. Kaaga jegangaa, xan fop a mbind. Yaaga , o Meetar nuu refna a wara damit xa elewum ndax da njeg wiin waa da mbindritaa xa leetar.

I mbaaga mbindir xa leetar fo gend' in we i mbogitna mbaat i mbogteerna kalaas. I mbaaga mbindir itam fo wiin lakas. O xe i mbindirtaa a waaga jang wala ta ñak o jang. A waaga ref xaarites wala o kendtandes. Naaga, I mbaagu mbindir fa yaa saax wala mal ne no rew we no saate fee.

Ekol' in, watu fo we i soxla'na, call'ir kaa farna na pindir xa leetar, Alasaan a layeel. O kiin o xaa refna gilaa- saax too a bug saate'um. Kam saate fee, a juga a kag. Xa elew axe mbaagaa o mbind a den xa leetar ndax da maadiid xew fee. No kelfa keene, i mbagaa, nga' a teene, Meer fee no komin ne, Perefe, suu -Perefe wala goornoor. Lee-leek, i mbar o njokoor fo we we naa njaalaa kam saate fee ndax i nqooland ekol'in ne. A fi'angaan, i mbind mal ne no xa caac' axe fo yaay ke no elew, ndax da ndamit a in. Xa caac' axe no ekol ne, waxtu fuu da mbugna kupe, a mbaaga mbind ekol lakas. Ndiiki, kalaas nuu refna, waraa jeg o porose njokoor na pind ndax xa elew axe jang teen.

I faapa pexey mayu ndax i njeg wiin waa i njokoortaa na pind. Lee-leek o meetar ole a deetik meetar caate lakas. Maaga, a waaga waxtaan fa den ndax xa elew den a xe a njokoora na pind. Xa elew axe Muse Fay a sawara lool no nandu neene. Boo ekol lakas a njabanuuna a den, xan da faay lool. Taaga a ndopu a njokoora fo ten. Mal no paap no xa elew axe, kam ekol mayu, kaa ñaayfaa apaax. Den naa mbokataa ekol ke ndax da mbaag o mbindraa xa leetar. Xa elew axe ekol Nduuk kaa njeg sas. O tubaaf gar'u na saate faa, a reef no ekol naa ndax ta deet a den. Yee ta saktuuxna Faraas, a waafana den xaarit gilaa- saax. Yaaga boo fa ndiik, kaa mbindraa, a njokoora. Dirikter fee no ekol ne Puxaam, na Enternet fee a andirtu fo ekol naa ne'eena Sanj pool Sart kam gilaa- saax. Taaga a ndopu njokoor na pind. Meetar ke eetu soo xa elew axe top teen.

Xa elew axe Muse Fay xan a soxla' calir ndax da mbaag o mbidir fo xa elew xa lakas. Xa leetar axe maya too mbogee. O xuu refna fo calirum. Fop o xe doonooxaa took o and oxe o bindirkaa. Xaye njokoor' in na samandaal a di'cooxkaa. Naaga, i njega calirum. A kiryon a ßaal fo a kiryon a lakas . Xan i soxla' a kaayiit a tan a mayu. Pindel ke warna o reef Poste faa, a laamta i njik xa ambolok xa teɓ. Ndaa xan i soxla' o ambolok o maak maa xa leetar axe ßekeenaa. A kaayiit ake kaa njegkaa a piis ndax a pind ake no xa elew axe a njof. Xan i soxla kol ndax i taɓin samandaal ke na kaayiit a tan a ke. A juga xa elew axaa andoona ee, njokoor na pind fo Enternet moy'anu den. Xa ordinaateer fo reso a soxla'u. Ten taxu, fok xa elew axe aqat-el no kaa farna no ordinateer fo ne naa jiriiñoorteel enternet.

Njokoor na pind ndeer xa elew a waaga jang o nqool muum. Waagaam o bind no pog o xa na ñaay'kaa. A refanga kam o hiid a cang ale, xan ta tax da moy' o andir. A fi'angaan, i mbar a and a caf a podnum i lultu xa leetar. I mbaaga lay ee a qool a tadaq nu refna, i mbind o leetar o leng. Kaaga ref xa leetar xa tadax no hiid ole. mbaat xa leetar qarbeen-fik waa andoona ee o elew o xuu refna o leng o bindkaa. Xa elew axe mbaaga ngendan a albonj samandaal no ñofu. Naaga xa elew axe kaa mbi'aa a qaaj a teɓ ndax da mbaagel o ndamit. Ke moy'na, xa leew axe mbindraa yaa da mbodaa no kalaas teɓ ke. Kaaga xan a tax o elew ole deet ndax kaa suurkaa fo njokoor na pind ale mbaat xa'aa. I mbugangaa keene ref, xan i ngendan a kalandirye. A fi'angaan tige wondoor nene:Na qool Ut fa Setaambar, i ngeenin o porose in. Ndoon teen, i mbaaf calir ke fo wiin waa i mbindritna. No nqool Oktoobar, o elew nuu refna a bind ndax ta waag o andel. Na Nowaambar a ret desaambar, o xuu refna a moy' o bind na xooxum.

A kalandirye kaa faax no calel. I ndokangaa no nqool Saawiye, xa elew axe kaa sofraa a samandaal no hiid o xas ole. Na feewirye, i mbindaa o leetar ole naa layaa no porosee le. I mbaagaan o mbi' tiyaatar, yiɓafooxin no widewoo soo lultin.

A ndeer Maas fa Awril, xa elew axe kaa mbindraa no kaa farna na fa ɗas fee da mbi' aa. Taaga a laytaa ne fa ɗas fee da mbi'aa no ekol, a wondooritna. O nqool Mee a fadangaa, i mbind lay no kaa jalatna fo xa cax.

O nqool Suwe, teen ekol a wegaa, xa leetar axe, no kaa farna no wakaas a laykaa. O xuu refna a waaga bind o yoonum soo a xednin jam. O leetar kaa faax no xe binduuna yaam kaa ɗaaynooran.

O elew nuu refna a waaga jiriiñoor calel ke gendum we a mbi'naa. A felangaan ta jil jeetaay ndeer xa elew mbaat a surnaal alaa o elew a bindna.

Xa elew axe fop, a mbaaga mbind xa leetar, a lultin

Boo o rokaa no njokoor na pind, koo retaa fo o waagof. Xa elew axe fop mbodree. Ten taxu i mbaaga mbexe, kam o nqool fo ñaal qarɓaxay fo ɓetik, mbindir fo qaarit' in. A ñof-ñof, Jaf leng soom a deya kam o nqool onqe. A keen ake mbarna no mbindir ne , xan ta beer a fat. kaaga xan a tax xa elew axe a moy' o ngeenoox. Xan a dom i mbugangaa mbind kaa xupna o leetar o leng kam o nqool. Xeɗa ta ref o leetar olaa bindteena no ordinaateer. Maaga xan o daaw a jeg to nduleer ne jeg ee ndabid.

Ndax ta moy' o yoob, a juga xa ñuxur xa qas axaa na nqoolɗandeel. Ku farna no mbindir ne, xan a baalel. A jegangaa xa elew axaa yoqitna o mokin, kaa aqateel. No samandaal, o Meetar ole a waaga o waajaan xa elew axe laamit kaa naa ndimle'kaa den.

- Niiri laamit ke, too lay wo refu an?
- ayaam ekolof, saate' of wala kalaas nam a nandu?

Njokoor na pind fo xaaritof a faaxa ndaa kaa med. Boo waajaa a pind, waraa o jeg calir motu. Kaa nandna ne na kaayiit a tan, xa ambolok fo a kiryonj.

Xan o rabid Poste ndax o waag o lulit xa leetar axe naa ndeetaa kofu. Xan o soxla' lankar fo empirimant no hiid ole. I mbarangaa lulit qaarit' in ke foto, i mbara ngalaat ndabid naa. Ekol' in ne bugangaa jokoor fo ekol lakas naa gofna, xan i mbaaf koneksonj Enternet. Kaaga itam kaa laamit xaaliis.

A saɓangaa ee ekol jegee xaaliis, xa elew axe mbaaga ndet maa na Meer ndax ta dimle'a den. A mbaaga nga' mal ke na xa elew axe mosna o njangit no ekol ne. Yoq we mbaaga o ndamit ekol ne na kaayiit. A juga wiin waa naa coodtaa xaaliis wala calir kaa ekol ne soxla'na. Meer fee a waaga ci' ekol ne xa ordinaateer fo empirimant yaam aa- adax we a naaga njegaa waa da nqaariitoortina .

Kaaga jegangaa, xan ekol a waag o o motand yaam a jegaa kooperaatiw

Tige laamit' a i ngeenoox feet too mbindin ke i mbugna mbi' no nqool onqe mbaat no hiid ole. Kaaga refu o porose le. Kam njokoor na pind ne, xa elew axe a njang xa ñuuxuur xa qas. Ke naa bisiidan, ten refu sofir xalaat fee naa jegaa ndeer a elew axe. Mbindir xa leetar axe taxa boo xa elew axe moy' o mokin delem le.

Xan da and coosaan caate mbaat a saate lakas too taxkee da mbat maaga. I mbaaga lay na qoox' in kam a pind ale, mbaat o xaa and'eerna a andat. Lee-leek, kam xa leetar axe i ndaawaa, kaa i njagaa teen xeet fa ñas fa lakas. I andee den ndaa we naa lultiidan, kaa mbokataa teen lalgand ke naa ñay'nan. A fi'langaan, xan xa elew axe a nafit teen cer den. lee-leek o bind o kiin ndax soxla' xooxof. Mbindir ne waaga tax o baat o waagof na cang ale. Ta ref ndokoor xa ñuuxur, o fof xa ñuuxur fo a pindoof, kaa moy'aa mok. Ke moy'na faax, ten refu calir ke o mokin kaa; ta ref nen ordinaateer. Xan o mer calel mbokatoor.

Laamit ke

- 1 Aniin naa mbindraa xa leetar?
- 2 Wum xeet xa leetar njegu?
- 3 Nam i mbi'aa boo mbind xa leetar akaa naa ñeerkaa Enternet?
- 4 Kum i soxla' kaa i mbugangaa mbind o leetar xaarit' in faa refna gilaa- saax?
- 5 layi ke andoona no njiriiñ Enternet

A pegax xa caac' axe

A pegax xa caac' axe

O njaac' xalal roog oo, kaa i mbarin o yar too mbegooxin. Kaaga xan a tax ta maak a jegan saaxum o njiriiñ. Kam adna fop boo no saaxin, a jega xa tebandoonng axaa naa ñoowa dom. Maak jim naa ndoonaa den dom leene. Kaa ngijlaa den saay fuu refna. A jega wiin faaxeer waa naa nguudaa xa caac' soo a fasin a den. O ndebandoong, o sutin saaxum ta gof kelfa'um a doma. Tig fomu kaaga, wiin we naa mbi'an o njiriiñ a qox den soom a ga'aa. Xa caac' axeene kaa ñaaydandeel soo a njalnooreel nen faɗ. Too mbaagkee o mbañ. Oleng rabidkee a den, a doon teen da ngaweel soo a mbeneel ñaal-oo-ñaal. Ke xupna teen, kaa laqeel soo a luleel a sadaxnooxik. O nan-gilooxangaa o leng na den xan ta layong kaa yufna cer.

A cinj a qaw ale fo o fomel ole, naagee o ñaamaa baa ngiñ too nagee mbaadneel. O refangaa o njaac', moytooxi o kiin oxaa andeeroona. O kiin a regangaang neexil sax yufeen, saasaay ke kaa may.

O njaac kaa fodaa, a fañ o gof **kelfa'um**. A lay ee "saasaay layee ndigil ndaa a yaqa yiif". Wiin we naa nguudaa xa caac, kaa njalnooraa den no antarpiris maak. A ndefaa maaga, andkee ke waagna o fegoox a den. Calel ke kaa med lool took den. I mbugangaa and ne calel ke no xa caac axe ñoxorteel, xan i **paalin**. A jega xa caac axaa oleng a wageerna fañit calel yaam o ñak ole refna kam pind ke. kelfa ke moyu o and ee faxee ndaa o ñak o domu le a taxa mbi'ee teen dara. O xuu refna a anda ee o ñak a waaga rokin o kiin no **paaxeer**. A feetlax a lalta ee kelfa ke no xa caac axeene, o jeg den a neewa. Too kaa mbar o ñoowin ßasil ne soo a ndookin xa caac axe ekol.

O ñak a taxa da njalnooraa xa caac axe ñaal nuu refna, too da mbod no jang ekol. Kene taxu, kam adna fee, xa caac xa mayu njangee. Fat i mbexey boo saate fu refna a geenin mal naa na ñoxoraa domu le xa caac axe ndooneel. Mam Gornoma keene naa ndamtaa den a ngenu.

Xa caaƄ axe mbarna ndok ekol too ndokee, a maya. Ke da ndefna no antarpiris kaa taxu. Njalanaa a den too oleng andkeer. a fi'angaan, njegkee o daaw. Lee-leek kelfa ke kaa nqijaa boo njegkee kaa da ndoknitna xa caaƄ den ekol. Xa elew axe, boo da mbindooxaa , ndabidkeer ndaa cangir ke seera lool. A naaga ndetaa boo njegkeer kaa da njikitna a kaye fo a safe. Xa caaƄ axe naa ndetaa ekol sax mbaagee o muc. No calel ke na qol axe a ndefaa a inoorangaa ekol mbaat yaa da njankeerna. Ndaa koy rokin xa caaƄ axe ekol moy'u woor ndax calel ke da ndooneel a mbat. I ndam ee a cang a naaga ñoxoraa o ñak.

O xuu jangna, waaga jeg calel paax boo rabdinooxaa mayu, dimbale a xooxof fo kelfa'of. Ndax leene ref, saax-oo-saax xan a geenoox teen. o xuu refna rokin xa caaƄum ekol too a xay' a den maaga. i mbexey boo o seerel ole na cang ale refkee dom no kelfa ke.

Ke xupna no calel ke no xa caac' axe kam antarpiris ke kaa dom. Yaam calel no maak o njaac' xatliran. Calel ke meda lool, a doon teen, ndabid ne neew. Ne i ñoxoritkan, refu moof fo yaal antarpiris ke. Ndax i andin a den ee xa caac' axe mbaree ndef na palaas a keene. Da and ee, doon xa caac' axe ndoxin a den kaa da ngatleerna a waaga galan'koor o wod den. Kaaga waaga tax, itam, a maak den a niid. Too mbatkee no jir. Yaaga koy, xay'it yiif no xa caland axe no xa caac' axe, tig paaxu oo. I mbara njeetaayaa fo xa caac' axe ndaa itam fo wiin we na njalnooraaa a den.

Kaaga xan a mucil a den too a supit o ñoowoof den apaax. A fi'angaan da mbaas fop soo a sakttox ekol. Kaa i mbar o andin we nderuuna fop ee o njaac', boo ta jalaa, xa kiidum a mbara mot. O xuu naa jalnooraa o ndebandoong, koo war o maaleel.

Galankoor ne moyeena o deefloox na cang ale no xa caac' axe, na caax a mayu, ten refu calel ke. Ngoor ke o we njalaa kam pind ke. A ndef maaga pindaan. Yaal pind leng ke a mbi'a den ne na muumeeen. A mbutooxangaa boo a cut a cooxaa den yoqtiind ke. Yaam ñaamkee kaa deyna too mbondooxkee maa faaxna. Kaa o soɓaa den na xa qol axe fo no miin ke da mbaraa maaga a qoox den. A jega a caax akaa jegna xire, koo ga'aa maaaga xa tik xa tutuuñ da ndokoox soldaar soo a loqoox gidi. Ndaa ngoyaa den fo njoldaar ne. O rik olaa reteerna sen o warnooran xa ñis. Fi' nooran paaxeer ɓor. O xeene a retangaa baa maak, oleng waagkiran o nomtiid ngir a dakniidin na faat a cofu le. Too koy, a caax 192 a mbiisa faap ke naa cooxaa xa caac' axe haq fo cegel den no hiid 1989. Ndaa fañtee boo xaye xa caac' axe o we kam soldaar we, na caland axe fo mbed onqe. Oxuu refna a fada ta inoox ngir a ñaac' baa and ke waralna tigeene.

A juga itam fomel lakas kaa naa ndooneel took xa caac' axe. Na misaal, o ndebandoong onqe a juga kaayit o rimel , and no ke ta refna, too fi'noorin kaa wooreeruuna kaa yoob. Lakas a refa yaa ekol ne a gofatirna fo mbind ne no elew ole. A juga teen, itam, paap fo yaay kaa andoona ee andee ke saax le riiraa. A caax ake juga a ñox ake xa caac' axaa oleng naagee tallaa den. Dara donooxkatee na fat. Ke goornomaa fee a daapna fop reefataand. Too saax leng waagee jof a paam a soɓangaa mboɓ naa a ñagadileel. Ke maak waa layoogna ee: ju'u saap kirand a waajeel, we dimaneena a mbada laytel. We ngarit na caaw le , a laytel, a yokel no haq fo cegel den. Kaa da mbar o and ee a juga fat alaa dooneena ngir ta mucil a den.

Kaaga waagu tax boo oleng doonkatee den kaa beereerna na fat. ngir wiin we a dimble' eel no ɓasil ne, a juga faap. Ole eetna teen refu ee, inoox yaa ta teelaa. Geenoox paap ke fo yaay ke, rawnaa den xaliis da yo'nook na cik fa cikax. O jeg den a waag o baatoox. Ole falaaqna ten refu xa caac' axe sutoox' ina ekol a nomtoox a jangik.

Tomel ke naa ndooneel xa tiq axe kaa may to mbogreer. Leng ke a yiif ake no njaac' onqe a sufaa. O ndeb a genaanga no weneel fo xaseel, fo dom a genkaa. Fa lay fa mbaaxeer o luu yodeena a doonel took foolum ne. O njaac' onqeene, o ñoowum waagee o fel, too kamum moskee. a ñaayɗandan. Mbit sax da kesan nen o xaa saqna jir. A sednooran, a mbañtan ta yoon fo nawle gedum. Ndaa xan bes a gar ta maadit kaa da mbugeerna ta ga'. Faapum fa ya'um a mbenraa mbit da ñoxooraa mbaamirum. Tomel keene a waaga itam a ref kaa naa donel took njer, ne na pad, mbit lakas kaa domna no njer. Na xa tongo xe naa yelwaanaa, kaa o ga'a ten o xaa xaweena boo cer kaa fop a deg, weeke na puf boo yaa da mbaag kateerna a moof.

Keene a ref kaa yufna cer, yaam o ndebandoong xatliran. A naaga retaa boo yaa nanoona teen oxaa ñakna o ñisum. Yoq we a ngotit teen fa laag olaa reefna den boo ya da maakna. Yaaga koy, nuun we ndimna, fo siriñ daara we fo xa meeetar axe naagyo moytooxaa fomu ke naa dooneel took xa caac' axe.

Yetoox xa caac' axe refu adin buge-buge den na fop. Ndaa ke I yoobna o nga'aa kaa ref kaa guutatirna fo ke warna jeg. O retanaa no kaso mayu, a juga xa caac' axaa mbegeena. A juga sax saate kaa naa mbegaa den boo no ñoot o ñis. Mal ke naa yetooxaa xa caac' axe, o we ngetaa, a mbi'aa kuu da mbaagna ngir kaa nandna neene a fañ o jeg. Xa caac' axe naa ðekeel na geer kaa fañtel. Yaam keene lor fa maak a ataa xa caac' axe. A doon teen saax nuu naa fi'an, yoobkee o jof a paam.

Meeke na saate fee, a juga xa caac' axaa nqijna lool. Yaam mayu na den fog den nqottu den na saate faa a ðisiid a den o Ndakaaru. A ngarangaa no siriin daara xe a ndefaa. Maaga coono den a fertaa yaam o jegee kaa ta ñoownitna den keene naa taxaa ta yelwaanooraa den.

No ped ke Ndakaaru, xa caac' axe o we ñaay'aa a mbi' a caf a ðor, andoox ñirax sibdu. Ke moy' o doy waar refu ee a mbaaga o moof ñaal-ñaal too ðogooxkeer. Me da njangtaa maaga a mbondooxaa.

Ngir o watin a teefoof aleene, fo o ñoowoof oleene, teen yaay Daaraa ke a sose. Yaay keene a mbaxaa meen lool. Ne da jaltaa itam domee. O rik oluu refna a juga ya'um na kooñ alaa. O ten naa dapanan, a seytooxaa cerum yaa ta jirna. Maaga refu mbindum too ñaamkee muk a weccin. Den naaa cooxaa den a put fo a cu'ax. A ngenoox a den ne we ndimna den a mbaruuna o mbi'it. Moy'taa o wod- fo- baal den fo a tefoof den na daara faa. A fi'angaan we da nqaariitoortina a ndamtiid yaay daara ke no keene da defna. A ndaawin a den xaaliis da ndef no njula ne. Kaaga xan a tax da njeg kaa da ndimble'oortaa, a damtaa teen daara fee. Na xaliis feene, lee-leek yaay daara ke a jang teen, no benefiis fee , a njeg kaa da ndamtitna a siriiñ daara. Yaay weene, a naaga njegaa bes, da mbeland kam ke na xa koor axeene. Nand nen a tabaski, mbit korite, yaay daara ke xan a mbi' fop boo ngoor ke a ndokoox toki fo xa ñaat xa qas. Yaag koy, a mbara njookel a njal apaax.

O jaac kaa jeg haq fo cegel. Kam den, weeke mbaaga o cooxtel yaam solo den :

- O ñiy ,we ndimuuna kaa mbar o saytaaxan, a ñiran.
- A rimangee kaa jeg a kayiit alaa na laltaa o xe ta refna, ta layeel a kaayiit o rimel.
- A wara o rok ekol mbit daara, yaa ta faduuna.
- Kaa cerum a ngenkaa no saytooxeel.
- A ñaam boo a giñ.
- A ñasaa fo ngendum a jalaa.

A juga mal maak naa na yo'nooxaa no kaa jofna no haq fo cegel no njaac. Mal neene widna adna fa muum o xe ne'eel" INISEF" "UNICEF".Mal neene a faaxa lool na xa tongo xe.

A juga daara mayu kaa andoona ee , a naaga cooxaa den o ñoow a damtaa siriñ daara ke.O ten kaa ngenaa no njaaxdan yaam xa tongo xe kaa may lool, lee-leek.Too, we dimna den lulitkee kaa o siriñ daara a waagna saqloux. A juga mal teñ lakas kaa defna kam saax le Senegaal.Den itam a naaga ndamtaa xa tongo xe no ñoow fo no wod-fo-baal.

Laamit ke

- 1 Layi haq fo cegel fik no njaac.
- 2 Mal num naa yo'nooxaa no haq fo cegel no jaac ?
- 3 Xar taxu boo we ndimna xa caac' axe a cooxtaa den na daara faa, soo a mbañin o ßis a den da ndok ekol?
- 4 Xa caac' axe naa mbegeel kaso faa, xar taxun?
- 5 Cooxti xalaatof no ne wareena o fi' boo naqad feene a inoor meen?